ТАТАРСТАН РЕСПУБЛИКАСЫ МИЛЛИ КИТАПХАНӘСЕ
НАЦИОНАЛЬНАЯ БИБЛИОТЕКА РЕСПУБЛИКИ ТАТАРСТАН

ТАТАРСТАН 2021

ИСТӘЛЕКЛЕ ҺӘМ ОНЫТЫЛМАС ДАТАЛАР КАЛЕНДАРЕ

КАЛЕНДАРЬ ЗНАМЕНАТЕЛЬНЫХ И ПАМЯТНЫХ ДАТ

Татарстан Республикасы Милли китапханәсе
Национальная библиотека Республики Татарстан

ТАТАРСТАН

ИСТӘЛЕКЛЕ ҺӘМ ОНЫТЫЛМАС ДАТАЛАР КАЛЕНДАРЕ
2021

КАЛЕНДАРЬ ЗНАМЕНАТЕЛЬНЫХ И ПАМЯТНЫХ ДАТ
2021

Казан – Казань
«Милли китап» нәшрияты
Издательство «Милли китап»
2020

УДК 006.95
ББК 92.5
Т 23

Төзүчесе: ***Г. Ш.Җомаголова***
Составитель: ***Г. Ш. Зимаголова***

Мөхәррирләр: ***И. Г.Һадиев***
А. Р. Габделхакова
Редакторы: ***И. Г. Хадиев***
А. Р. Абдулхакова

Т 23 Татарстан: Истәлекле һәм онытылмас даталар календаре = Календарь знаменательных и памятных дат. 2021 /Татарстан Респ. Милли к-ханәсе; төз. Г. Ш.Җомаголова; мөх-рләр И. Г.Һадиев, А. Р. Габделхакова. – Казан: Милли китап, 2020. – 168 б.

УДК 006.95
ББК 92.5

© Татарстан Республикасы
Милли китапханәсе =
Национальная библиотека
Республики Татарстан, 2020;
© «Милли китап» нәшрияты =
Издательство «Милли китап», 2020.

ТӨЗҮЧЕДӘН

Календарьга кертелгән истәлекле даталар Татарстанның иҗтимагый, сәяси, хуҗалык, мәдәни тормышындагы тарихи вакыйгаларны һәм фактларны, шулай ук күренекле шәхесләрнең – язучыларның, фән, мәгариф, мәдәният һәм сәнгать эшлеклеләренең – юбилейларын чагылдыра.

Басма ике бүлектән тора. I нче бүлектә хронологик тәртиптә татар һәм рус телләрендә 2021 елда узачак юбилей даталары һәм вакыйгалары исемлеге бирелә. Оешмалар өчен 25, 50, 70, 75, 100 (алга таба һәр 25 ел саен) еллыкларны, күренекле шәхесләр өчен 50, 60, 70, 75, 80 (алга таба һәр 10 ел саен) еллыкларны юбилей даталары дип санау кабул ителгән. Инкыйлабка кадәрге чорга караган истәлекле даталар яңа календарь стилендә китерелә. Дәвамлы (бер ай һәм аннан да озаккарак сузылган) вакыйгаларга багышланган даталар конкрет даталар исемлегеннән соң ай азагында бирелә. Төгәл көннәре билгеле булмаган вакыйгалар бүлек ахырында урнаштырылган. Советлар Союзы Герое исеменә лаек булган якташларыбызның юбилей даталары шулай ук аерым күрсәтелә.

I нче бүлектә йолдызчык **(*)** белән билгеләнгән аеруча әһәмиятле истәлекле даталарга II нче бүлектә татар һәм рус телләрендә белешмә текстлар, библиографик әдәбият исемлекләре бирелә. Исемлекләрдә, күбесенчә, яңарак басмалар, соңгы елларда дөнья күргән җыентыклардан һәм вакытлы мат-

бугаттан мәкаләләр тәкъдим ителә. Әлеге библиографик мәгълүмат ике өлешкә бүленә. Беренче өлештә авторның татар, рус һәм башка телләрдәге әсәрләре басылып чыгу еллары буенча хронологик тәртиптә күрсәтелә. Икенче өлештә юбилярның тормыш һәм иҗат юлы турында материал – библиографик күрсәткечләрнең, китапларның, газета һәм журналлардагы, җыентыклардагы мәкаләләрнең тасвирламалары – китерелә.

Барлык библиографик материаллар Татарстан Республикасы Милли китапханәсенең татар әдәбияты һәм туган якны өйрәнү бүлеге белешмә-библиографик аппаратына нигезләнеп әзерләнде.

Басмада кереш сүз, белешмә китаплар исемлеге дә бар. Календарьдан файдалану уңайлырак булсын өчен аның ахырында «Исемнәр күрсәткече» белән «Учреждениеләр, оешмалар, басмалар һәм әсәрләр атамалары күрсәткече» урнаштырыла.

Ел саен чыга торган бу календарь китапханәчеләргә, музей, радио һәм телевидение, матбугат хезмәткәрләренә, укытучыларга, туган якны өйрәнүчеләргә ярдәмлек буларак тәкъдим ителә.

ОТ СОСТАВИТЕЛЯ

Календарь отражает наиболее значительные памятные даты из истории республики, её политической, экономической, научной и культурной жизни, а также юбилейные даты известных писателей, деятелей науки, образования, культуры и искусства Татарстана.

Издание состоит из двух разделов. В I разделе параллельно на татарском и русском языках приводится хронологический перечень юбилейных дат и событий на 2021 год. Юбилейными датами принято считать: для организаций – 25, 50, 70, 75, 100 и далее каждые 25 лет; для персоналий – 50, 60, 70, 75, 80 и далее каждые 10 лет. Факты, относящиеся к дореволюционной истории, датируются по новому календарному стилю. Даты, посвящённые длительным событиям (происходившим месяц и более), приводятся после основного перечня дат, в конце месяца. События, точные даты которых не установлены, указаны в конце раздела. Отдельно выделен перечень юбилейных дат Героев Советского Союза – наших земляков.

Во II разделе календаря представлены наиболее знаменательные даты года (обозначены в I разделе звездочкой *). Каждая дата сопровождается справочным текстом на татарском и русском языках и рекомендательным списком литературы, включающим книги, статьи из сборников и периодических изданий в основном за последние годы.

Библиографические списки рубрик, посвящённых персоналиям, состоят из двух частей. В первой части отражены произведения автора на татарском и русском языках в хронологии их издания; во второй – представлены материалы о жизни и творчестве юбиляра: библиографические указатели, научные и справочные издания, публикации в периодической печати.

Библиографическая часть календаря подготовлена на базе справочно-библиографического аппарата отдела татарской и краеведческой литературы Национальной библиотеки РТ.

Календарь снабжен предисловием, списком справочников, указателем имен и указателем названий учреждений, организаций, изданий и произведений.

Календарь выходит ежегодно, адресован работникам библиотек, музеев, средств массовой информации, преподавателям.

ИСТӘЛЕКЛЕ ДАТАЛАР ҺӘМ ВАКЫЙГАЛАР

ПАМЯТНЫЕ ДАТЫ И СОБЫТИЯ

ГЫЙНВАР/ЯНВАРЬ

1 гыйнвар/января

Рәссам, ТАССРның атказанган сәнгать эшлеклесе Василий Кириллович Тимофеевның тууына 130 ел (1891–1968)

– 130 лет со дня рождения живописца, заслуженного деятеля искусств ТАССР Василия Кирилловича Тимофеева (1891–1968)

1 гыйнвар/января

Татар әдәбиятының классик шагыйре Һади Такташ (Мөхәммәтһади Хәйрулла улы Такташев)ның тууына 120 ел (1901–1931)

– 120 лет со дня рождения поэта, классика татарской литературы Хади Такташа (Мухамметхади Хайрулловича Такташева) (1901–1931)

1 гыйнвар/января

Язучы, тәрҗемәче, ТАССРның атказанган мәдәният хезмәткәре Адлер Камил улы Тимергалинның тууына 90 ел (1931–2013)

– 90 лет со дня рождения писателя, переводчика, заслуженного работника культуры ТАССР Адлера Камиловича Тимергалина (1931–2013)

2(15) гыйнвар/января

Композитор, педагог, профессор, СССРның халык артисты, СССР Дәүләт премияләре (1948, 1950, 1970) һәм Татарстанның Г.Тукай исемендәге Дәүләт премиясе лауреаты, Социалистик Хезмәт Герое Нәҗип Гаяз улы Җиһановның тууына 110 ел (1911–1988)

– 110 лет со дня рождения композитора, педагога, профессора, народного артиста СССР, лауреата Государственных премий СССР (1948, 1950, 1970) и Республики Татарстан им. Г.Тукая, Героя Социалистического Труда Назиба Гаязовича

Жиганова (1911–1988) (См.: Татарстан: Истәлекле һәм онытылмас даталар календаре=Календарь знаменательных и памятных дат. 2011. – Казань: Милли китап, 2010. – С. 69–73)

2 гыйнвар/января

Тарихчы, тарих фәннәре докторы Фәйзелхак Габделхак улы Ислаевка 75 яшь (1946)

– 75 лет историку, доктору исторических наук Файзулхаку Габдулхаковичу Ислаеву (1946)

2 гыйнвар/января

Шагыйрь, язучы-прозаик, әдәбият галиме, филология фәннәре докторы, профессор Фәрит Зәкиҗан улы Яхинга 60 яшь (1961)

– 60 лет поэту, прозаику, литературоведу, доктору филологических наук, профессору Фариту Закизяновичу Яхину (1961)

4 гыйнвар/января

Рәссам, график Мәгъшия Мөбарәк кызы Мөхәммәтовага 70 яшь (1951)

– 70 лет живописцу, графику Магшии Мубараковне Мухаметовой (1951)

4 гыйнвар/января

Рәссам, монументаль сәнгать остасы, Татарстан Республикасының атказанган сәнгать эшлеклесе Шамил Габдрахман улы Нигъмәтуллинның тууына 70 ел (1951–2004)

– 70 лет со дня рождения живописца, монументалиста, заслуженного деятеля искусств Республики Татарстан Шамиля Абдрахмановича Нигматуллина (1951–2004)

4 гыйнвар/января

Актриса, Татарстан Республикасының халык, Россия Федерациясенең атказанган артисты Фирдәвес Хәбибулла кызы Хәйруллинаның тууына 70 ел (1951–2003)

– 70 лет со дня рождения актрисы, народной артистки Рес-

публики Татарстан, заслуженной артистки Российской Федерации Фирдаус Хабибулловны Хайруллиной (1951–2003)

6 гыйнвар/января

Баянчы, ТАССРның халык артисты, Татарстан Дәүләт җыр һәм бию ансамбленең оркестр җитәкчесе Рәшит Шәкүр улы Мостафинга 75 яшь (1946)

– 75 лет баянисту, народному артисту ТАССР, руководителю оркестра Государственного ансамбля песни и танца Республики Татарстан Рашиду Шакуровичу Мустафину (1946)

6 гыйнвар/января

Актёр, Татарстан Республикасының халык артисты Габделфәрт Әхәт улы Шәрәфиевнең тууына 70 ел (1951–2014)

– 70 лет со дня рождения актёра, народного артиста Республики Татарстан Габдельфарта Ахатовича Шарафиева (1951–2014)

7 гыйнвар/января

Татарстанның халык язучысы, Татарстан Республикасының Г.Тукай исемендәге Дәүләт премиясе лауреаты Гомәр Бәшир улы Бәшировның тууына 120 ел (1901–1999)

– 120 лет со дня рождения народного писателя Татарстана, лауреата Государственной премии Республики Татарстан им. Г.Тукая Гумера Башировича Баширова (1901–1999)

9 гыйнвар/января

Казанда «Камско-Волжский край» («Кама-Идел төбәге») газетасының беренче саны чыгуга 125 ел (1896). Беренче нашире һәм мөхәррире – Н.А.Фирсов

– 125 лет со дня выхода в Казани первого номера газеты «Камско-Волжский край» (1896). Первый издатель и редактор – Н.А.Фирсов

9 гыйнвар/января

Тарихчы, тарих фәннәре докторы Равил Госман улы Әмирхановның тууына 75 ел (1946–2006)

– 75 лет со дня рождения историка, доктора исторических наук Равиля Усмановича Амирханова (1946–2006)

9 гыйнвар/января

Рәссам, ТАССРның халык рәссамы, РСФСРның атказанган рәссамы, Татарстанның Г.Тукай исемендәге Дәүләт премиясе лауреаты Виктор Иванович Куделькинның тууына 110 ел (1911–1995)

– 110 лет со дня рождения живописца, народного художника ТАССР, заслуженного художника РСФСР, лауреата Государственной премии Татарстана им. Г.Тукая Виктора Ивановича Куделькина (1911–1995)

9 гыйнвар/января

Рәссам, Татарстан Республикасының атказанган сәнгать эшлеклесе, Татарстан Республикасы Мәдәният министрлыгының Б.И.Урманче исемендәге премиясе лауреаты, Татарстанның Г.Тукай исемендәге Дәүләт премиясе лауреаты, Россия Федерациясенең атказанган рәссамы, «Европа-Азия» Халыкара гуманитар академиясенең мактаулы әгъзасы, Халыкара мәдәният һәм сәнгать академиясенең мактаулы мөхбир әгъзасы, Т.Бартфай (Словакия) исемендәге премия лауреаты Зөфәр Фоат улы Гыймаевка 70 яшь (1951)

– 70 лет живописцу, заслуженному деятелю искусств Республики Татарстан, лауреату премии им. Б.И.Урманче Министерства культуры Республики Татарстан, лауреату Государственной премии Татарстана им. Г.Тукая, заслуженному художнику Российской Федерации, почетному члену Международой гуманитарной академии «Европа-Азия», почётному члену-корреспонденту Международной академии культуры и искусства, лауреату премии им. Т.Бартфая (Словакия) Зуфару Фоатовичу Гимаеву (1951)

10 гыйнвар/января

Әдәбият галиме һәм тәнкыйтьче, Татарстан Фәннәр академиясенең мөхбир әгъзасы, ТАССРның атказанган

фән эшлеклесе, Татарстанның Г.Тукай исемендәге Дәүләт премиясе лауреаты Нил Гафур улы Юзиевнең тууына 90 ел (1931–1996)

– 90 лет со дня рождения литературоведа, литературного критика, члена-корреспондента Академии наук Татарстана, заслуженного деятеля науки ТАССР, лауреата Государственной премии Татарстана им. Г.Тукая Нила Гафуровича Юзеева (1931–1996)

10 гыйнвар/января

Балет артисты, педагог, ТАССРның һәм РСФСРның атказанган артисты, М.Җәлил исемендәге Татар дәүләт академия опера һәм балет театрының балет сәнгате җитәкчесе Владимир Алексеевич Яковлевка 70 яшь (1951)

– 70 лет артисту балета, педагогу, заслуженному артисту ТАССР и РСФСР, художественному руководителю балета Татарского государственного академического театра оперы и балета им. М.Джалиля Владимиру Алексеевичу Яковлеву (1951)

11 гыйнвар/января

Химик, Петербург Фәннәр академиясенең мөхбир әгъзасы Карл Карлович Клаусның тууына 225 ел (1796–1864)

– 225 лет со дня рождения химика, члена-корреспондента Петербургской Академии наук Карла Карловича Клауса (1796–1864)

11 гыйнвар/января

Телевидение дикторы, тележурналист, актриса, педагог, профессор, ТАССРның халык артисты, Россия Федерациясенең атказанган артисты Эльмира Мифтах кызы Хамматовага 75 яшь (1946)

– 75 лет диктору телевидения, тележурналисту, актрисе, педагогу, профессору, народной артистке ТАССР, заслуженной артистке Российской Федерации Эльмире Мифтаховне Хамматовой (1946)

12 гыйнвар/января

Нәкышьче Евгений Иванович Бирючевскийга 70 яшь (1951)

– 70 лет живописцу Евгению Ивановичу Бирючевскому (1951)

13 гыйнвар/января

Татар әдәбияты классигы – прозаик, драматург, публицист, әдәбият тәнкыйтьчесе һәм җәмәгать эшлеклесе Фатих Әмирхан (Мөхәммәтфатих Зариф улы Әмирханов)ның тууына 135 ел (1886–1926)

– 135 лет со дня рождения классика татарской литературы – прозаика, драматурга, публициста, литературного критика и общественного деятеля Фатиха Амирхана (Мухамматфатиха Зарифовича Амирханова; 1886–1926) (См.: Татарстан: Истәлекле һәм онытылмас даталар календаре=Календарь знаменательных и памятных дат. 2016. – Казань: Милли китап, 2015. – С. 61–66)

13 гыйнвар/января

Шагыйрь, педагог, филология фәннәре кандидаты, Татарстанның М.Җәлил исемендәге Республика премиясе лауреаты Хәнәфи Габделбәр улы Бәдигыйга (Бадыйковка) 80 яшь (1941)

– 80 лет поэту, педагогу, кандидату филологических наук, лауреату Республиканской премии им. М.Джалиля Ханафи Габдулбаровичу Бадиги (Бадыйкову) (1941)

13 гыйнвар/января

Сәнгать белгече, Татарстан Республикасының атказанган мәдәният хезмәткәре Вера Алексеевна Цойның тууына 75 ел (1946–1997)

– 75 лет со дня рождения искусствоведа, заслуженного работника культуры Республики Татарстан Веры Алексеевны Цой (1946–1997)

15 гыйнвар/января

Физика-математика фәннәре докторы, СССР һәм Татарстан Фәннәр академиясе академигы, СССРның Ленин премия-

се һәм Е.К.Завойский исемендәге Халыкара премия лауреаты Камил Әхмәт улы Вәлиевнең тууына 90 ел (1931–2010)

– 90 лет со дня рождения доктора физико-математических наук, академика Академии наук СССР и Татарстана, лауреата Ленинской и Международной премии им. Е.К.Завойского Камиля Ахметовича Валиева (1931–2010)

15 гыйнвар/января

Шагыйрь, ТАССРның атказанган авыл хуҗалыгы хезмәткәре Илдус Сабир улы Гыйләҗевнең тууына 75 ел (1946–2018)

– 75 лет со дня рождения поэта, заслуженного работника сельского хозяйства ТАССР Ильдуса Сабировича Гилязова (1946–2018)

15 гыйнвар/января

Сынчы, Татарстан Республикасының атказанган сәнгать эшлеклесе Кадим Җәлил улы Җәмитовка 75 яшь (1946)

– 75 лет скульптору, заслуженному деятелю искусств Республики Татарстан Кадиму Залиловичу Замитову (1946)

16 гыйнвар/января

Язучы Александр Григорьевич Бендецкийның тууына 110 ел (1911–1943)

– 110 лет со дня рождения писателя Александра Григорьевича Бендецкого (1911–1943)

16 гыйнвар/января

Тәрҗемәче, ТАССРның атказанган мәдәният хезмәткәре Василий Николаевич Юдинның тууына 110 ел (1911–1995)

– 110 лет со дня рождения переводчика, заслуженного работника культуры ТАССР Василия Николаевича Юдина (1911–1995)

16 гыйнвар/января

Рәссам, график Рәшит Хәмит улы Гаимовка 70 яшь (1951)

– 70 лет художнику, графику Рашиту Хамитовичу Гаимову (1951)

20 гыйнвар/января

Актёр Фердинанд Фәрзетдин улы Хафизовка 60 яшь (1961)

– 60 лет актёру Фердинанду Фарзетдиновичу Хафизову (1961)

24 гыйнвар/января

Үсемлекләр физиологы, биохимик, Россия һәм Татарстан Фәннәр академияләренең хакыйкый әгъзасы, РСФСРның атказанган фән эшлеклесе Игорь Анатольевич Тарчевскийга 90 яшь (1931)

– 90 лет физиологу растений, биохимику, действительному члену Академий наук России и Татарстана, заслуженному деятелю науки РСФСР Игорю Анатольевичу Тарчевскому (1931)

27 гыйнвар/января

Рәссам-график Михаил Михайлович Кузнецовка 70 яшь (1951)

– 70 лет художнику-графику Михаилу Михайловичу Кузнецову (1951)

29 гыйнвар/января

Драматург, Татарстан Республикасының атказанган сәнгать эшлеклесе Мансур Аяз улы Гыйләҗевкә 60 яшь (1961)

– 60 лет драматургу, заслуженному деятелю искусств Республики Татарстан Мансуру Аязовичу Гилязову (1961)

31 гыйнвар/января

Рәссам Альфрид Муллахмәт улы Шәймәрдановка 60 яшь (1961)

– 60 лет живописцу Альфриду Муллахметовичу Шаймарданову (1961)

ФЕВРАЛЬ

1 февраль/февраля

Татарстан Республикасы Алабуга муниципаль районы Үзәк китапханәсе ачылуга 125 ел (1896)

– 125 лет со дня открытия Центральной библиотеки Елабужского муниципального района Республики Татарстан (1896)

3 февраль/февраля

Шагыйрь Мөхәррәм Әхмәтнур улы Каюмовның тууына 80 ел (1941–2003)

– 80 лет со дня рождения поэта Мухарряма Ахметнуровича Каюмова (1941–2003)

3 февраль/февраля

Рәссам Лариса Егоровна Евграфовага 60 яшь (1961)

– 60 лет живописцу Ларисе Егоровне Евграфовой (1961)

6 февраль/февраля

Шагыйрь, табиб Ринат Мәннанга (Ринат Николаевич Архиповка) 75 яшь (1946)

– 75 лет поэту, врачу Ринату Маннану (Ринату Николаевичу Архипову) (1946)

6 февраль/февраля

Фольклорчы галим, шагыйрь, җәмәгать эшлеклесе Рәшит Фәйзрахман улы Ягъфәровның тууына 75 ел (1946–2008)

– 75 лет со дня рождения учёного-фольклориста, поэта, общественного деятеля Рашита Файзрахмановича Ягафарова (1946–2008)

6 февраль/февраля

Гамәли бизәлеш сәнгате рәссамы Лариса Владимировна Рябининага 50 яшь (1971)

– 50 лет живописцу, художнику декоративно-прикладного искусства Ларисе Владимировне Рябининой (1971)

7 февраль/февраля

Шагыйрь Галим (Галимҗан) Мөхәммәтша улы Мөхәмитшинның тууына 110 ел (1911–1938)

– 110 лет со дня рождения поэта Галима (Галимджана) Мухаметшиновича Мухаметшина (1911–1938)

8 февраль/февраля

Рәссам Дефак Гатаулла улы Рәхмәтуллинның тууына 70 ел (1951–2007)

– 70 лет со дня рождения живописца Дефака Гатаулловича Рахматуллина (1951–2007)

10 февраль/февраля

Шагыйрь Басыйр Шаһинур улы Рәфыйковның тууына 100 ел (1921–2019)

– 100 лет со дня рождения поэта Басыра Шахинуровича Рафикова (1921–2019)

10 февраль/февраля

Җырчы, ТАССРның халык, РСФСРның атказанган артисты Вафирә Мөхәммәтдин кызы Гыйззәтуллинаның тууына 75 ел (1946–2001)

– 75 лет со дня рождения певицы, народной артистки ТАССР, заслуженной артистки РСФСР Вафиры Мухаметдиновны Гиззатуллиной (1946–2001)

10 февраль/февраля

Язучы, тәрҗемәче, Татарстан Республикасының атказанган мәдәният хезмәткәре Солтан Сәлах улы Шәмсигә (Шәмсетдиновка) 75 яшь (1946)

– 75 лет писателю, переводчику, заслуженному работнику культуры Республики Татарстан Султану Салаховичу Шамси (Шамсутдинову) (1946)

10 февраль/февраля

Тарихчы, тарих фәннәре докторы, Татарстан Республикасының атказанган мәдәният хезмәткәре Гөлчәчәк Рәхимҗан кызы Нәҗиповага 60 яшь (1961)

– 60 лет историку, доктору исторических наук, заслуженному работнику культуры Республики Татарстан Гульчачак Рахимзяновне Назиповой (1961)

13 февраль/февраля

Тел галиме, журналист Гыймад Шәрифҗан улы Нугайбәкнең туууына 140 ел (1881–1943)

– 140 лет со дня рождения языковеда, журналиста Гимада Шарифзяновича Нугайбека (1881–1943)

13 февраль/февраля

Рәссам Светлана Владимировна Тимофеевага 50 яшь (1971)

– 50 лет живописцу Светлане Владимировне Тимофеевой (1971)

14 февраль/февраля

Гамәли бизәлеш сәнгате рәссамы, Татарстанның Г.Тукай исемендәге Дәүләт премиясе лауреаты Рәшид Садри улы Шиһабетдиновка 75 яшь (1946)

– 75 лет художнику декоративно-прикладного искусства, лауреату Государственной премии Татарстана им. Г.Тукая Рашиду Садриевичу Шигабутдинову (1946)

15 февраль/февраля

Каһарман шагыйрь, Советлар Союзы Герое, СССРның Ленин премиясе лауреаты Муса Мостафа улы Җәлилнең (Җәлиловның) туууына 115 ел (1906–1944)

– 115 лет со дня рождения поэта-героя, Героя Советского Союза, лауреата Ленинской премии СССР Мусы Мустафовича Джалиля (Залилова) (1906–1944)

16 февраль/февраля

Кинорежиссёр, Татарстан Республикасының атказанган сәнгать эшлеклесе Эдмас Хәмит улы Үтәгәновның тууына 90 ел (1931–2012)

– 90 лет со дня рождения кинорежиссёра, заслуженного деятеля искусств Республики Татарстан Эдмаса Хамитовича Утяганова (1931–2012)

23 февраль/февраля

Химик-органик, химия фәннәре докторы, профессор, ТАССРның һәм РСФСРның атказанган фән һәм техника эшлеклесе, СССРның Дәүләт премиясе лауреаты Гыйлем Хәйри улы Камайның тууына 120 ел (1901–1970)

– 120 лет со дня рождения химика-органика, доктора химических наук, профессора, заслуженного деятеля науки и техники ТАССР и РСФСР, лауреата Государственной премии СССР Гильм Хайревича Камая (1901–1970)

25 февраль/февраля

Рәссам Владимир Егорович Чихановка 75 яшь (1946)

– 75 лет живописцу Владимиру Егоровичу Чиханову (1946)

25 февраль/февраля

График Максим Анатольевич Покалёвка 50 яшь (1971)

– 50 лет графику Максиму Анатольевичу Покалёву (1971)

***28** февраль/февраля

Язучы, РСФСРның атказанган мәдәният хезмәткәре Геннадий Александрович Паушкинның тууына 100 ел (1921–2007)

– 100 лет со дня рождения писателя, заслуженного работника культуры РСФСР Геннадия Александровича Пашкина (1921–2007)

28 февраль/февраля

Шагыйрә, Татарстан Республикасының атказанган сәнгать эшлеклесе Шәмсия Гатуф кызы Җиһангировага 70 яшь (1951)

– 70 лет поэтессе, заслуженному деятелю искусств Республики Татарстан Шамсие Гатуфовне Зигангировой (1951)

Февраль

Түбән Кама шәһәре салына башлауга 60 ел (1961)

– 60 лет со дня закладки нового города Татарстана – Нижнекамска (1961) (См.: Татарстан: Истәлекле һәм онытылмас даталар календаре=Календарь знаменательных и памятных дат. 2011. – Казань: Милли китап, 2010. – С. 74–79)

МАРТ

1 март/марта

Язучы, Татарстан Республикасының атказанган мәдәният хезмәткәре Нурислам Габдулла улы Хәсәновка 80 яшь (1941)

– 80 лет писателю, заслуженному работнику культуры Республики Татарстан Нурисламу Габдулловичу Хасанову (1941)

1 март/марта

Актёр, ТАССРның һәм Россия Федерациясенең халык артисты Наил Шәмсетдин улы Шәйхетдиновның тууына 80 ел (1941–2016)

– 80 лет со дня рождения актёра, народного артиста ТАССР и Российской Федерации Наиля Шамсутдиновича Шайхетдинова (1941–2016)

4 март/марта

Күренекле прозаик, публицист, тәрҗемәче һәм җәмәгать эшлеклесе Афзал (Афзалетдин) Шиһабетдин улы Шамовның тууына 120 ел (1901–1990)

– 120 лет со дня рождения видного прозаика, публициста, переводчика и общественного деятеля Афзала (Афзалетдина) Шигабутдиновича Шамова (1901–1990)

4 март/марта

Актриса, ТАССРның халык артисты Сания Нургали кызы Исмәгыйлеваның тууына 90 ел (1931–2015)

– 90 лет со дня рождения актрисы, народной артистки ТАССР Сании Нургалеевны Исмагиловой (1931–2015)

5 март/марта

Шагыйрь, ТАССРның атказанган мәдәният хезмәткәре Акъегетнең (Рөстәм Габдрахман улы Фәйзуллинның) тууына 70 ел (1951–2020)

– 70 лет со дня рождения поэта, заслуженного работника культуры ТАССР Акъегета (Рустема Абдрахмановича Файзуллина; 1951–2020)

6 март/марта

Татарстан Республикасының халык рәссамы, Татарстан Республикасының атказанган сәнгать эшлеклесе Олег Александрович Кульпинга 75 яшь (1946)

– 75 лет народному художнику Республики Татарстан, заслуженному деятелю искусств Республики Татарстан Олегу Александровичу Кульпину (1946)

7 март/марта

Җырчы, ТАССРның халык артисты Шамил Сабир улы Әхмәтҗановка 80 яшь (1941)

– 80 лет певцу, народному артисту ТАССР Шамилю Сабировичу Ахметзянову (1941)

7 март/марта

Рәссам Рузия Марсель кызы Гафуровага 50 яшь (1971)

– 50 лет живописцу Рузие Марселевне Гафуровой (1971)

7 март/марта

График Лилия Фаяс кызы Мостафина-Хаҗиевага 50 яшь (1971)

– 50 лет графику Лилии Фаясовне Мустафиной-Хазиевой (1971)

8 март/марта

Педагог, нашир, җәмәгать эшлеклесе Исмәгыйль Мостафа улы Гаспринскийның тууына 170 ел (1851–1914)

– 170 лет со дня рождения педагога, издателя, общественного деятеля Исмагила Мустафовича Гаспринского (1851–1914)

8 март/марта

Рәссам, Татарстан Республикасының атказанган сәнгать эшлеклесе Анатолий Валентинович Крыловка 70 яшь (1951)

– 70 лет живописцу, заслуженному деятелю искусств Республики Татарстан Анатолию Валентиновичу Крылову (1951)

10 март/марта

Язучы, Татарстан Республикасының атказанган сәнгать эшлеклесе, Татарстанның Г.Тукай исемендәге Дәүләт премиясе лауреаты Фоат Миңлеәхмәт улы Садриевка 80 яшь (1941)

– 80 лет писателю, заслуженному деятелю искусств Республики Татарстан, лауреату Государственной премии Татарстана им. Г.Тукая Фоату Миннахметовичу Садриеву (1941)

12 март/марта

Балалар язучысы, ТАССРның атказанган мәдәният хезмәткәре Госман Фәтхулла улы Бакир (Бакиров)ның тууына 125 ел (1896–1982)

– 125 лет со дня рождения детского писателя, заслуженного работника культуры ТАССР Усмана Фатхулловича Бакира (Бакирова) (1896–1982)

15 март/марта

Тәрҗемәче Наилә Минһаҗ кызы Вәлитовага 75 яшь (1946)

– 75 лет переводчице Наиле Мингазовне Валитовой (1946)

15 март/марта

Рәссам, педагог Владимир Николаевич Новиковка 70 яшь (1951)

– 70 лет живописцу, педагогу Владимиру Николаевичу Новикову (1951)

15 март/марта

«Казанские ведомости» газетасы чыга башлауга 30 ел (1991)

– 30 лет со дня выхода первого номера газеты «Казанские ведомости» (1991)

17 март/марта

Композитор, педагог, музыка белгече, ТАССР, Якут АССР, РСФСР, Чуваш АССРның атказанган сәнгать эшлеклесе, Якут АССР, Татарстан АССРның халык артисты Генрих Ильич Литинскийның тууына 120 ел (1901–1985)

– 120 лет со дня рождения композитора, педагога, музыковеда, заслуженного деятеля искусств ТАССР, Якутской АССР, РСФСР, Чувашской АССР, народного артиста Якутской АССР, Татарской АССР Генриха Ильича Литинского (1901–1985)

18 март/марта

Рәссам Миләүшә Вакыйф кызы Нуруллинага 60 яшь (1961)

– 60 лет живописцу Миляуше Вакифовне Нуруллиной (1961)

19 март/марта

Балет артисты, ТАССРның халык, РСФСРның атказанган артисты Камил Гайфулла улы Гайнуллинга 75 яшь (1946)

– 75 лет артисту балета, народному артисту ТАССР, заслуженному артисту РСФСР Камилю Гайфулловичу Гайнуллину (1946)

21 март/марта

Әдәбият галиме, тәнкыйтьче, филология фәннәре докторы, Татарстан Республикасының һәм Россия Федерациясенең атказанган мәдәният хезмәткәре, Халыкара төрки академиянең хакыйкый әгъзасы Фоат Галимулла улы Галимуллинга 80 яшь (1941)

– 80 лет литературоведу, литературному критику, доктору филологических наук, заслуженному работнику культуры Республики Татарстан и Российской Федерации, действительному члену Международной тюркской академии Фоату Галимулловичу Галимуллину (1941)

25 март/марта

Актриса, ТАССРның халык, РСФСРның атказанган артисты Гөлсем Сәйфулла кызы Камская (Ильясова)ның тууына 120 ел (1901–1975)

– 120 лет со дня рождения актрисы, народной артистки ТАССР, заслуженной артистки РСФСР Гульсум Сайфулловны Камской (Ильясовой) (1901–1975)

26 март/марта

Шагыйрь һәм прозаик, Бөек Ватан сугышы каһарманы Хәйретдин Мөҗәйнең (Мөҗәһит Хәйретдин улы Хәйретдиновның) тууына 120 ел (1901–1944)

– 120 лет со дня рождения поэта и прозаика, героя Великой Отечественной войны Хайрутдина Музая (Музагита Хайрутдиновича Хайрутдинова) (1901–1944)

26 март/марта

Телевидение дикторы һәм алып баручысы, туган якны өйрәнүче, тарихи открыткалар коллекцияләүче Абдулла Ибраһим улы Дубинга 80 яшь (1941)

– 80 лет диктору и ведущему телевидения, краеведу-филокартисту Абдулле Ибрагимовичу Дубину (1941)

27 март/марта

Язучы, Татарстан Республикасының атказанган мәдәният хезмәткәре Сәйдә Зыялы (Сәйдә Закир кызы Зыятдинова)га 80 яшь (1941)

– 80 лет писателю, заслуженному работнику культуры Республики Татарстан Саиде Зыялы (Саиде Закировне Зиятдиновой; 1941)

29 март/марта

Балет артисты, ТАССРның, РСФСРның халык артисты, Татарстанның Г.Тукай исемендәге Дәүләт премиясе лауреаты Ирина Шәриф кызы Хәкимовага 70 яшь (1951)

– 70 лет артистке балета, народной артистке ТАССР, РСФСР, лауреату Государственной премии Татарстана им. Г.Тукая Ирине Шарифовне Хакимовой (1951)

30 март/марта

Татарстанның халык шагыйре, ТАССРның атказанган мәдәният хезмәткәре, Татарстан Республикасының атказанган сәнгать эшлеклесе, Татарстанның Г.Тукай исемендәге Дәүләт премиясе лауреаты Рәдиф Гаташка (Рәдиф Кәшфулла улы Гатауллинга) 80 яшь (1941)

– 80 лет народному поэту Татарстана, заслуженному работнику культуры ТАССР, заслуженному деятелю искусств Республики Татарстан, лауреату Государственной премии Татарстана им. Г.Тукая Радифу Гаташу (Радифу Кашфулловичу Гатауллину; 1941)

Март

Рәссам, педагог Нәбиулла Кәлимулла улы Вәлиуллинның туууына 110 ел (1911–1942)

– 110 лет со дня рождения живописца, педагога Набиуллы Калимулловича Валиуллина (1911–1942)

АПРЕЛЬ

1 апрель/апреля

Рәссам-график, педагог, Татарстан Республикасының атказанган сәнгать эшлеклесе Виктор Романович Семыкинга 80 яшь (1941)

– 80 лет художнику-графику, педагогу, заслуженному деятелю искусств Республики Татарстан Виктору Романовичу Семыкину (1941)

1 апрель/апреля

Опера артисты, режиссёр, язучы, ТАССРның халык артисты Эдуард Германович Трескинга 75 яшь (1946)

– 75 лет артисту оперы, режиссёру, писателю Эдуарду Германовичу Трескину (1946)

4–12 апрель/апреля

Бездна авылы крестьяннары восстаниесенә 160 ел (1861)

– 160 лет восстанию крестьян в с. Бездна (1861)

5 апрель/апреля

Язучы һәм тәрҗемәче Сәрвәр Сабир кызы Әдһәмованың туууына 120 ел (1901–1978)

– 120 лет со дня рождения писательницы и переводчицы Сарвар Сабировны Адгамовой (1901–1978)

11 апрель/апреля

Хикәяче, публицист Ренат Гаффарга (Ренат Габдрахман улы Гаффаровка) 70 яшь (1951)

– 70 лет писателю, публицисту Ренату Гаффару (Ренату Габдрахмановичу Гаффарову; 1951)

14 апрель/апреля

Скульптор, ТАССРның атказанган сәнгать эшлеклесе, Татарстанның халык рәссамы, Татарстанның Г.Тукай исемендәге Дәүләт премиясе лауреаты, Россия Федерациясенең атказанган рәссамы Рада Хөсәен кызы Нигъмәтуллинаның тууына 90 ел (1931–2019)

– 90 лет со дня рождения скульптора, заслуженного деятеля искусств ТАССР, народного художника Республики Татарстан, лауреата Государственной премии Татарстана им. Г.Тукая, заслуженного художника Российской Федерации Рады Хусаиновны Нигматуллиной (1931–2019)

14 апрель/апреля

Шагыйрь, Татарстан Республикасының атказанган сәнгать эшлеклесе Рәшит Хәниф улы Әхмәтҗановның тууына 80 ел (1941–1995)

– 80 лет со дня рождения поэта, заслуженного деятеля искусств Республики Татарстан Рашита Ханифовича Ахметзянова (1941–1995)

15 апрель/апреля

Шагыйрь, ТАССРның атказанган мәдәният хезмәткәре Рәшит Гәрәй (Рәшит Гәрәй улы Гәрәев)нең тууына 90 ел (1931–1999)

– 90 лет со дня рождения поэта, заслуженного работника культуры ТАССР Рашита Гарая (Рашита Гараевича Гараева; 1931–1999)

16 апрель/апреля

Журналист, «Казань» журналының баш мөхәррире, Татар-

стан Республикасының атказанган мәдәният хезмәткәре Юрий Анатольевич Балашовка 70 яшь (1951)

– 70 лет журналисту, главному редактору журнала «Казань», заслуженному работнику культуры Республики Татарстан Юрию Анатольевичу Балашову (1951)

17 апрель/апреля

Рәссам, Татарстан Республикасының атказанган сәнгать эшлеклесе, Татарстан Республикасы Мәдәният министрлыгының Б.Урманче исемендәге премиясе лауреаты Александр Александрович Петровка 70 яшь (1951)

– 70 лет живописцу, заслуженному деятелю искусств Республики Татарстан, лауреату премии им. Б.Урманче Министерства культуры Республики Татарстан Александру Александровичу Петрову (1951)

19 апрель/апреля

Казан губернасындагы беренче вакытлы матбугат басмасы – иҗтимагый-сәяси, фәнни-әдәби «Казанские известия» («Казан хәбәрләре») газетасы чыга башлауга 210 ел (1811–1820)

– 210 лет со дня выхода первого периодического издания в Казанской губернии – общественно-политической, научно-литературной газеты «Казанские известия» (1811–1820)

25 апрель/апреля

Актриса, телевидение дикторы, журналист, ТССРның халык, Россия Федерациясенең атказанган артисты Лия (Елизавета) Михайловна Заһидуллинага 75 яшь (1946)

– 75 лет актрисе, диктору телевидения, журналисту, народной артистке ТССР, заслуженной артистке Российской Федерации Лие (Елизавете) Михайловне Загидуллиной (1946)

***25** апрель/апреля

Тел галиме, мәшһүр тюрколог, СССР Фәннәр академиясенең мөхбир әгъзасы Әдһәм Рәхим улы Тенишевның тууына 100 ел (1921–2004)

– 100 лет со дня рождения языковеда, выдающегося тюрколога, члена-корреспондента Академии наук СССР Эдхяма Рахимовича Тенишева (1921–2004)

26 апрель/апреля

Татар халкының бөек шагыйре Габдулла Мөхәммәтгариф улы Тукай (Тукаев)ның тууына 135 ел (1886–1913)

– 135 лет со дня рождения великого татарского поэта Габдуллы Мухамметгарифовича Тукая (Тукаева; 1886–1913) (См.: Татарстан: Истәлекле һәм онытылмас даталар календаре=Календарь знаменательных и памятных дат. 2016. – Казань: Милли китап, 2015. – С. 83–93)

27 апрель/апреля

Җырчы, педагог, ТАССРның халык артисты Зөһрә Котдус кызы Сәхәбиева (Бигичева)га 70 яшь (1951)

– 70 лет певице, педагогу, народной артистке ТАССР Зухре Котдусовне Сахабиевой (Бигичевой; 1951)

27 апрель/апреля

Актёр, Татарстан Республикасының халык артисты Инсаф Ильяс улы Фәхретдиновка 70 яшь (1951)

– 70 лет актёру, народному артисту Республики Татарстан Инсафу Ильясовичу Фахрутдинову (1951)

28 апрель/апреля

Музыка белгече, педагог, профессор, Татарстан Республикасының атказанган сәнгать эшлеклесе, Россия Федерациясенең атказанган мәдәният хезмәткәре Маргарита Павловна Фәйзуллаевага 75 яшь (1946)

– 75 лет музыковеду, педагогу, профессору, заслуженному деятелю искусств Республики Татарстан, заслуженному работнику культуры Российской Федерации Маргарите Павловне Файзуллаевой (1946)

28 апрель/апреля

Рәссам, педагог, Татарстан Республикасының халык рәссамы, Татарстан Республикасының атказанган сәнгать эшлеклесе Фәрит Харис улы Якуповка 70 яшь (1951)

– 70 лет живописцу, педагогу, народному художнику Республики Татарстан, заслуженному деятелю искусств Республики Татарстан Фариду Харисовичу Якупову (1951)

29 апрель/апреля

Композитор, пианист, педагог, Татарстан Республикасының атказанган сәнгать эшлеклесе Ренат Фаил улы Хәкимовка 60 яшь (1961)

– 60 лет композитору, пианисту, преподавателю, заслуженному деятелю искусств Республики Татарстан Ренату Фаилевичу Хакимову (1961)

30 апрель/апреля

Тәрҗемәче Хәдичә Шаһиәхмәт кызы Әхмәрованың тууына 160 ел (1861–1945)

– 160 лет со дня рождения переводчицы Хадичи Шагиахметовны Ахмеровой (1861–1945)

МАЙ

1 май/мая

Язучы-прозаик, публицист, Татарстан Республикасының атказанган мәдәният хезмәткәре Тәүфикъ Рамазан улы Әйдинең (Әйделдиновның) тууына 80 ел (1941–2001)

– 80 лет со дня рождения писателя, публициста, заслуженного работника культуры Республики Татарстан Тауфика Рамазановича Айди (Айдельдинова; 1941–2001)

1 май/мая

Язучы, публицист Мирсәй Гариф (Марсель Мөхәммәтша улы Гарипов)ка 75 яшь (1946)

– 75 лет писателю, публицисту Мирсаю Гарифу (Марселю Мухаметшевичу Гарипову; 1946)

1 май/мая

Рәссам Надия Наил кызы Фәхретдиновага 60 яшь (1961)

– 60 лет живописцу Надии Наилевне Фахрутдиновой (1961)

2 май/мая

Рәссам Владимир Иванович Ковалевка 60 яшь (1961)

– 60 лет живописцу Владимиру Ивановичу Ковалеву (1961)

5 май/мая

Язучы, драматург, публицист һәм революционер Гафур (Габделгафур) Юныс улы Коләхмәтовның тууына 140 ел (1881–1918)

– 140 лет со дня рождения писателя, драматурга, публициста и революционера Гафура (Габдельгафура) Юнусовича Кулахметова (1881–1918)

6 май/мая

Татарстанның халык шагыйре, публицист, дәүләт эшлеклесе, ТАССРның атказанган сәнгать эшлеклесе, Татарстанның Г.Тукай исемендәге, Россия Федерациясенең Дәүләт премияләре лауреаты Ренат Мәгъсүм улы Харис (Харисов)ка 80 яшь (1941)

– 80 лет народному поэту Татарстана, публицисту, государственному деятелю, заслуженному деятелю искусств ТАССР, лауреату Государственных премий Татарстана им. Г.Тукая и Российской Федерации Ренату Магсумовичу Харису (Харисову; 1941)

6 май/мая

Актёр, Татарстан Республикасының халык артисты Хафиз Хәниф улы Хәмматуллинга 60 яшь (1961)

– 60 лет актёру, народному артисту Республики Татарстан Хафизу Ханифовичу Хамматуллину (1961)

7 май/мая

График Ольга Сергеевна Покалёвага 50 яшь (1971)

– 50 лет графику Ольге Сергеевне Покалёвой (1971)

9 май/мая

Рәссам, рәссам-проектлаучы, Татарстан Республикасының атказанган сәнгать эшлеклесе Владимир Владимирович Никольскийның тууына 70 ел (1951–2018)

– 70 лет со дня рождения живописца, художника-проектировщика, заслуженного деятеля искусств Республики Татарстан Владимира Владимировича Никольского (1951–2018)

9 май/мая

Журналист Миңназыйм Мәүлет улы Сәфәровка 60 яшь (1961)

– 60 лет журналисту Минназыму Мавлютовичу Сафарову (Сепперову; 1961)

10 май/мая

Археолог, Татарстан Республикасының Дәүләт премиясе лауреаты Рөстәм Солтан улы Габәшевнең тууына 80 ел (1941–2010)

– 80 лет со дня рождения археолога, лауреата Государственной премии Республики Татарстан Рустема Султановича Габяшева (1941–2010)

10 май/мая

Актриса, Татарстан Республикасының атказанган артисты Рәмзия Зирәк кызы Закирҗановага 60 яшь (1961)

– 60 лет актрисе, заслуженной артистке Республики Татарстан Рамзие Зиряковне Закирзяновой (1961)

12 май/мая

Режиссёр, педагог, ТАССРның, РСФСРның атказанган сәнгать эшлеклесе, Татарстанның Г.Тукай исемендәге Дәүләт премиясе лауреаты Ширияздан Мөхәммәтҗан улы Сарымсаковның тууына 110 ел (1911–1999)

– 110 лет со дня рождения режиссёра, педагога, заслуженного деятеля искусств ТАССР, РСФСР, лауреата Государственной премии Татарстана им. Г.Тукая Ширьяздана Мухаметзяновича Сарымсакова (1911–1999) (См.: Татарстан: Истәлекле һәм онытылмас даталар календаре=Календарь знаменательных и памятных дат. 2011. – Казань: Милли китап, 2010. – С. 90–92)

13 май/мая

Композитор, музыка белгече, педагог, җәмәгать эшлеклесе Солтан (Солтан-Әхмәт) Хәсән (Хәсәнгата) улы Габәшинең тууына 130 ел (1891–1942)

– 130 лет со дня рождения композитора, музыковеда, педагога, хормейстера, фольклориста, общественного деятеля Султана Хасановича (Султан-Ахмета Хасангатовича) Габяши (1891–1942) (См.: Татарстан: Истәлекле һәм онытылмас даталар календаре=Календарь знаменательных и памятных дат. 2016. – Казань: Милли китап, 2015. – С. 94–98)

14 май/мая

Язучы, әдәбият галиме, тәнкыйтьче, ТАССРның атказанган мәдәният хезмәткәре, М.Җәлил исемендәге Республика һәм Татарстанның Г.Тукай исемендәге Дәүләт премияләре лауреаты Рафаэль Әхмәт улы Мостафинның тууына 90 ел (1931–2011)

– 90 лет со дня рождения писателя, литературоведа, литературного критика, заслуженного работника культуры ТАССР, лауреата Республиканской премии им. М.Джалиля и Государственной премии Татарстана им. Г.Тукая Рафаэля Ахметовича Мустафина (1931–2011)

15 май/мая

Язучы, ТАССРның атказанган мәдәният хезмәткәре Радик Хәбибрахман улы Фәизовның тууына 90 ел (1931–2011)

– 90 лет со дня рождения писателя, заслуженного работника культуры ТАССР Радика Хабибрахмановича Фаизова (1931–2011)

***15** май/мая

Сәнгать белгече, архитектор, сәнгать фәннәре докторы Фуад Хәсән (Хөсәен) улы Вәлиевнең тууына 100 ел (1921–1984)

– 100 лет со дня рождения искусствоведа, архитектора, доктора искусствоведения Фуада Хасановича (Хусаиновича) Валеева (1921–1984)

16 май/мая

Журналист, балалар язучысы, Татарстан Республикасының атказанган мәдәният хезмәткәре Роза Мулланурова (Роза Габденур кызы Камалетдинова)га 75 яшь (1946)

– 75 лет журналисту, детской писательнице, заслуженному работнику культуры Республики Татарстан Розе Муллануровой (Ровзе Габднуровне Камалутдиновой; 1946)

20 май/мая

Язучы Сәмига Сәүбанова (Сәмига Әһелтдин кызы Бәдретдинова)га 75 яшь (1946)

– 75 лет писательнице Самиге Саубановой (Самиге Агелтдиновне Бадретдиновой; 1946)

***23** май/мая

Татарстан Республикасының халык шагыйре, Татарстанның Г.Тукай исемендәге Дәүләт премиясе лауреаты Гамил Гыймазетдин улы Афзал (Афзалов)ның тууына 100 ел (1921–2003)

– 100 лет со дня рождения народного поэта Республики Татарстан, лауреата Государственной премии Татарстана

им. Г.Тукая Гамиля Гимазетдиновича Афзала (Афзалова; 1921–2003)

24 май/мая

Фоторәссам, журналист, Татарстан Республикасының атказанган сәнгать эшлеклесе Рөстәм Сөләйман улы Мөхәммәтҗановка 75 яшь (1946)

– 75 лет фотохудожнику, журналисту, заслуженному деятелю искусств Республики Татарстан Рустаму Сулеймановичу Мухаметзянову (1946)

27 май/мая

Язучы, Татарстан Республикасының атказанган сәнгать эшлеклесе, Г.Р.Державин исемендәге Республика премиясе лауреаты Әхәт Хәй улы Мушинскийга 70 яшь (1951)

– 70 лет писателю, заслуженному деятелю искусств Республики Татарстан, лауреату Республиканской премии им. Г.Р.Державина Ахату Хаевичу Мушинскому (1951)

31 май/мая

Актёр, режиссёр, педагог, Татарстан Республикасының атказанган сәнгать эшлеклесе Фәрит Әхмәтҗан улы Хәбибуллинның тууына 80 ел (1941–2007)

– 80 лет со дня рождения актёра, режиссёра, педагога, заслуженного деятеля искусств Республики Татарстан Фарита Ахметзяновича Хабибуллина (1941–2007)

31 май/мая

Рәссам Гагик Рафикович Бадалянга 60 яшь (1961)

– 60 лет живописцу Гагику Рафиковичу Бадаляну (1961)

ИЮНЬ

1 июнь/июня

Казанның өченче кызлар гимназиясе ачылуга 120 ел (1901)

– 120 лет со дня открытия третьей Казанской женской гимназии (1901)

4 июнь/июня

Тел галиме, педагог, ТАССРның атказанган фән эшлеклесе Вәли Нигъмәтулла улы Хангилдиннең тууына 130 ел (1891–1971)

– 130 лет со дня рождения языковеда, педагога, заслуженного деятеля науки ТАССР Вали Нигматулловича Хангильдина (1891–1971) (См.: Татарстан: Истәлекле һәм онытылмас даталар календаре=Календарь знаменательных и памятных дат. 2016. – Казань: Милли китап, 2015. – С. 99–102)

6 июнь/июня

Гамәли бизәлеш сәнгате рәссамы, педагог, сәнгать фәннәре кандидаты, Татарстан Республикасының атказанган сәнгать эшлеклесе Татьяна Николаевна Кривошеевага 70 яшь (1951)

– 70 лет художнице декоративно-прикладного искусства, педагогу, кандидату искусствоведения, заслуженному деятелю искусств Республики Татарстан Татьяне Николаевне Кривошеевой (1951)

13 июнь/июня

Язучы, тәрҗемәче Гарәфи (Гарәфетдин) Хәким улы Хәсәновның тууына 100 ел (1921–1992)

– 100 лет со дня рождения писателя, переводчика Гарафи (Гарафутдина) Хакимовича Хасанова (1921–1992)

14 июнь/июня

Шагыйрә Роза Зәһит кызы Хәлиуллинаның тууына 90 ел (1931–2014)

– 90 лет со дня рождения поэтессы Розы Загитовны Халиуллиной (1931–2014)

22 июнь/июня

Рәссам Леонид Николаевич Александровның тууына 110 ел (1911–1941)

– 110 лет со дня рождения художника Леонида Николаевича Александрова (1911–1941)

25 июнь/июня

Музыка белгече, ТАССРның атказанган сәнгать эшлеклесе Клара Сабир кызы Таҗиевага 80 яшь (1941)

– 80 лет музыковеду, заслуженному деятелю искусств ТАССР Кларе Сабировне Тазиевой (1941)

28 июнь/июня

Язучы Габделхәй Вәли улы Сабитовның тууына 90 ел (1931–1995)

– 90 лет со дня рождения писателя Габдулхая Валеевича Сабитова (1931–1995)

29 июнь/июня

Композитор, Татарстан Республикасының атказанган сәнгать эшлеклесе Борис Геннадьевич Четверговка 75 яшь (1946)

– 75 лет композитору, заслуженному деятелю искусств Республики Татарстан Борису Геннадьевичу Четвергову (1946)

29 июнь/июня

Рәссам Ирина Юрьевна Фугалевичка 60 яшь (1961)

– 60 лет живописцу Ирине Юрьевне Фугалевич (1961)

Июнь

Казанда Пионерлар сарае ачылуга 70 ел (1951)

– 70 лет со дня открытия Дворца пионеров в Казани (1951)

ИЮЛЬ

1 июль/июля

Гамәли бизәлеш сәнгате рәссамы Любовь Григорьевна Гриценкога 60 яшь (1961)

– 60 лет художнице декоративно-прикладного искусства Любовь Григорьевне Гриценко (1961)

2 июль/июля

Органик химия белгече, Петербург Фәннәр академиясенең мөхбир әгъзасы Александр Михайлович Зайцевның тууына 180 ел (1841–1910)

– 180 лет со дня рождения химика-органика, члена-корреспондента Петербургской Академии наук Александра Михайловича Зайцева (1841–1910)

***3** июль/июля

Сәнгать белгече, профессор Пётр Евгеньевич Корниловның тууына 125 ел (1896–1981). Ул 1920–1930 нчы елларда ТАССРның Үзәк музеенда эшләгән

– 125 лет со дня рождения искусствоведа, профессора Петра Евгеньевича Корнилова (1896–1981). В 1920–1930 гг. работал в Центральном музее ТАССР

6 июль/июля

Татарстан Республикасы Халык уен кораллары дәүләт оркестрының сәнгать җитәкчесе, дирижёры, ТАССРның, РСФСРның атказанган сәнгать эшлеклесе, Россия Федерациясенең халык артисты, Татарстанның Г.Тукай исемендәге Дәүләт премиясе лауреаты Анатолий Иванович Шутиковка 75 яшь (1946)

– 75 лет художественному руководителю, главному дирижёру Государственного оркестра народных инструментов Рес-

публики Татарстан, заслуженному деятелю искусств ТАССР, РСФСР, народному артисту Российской Федерации, лауреату Государственной премии Татарстана им. Г.Тукая Анатолию Ивановичу Шутикову (1946)

7 июль/июля

Композитор, ТАССРның атказанган мәдәният хезмәткәре, Татарстан Республикасының һәм Россия Федерациясеның атказанган сәнгать эшлеклесе Рафаил Мулланур улы Бакировка 75 яшь (1946)

– 75 лет композитору, заслуженному работнику культуры ТАССР, заслуженному деятелю искусств Республики Татарстан и Российской Федерации Рафаилу Муллануровичу Бакирову (1946)

8 июль/июля

Журналист, язучы, ТАССРның, Россия Федерациясенең атказанган мәдәният хезмәткәре, Татарстанның Чуваш язучылары берлеге рәисе Николай Михайлович Сорокинга 80 яшь (1941)

– 80 лет журналисту, писателю, заслуженному работнику культуры ТАССР, Российской Федерации, председателю Союза чувашских писателей Республики Татарстан Николаю Михайловичу Сорокину (1941)

8 июль/июля

Җырчы, педагог, ТАССРның халык артисты Рафаил Әхәт улы Сәхәбиевнең тууына 70 ел (1951–2019)

– 70 лет со дня рождения певца, педагога, народного артиста ТАССР Рафаэля Ахатовича Сахабиева (1951–2019)

8 июль/июля

Гамәли-бизәлеш сәнгате рәссамы Олег Апполонович Васильевка 60 яшь (1961)

– 60 лет художнику декоративно-прикладного искусства Олегу Апполоновичу Васильеву (1961)

*10 июль/июля

Актёр, ТАССРның атказанган артисты, Татарстанның Г.Тукай исемендәге Дәүләт премиясе лауреаты Фатих Әкрам улы Колбарисовның тууына 100 ел (1921–1981)

– 100 лет со дня рождения актёра, заслуженного артиста ТАССР, лауреата Государственной премии Татарстана им. Г.Тукая Фатыха Акрамовича Кульбарисова (1921–1981)

10 июль/июля

Хирург, сәламәтлек саклау эшлеклесе, медицина фәннәре докторы, Татарстанның һәм Россиянең атказанган врачы, Татарстан Республикасының фән һәм техника өлкәсендәге Дәүләт премиясе лауреаты Камил Шәһәретдин улы Зыятдиновның тууына 70 ел (1951–2015)

– 70 лет со дня рождения хирурга, деятеля здравоохранения, доктора медицинских наук, заслуженного врача Республики Татарстан и Российской Федерации, лауреата Государственной премии Республики Татарстан в области науки и техники Камиля Шагаровича Зиятдинова (1951–2015)

10 июль/июля

Татарстан Республикасының С.Сәйдәшев исемендәге Дәүләт Зур концерт залы оештырылуга 25 ел (1996)

– 25 лет со дня основания Государственного Большого концертного зала Республики Татарстан им. С.Сайдашева (Постановление Кабинета Министров Республики Татарстан № 567 от 10.07.1996)

12 июль/июля

Пианист, педагог, дирижёр, композитор, җәмәгать эшлеклесе Рудольф Августович Гуммертның тууына 160 ел (1861–1922). 1891 елда Казанда шәхси музыка мәктәбе оештыра; ул 1904 елда музыка училищесы итеп үзгәртелә

– 160 лет со дня рождения пианиста, педагога, дирижёра,

композитора, музыкально-общественного деятеля Рудольфа Августовича Гуммерта (1861–1922). В 1891 году основал частную музыкальную школу в Казани. На ее базе было открыто Казанское музыкальное училище (1904)

13 июль/июля

Татарстан Республикасы Фәннәр академиясе президенты, физик, физика-математика фәннәре докторы, профессор, Татарстанның һәм Россиянең атказанган фән эшлеклесе, Татарстан Республикасының фән һәм техника өлкәсендәге Дәүләт премиясе лауреаты Мәгъзүм Хәлимулла улы Сәлаховка 70 яшь (1951)

– 70 лет президенту Академии наук Республики Татарстан, физику, доктору физико-математических наук, профессору, заслуженному деятелю науки Татарстана и России, лауреату Государственной премии Республики Татарстан в области науки и техники Мякзюму Халимуловичу Салахову (1951)

14 июль/июля

Дәүләт эшлеклесе, 1921–1924 елларда ТАССРның Халык комиссарлары советы рәисе Кәшшаф Гыйльфан улы Мохтаровның тууына 125 ел (1895 – 1937)

– 125 лет со дня рождения государственного деятеля, председателя Совета народных комиссаров ТАССР в 1921–1924 годах Кашафа Гильфановича Мухтарова (1896–1937)

***15** июль/июля

Актриса, педагог, Татарстан Республикасының атказанган сәнгать эшлеклесе, Татарстанның Г.Тукай исемендәге Дәүләт премиясе лауреаты Асия Хәсән кызы Хәйруллинаның тууына 100 ел (1921–2004)

– 100 лет со дня рождения актрисы, педагога, заслуженного деятеля искусств Республики Татарстан, лауреата Государственной премии Татарстана им. Г.Тукая Асии Хасановны Хайруллиной (1921–2004)

15 июль/июля

Татарстан Республикасының халык язучысы, ТАССРның атказанган сәнгать эшлеклесе, Россия Федерациясенең атказанган мәдәният хезмәткәре, Татарстанның Г.Тукай исемендәге Дәүләт премиясе лауреаты Гәрәй Рәхимгә (Григорий Васильевич Родионовка) 80 яшь (1941)

– 80 лет народному писателю Республики Татарстан, заслуженному деятелю искусств ТАССР, заслуженному работнику культуры Российской Федерации, лауреату Государственной премии Татарстана им. Г.Тукая Гараю Рахиму (Григорию Васильевичу Родионову; 1941)

18 июль/июля

Язучы, Татарстан Республикасының атказанган сәнгать эшлеклесе, М.Җәлил исемендәге Республика премиясе лауреаты Зиннур Зыятдин улы Хөсниярга (Хөснетдиновка) 60 яшь (1961)

– 60 лет писателю, заслуженному деятелю искусств Республики Татарстан, лауреату Республиканской премии им. М.Джалиля Зиннуру Зиятдиновичу Хуснияру (Хуснутдинову; 1961)

19 июль/июля

Рәссам-график, Татарстан Республикасының атказанган мәдәният хезмәткәре, Татарстан Республикасының атказанган сәнгать эшлеклесе, Татарстан Республикасы Мәдәният министрлыгының Б.И.Урманче исемендәге премиясе лауреаты Зифа Васил кызы Мөхәммәтҗанованың тууына 70 ел (1951–2016)

– 70 лет со дня рождения художника-графика, заслуженного работника культуры Республики Татарстан, заслуженного деятеля искусств Республики Татарстан, лауреата премии им. Б.И.Урманче Министерства культуры Республики Татарстан Зифы Васильевны Мухаметзяновой (1951–2016)

22 июль/июля

Рәссам, Татарстан Республикасының атказанган сәнгать эшлеклесе, «Европа-Азия» Халыкара гуманитар академиясе

мактаулы академигы Рәшит Акмал улы Гыйләҗевкә (Гилазовка) 70 яшь (1951)

– 70 лет живописцу, заслуженному деятелю искусств Республики Татарстан, почетному академику Международной гуманитарной академии «Европа-Азия» Рашиду Акмаловичу Гилазову (1951)

АВГУСТ

1 август/августа

Тарихчы, юрист, нашир, хокук докторы, профессор Николай Павлович Загоскинның тууына 170 ел (1851–1912)

– 170 лет со дня рождения историка, юриста, издателя, доктора государственного права, профессора Николая Павловича Загоскина (1851–1912)

1 август/августа

Археолог, тарих фәннәре докторы, Татарстан Фәннәр академиясенең мөхбир әгъзасы, Татарстан Республикасының атказанган фән эшлеклесе, Татарстан Республикасының фән һәм техника өлкәсендәге Дәүләт премиясе лауреаты Фаяз Шәриф улы Хуҗинга 70 яшь (1951)

– 70 лет археологу, доктору исторических наук, члену-корреспонденту Академии наук РТ, заслуженному деятелю науки Республики Татарстан, лауреату Государственной премии Республики Татарстан в области науки и техники Фаязу Шариповичу Хузину (1951)

1 август/августа

Физик, физика-математика фәннәре кандидаты, икътисад фәннәре докторы, профессор, Россия Мәгариф академиясе һәм Татарстан Республикасы Фәннәр академиясенең хакый-

кый әгъзасы, Казан (Идел буе) федераль университеты ректоры Илшат Рәфкать улы Гафуровка 60 яшь (1961)

– 60 лет физику, кандидату физико-математических наук, доктору экономических наук, профессору, действительному члену Российской Академии образования, действительному члену Академии наук Республики Татарстан ректору Казанского (Приволжского) федерального университета Ильшату Рафкатовичу Гафурову (1961)

5 август/августа

Рәссам, график, Татарстан Республикасының атказанган сәнгать эшлеклесе, Татарстан Республикасы мәдәният министрлыгының Б.И.Урманче исемендәге премиясе лауреаты Надир Усман улы Әлмиевкә 75 яшь (1946)

– 75 лет живописцу, графику, заслуженному деятелю искусств Республики Татарстан, лауреату премии им. Б.И.Урманче Министерства культуры Республики Татарстан Надиру Усмановичу Альмееву (1946)

5 август/августа

Рәссам Геннадий Филимонович Новиковка 75 яшь (1946)

– 75 лет художнику Геннадию Филимоновичу Новикову (1946)

5 август/августа

Оркестр артисты һәм концертмейстер, Татарстан Республикасының халык артисты Фәрид Зөфәр улы Шиһаповка 70 яшь (1951)

– 70 лет артисту оркестра и концертмейстеру, народному артисту Республики Татарстан Фариду Зуфаровичу Шигапову (1951)

10 август/августа

Хакимият-хуҗалык җитәкчесе, техник фәннәр докторы, Татарстан Республикасының атказанган машина төзүчесе Әхмәт Мөхетдин улы Галиевнең тууына 90 ел (1931–2015)

– 90 лет со дня рождения административно-хозяйственного руководителя, доктора технических наук, заслуженного машиностроителя Республики Татарстан Ахмета Мухетдиновича Галеева (1931–2015)

12 август/августа

Актриса, ТАССРның халык артисты Мәрзия Галимбай кызы Миңлебаева (Хәмитова)ның тууына 110 ел (1911–2000)

– 110 лет со дня рождения актрисы, народной артистки ТАССР Марзии Галимбаевны Миннибаевой (Халитовой; 1911–2000)

12 август/августа

Рәссам Равил Мөнир улы Ваһаповка 60 яшь (1961)

– 60 лет живописцу Равилю Мунировичу Вагапову (1961)

13 август/августа

Казан финанс-икътисад институты оештырылуга 90 ел. 1931 елда РСФСР Үзәк Башкарма Комитеты карары белән Казан университетының икътисад бүлеге җирлегендә оештырыла. 2011 елның көзеннән Казан (Идел буе) федераль университетының структур өлеше булып тора

– 90 лет Казанскому финансово-экономическому институту. Создан в соответствии с Постановлением ЦИК РСФСР от 13 августа 1931 года на базе существовавшего с 1929 года экономического отделения Казанского университета. С осени 2011 года является частью Казанского (Приволжского) федерального университета

15 август/августа

Театр һәм гамәли бизәлеш сәнгате рәссамы, педагог, Татарстан Республикасының атказанган сәнгать эшлеклесе Әлфия Әнвәр кызы Җәмиловага 70 яшь (1951)

– 70 лет художнице театра и декоративно-прикладного искусства, педагогу, заслуженному деятелю искусств Республики Татарстан Альфие Анваровне Замиловой (1951)

16 август/августа

Шагыйрь, прозаик, ТАССРның атказанган мәдәният хезмәткәре Әдип Малик улы Маликовның тууына 100 ел (1921–2009)

– 100 лет со дня рождения поэта, прозаика, заслуженного работника культуры ТАССР Адиба Маликовича Маликова (1921–2009)

*__16__ август/августа

Композитор һәм пианист, СССРның халык артисты, Татарстанның Г.Тукай исемендәге Дәүләт премиясе лауреаты Рөстәм Мөхәммәтхаҗи улы Яхинның тууына 100 ел (1921–1993)

– 100 лет со дня рождения композитора и пианиста, народного артиста СССР, лауреата Государственной премии Татарстана им. Г.Тукая Рустема Мухаметхазеевича Яхина (1921–1993)

18 август/августа

Язучы, медицина фәннәре кандидаты Константин Васильевич Лебедевның тууына 100 ел (1921–2000)

– 100 лет со дня рождения писателя, кандидата медицинских наук Константина Васильевича Лебедева (1921–2000)

18 август/августа

Актёр, язучы, Татарстан Республикасының атказанган артисты Шамил Тимергали улы Фәрхетдиновка 50 яшь (1971)

– 50 лет актёру, писателю, заслуженному артисту Республики Татарстан Шамилю Тимергалиевичу Фархетдинову (1971)

20 август/августа

Актриса, ТАССРның атказанган артисты Мәрьям Гыйльман кызы Сульва (Кугушева)ның тууына 120 ел (1901–1966)

– 120 лет со дня рождения актрисы, заслуженной артистки ТАССР Марьям Гильмановны Сульвы (Кугушевой; 1901–1966)

*20 август/августа

Бөек Ватан сугышы каһарманы Гази (Газетдин) Казыйхан улы Заһитовның тууына 100 ел (1921–1953). Ул – 1945 елның 30 апрелендә рейхстаг гөмбәзенә беренчеләрдән булып, Җиңү байрагы элүче

– 100 лет со дня рождения героя Великой Отечественной войны Гази (Газетдина) Казыхановича Загитова (1921–1953). Он 30 апреля 1945 года, одним из первых, водрузил Знамя Победы на куполе рейхстага

20 август/августа

Композитор, җырчы, М.Җәлил исемендәге Республика премиясе лауреаты Рәшит Фарук улы Абдуллинның тууына 70 ел (1951–2004)

– 70 лет со дня рождения композитора, певца, лауреата Республиканской премии им. М.Джалиля Рашида Фаруковича Абдуллина (1951–2004)

21 август/августа

Актриса, Татарстан Республикасының халык артисты Марина Всеволодовна Кобчиковага 80 яшь (1941)

– 80 лет актрисе, народной артистке Республики Татарстан Марине Всеволодовне Кобчиковой (1941)

21 август/августа

Шагыйрь, Татарстан Республикасының атказанган сәнгать эшлеклесе Харрас Гыйльмегали улы Әюповның тууына 75 ел (1946–2008)

– 75 лет со дня рождения поэта, заслуженного деятеля искусств Республики Татарстан Харраса Гильмегалиевича Аюпова (1946–2008)

23 август/августа

Татарстан Республикасының халык рәссамы, Татарстан Республикасының атказанган сәнгать эшлеклесе, Татарстан-

ның Г.Тукай исемендәге Дәүләт премиясе лауреаты Михаил Иванович Кузнецовка 75 яшь (1946)

– 75 лет народному художнику Республики Татарстан, заслуженному деятелю искусств Республики Татарстан, лауреату Государственной премии Татарстана им. Г.Тукая Михаилу Ивановичу Кузнецову (1946)

23 август/августа

Актриса, Татарстан Республикасының халык, Россия Федерациясенең атказанган артисты Дания Нургаяз кызы Нуруллинага 75 яшь (1946)

– 75 лет актрисе, народной артистке Республики Татарстан, заслуженной артистке Российской Федерации Дании Нургаязовне Нуруллиной (1946)

24 август/августа

Рәссам Владимир Аркадьевич Пановка 60 яшь (1961)

– 60 лет живописцу Владимиру Аркадьевичу Панову (1961)

25 август/августа

Язучы Александр Николаевич Булгаковның тууына 110 ел (1911–1979)

– 110 лет со дня рождения писателя Александра Николаевича Булгакова (1911–1979)

25 август/августа

Рәссам, график Рөстәм Мидхәт улы Әхмәтовка 70 яшь (1951)

– 70 лет живописцу, графику Рустему Мидхатовичу Ахметову (1951)

26 август/августа

Шагыйрә Сирень Мөхибулла кызы Якуповага 60 яшь (1961)

– 60 лет поэтессе Сирень Мохиббуловне Якуповой (1961)

27 август/августа

Журналист, Татарстан Республикасының атказанган мәдәният хезмәткәре Шамил Шәмси улы Хамматовка 75 яшь (1946)

– 75 лет журналисту, заслуженному работнику культуры Республики Татарстан Шамилю Шамсиевичу Хамматову (1946)

27 август/августа

Гамәли бизәлеш сәнгате рәссамы Андрей Юрьевич Махининга 60 яшь (1961)

– 60 лет художнику декоративно-прикладного искусства Андрею Юрьевичу Махинину (1961)

30 август/августа

Язучы, Татарстан Республикасының атказанган мәдәният хезмәткәре, Татарстанның Г.Тукай исемендәге Дәүләт премиясе лауреаты Ибраһим Низам улы Салаховның тууына 110 ел (1911–1998)

– 110 лет со дня рождения писателя, заслуженного работника культуры Республики Татарстан, лауреата Государственной премии Татарстана им. Г.Тукая Ибрагима Низамовича Салахова (1911–1998) (См.: Татарстан: Истәлекле һәм онытылмас даталар календаре=Календарь знаменательных и памятных дат. 2011. – Казань: Милли китап, 2010. – С. 98–101)

Август

М.И.Калинин исемендәге Казан төгәл машиналар төзү заводы төзелүгә 80 ел (1941)

– 80 лет со дня создания Казанского завода точного машиностроения им. М.И.Калинина (1941)

СЕНТЯБРЬ

5 сентябрь/сентября

Биохимик, медицина фәннәре докторы, Татарстан Фәннәр академиясе академигы, ТАССРның, РФнең атказанган фән эшлеклесе, Россиянең Дәүләт премиясе лауреаты Диләвәр Мирза-Абдулла улы Зөбәеровның тууына 90 ел (1931–2010)

– 90 лет со дня рождения биохимика, доктора медицинских наук, академика Академии наук Татарстана, заслуженного деятеля науки ТАССР, РФ, лауреата Государственной премии России Дилявера Мирзабдулловича Зубаирова (1931–2010)

5 сентябрь/сентября

Сынчы Раиса Даниловна Шиковага 80 яшь (1941)

– 80 лет скульптору Раисе Даниловне Шиковой (1941)

5 сентябрь/сентября

Композитор, педагог, Татарстан Республикасының атказанган сәнгать эшлеклесе Светлана Владимировна Зорюковага 50 яшь (1971)

– 50 лет композитору, педагогу, заслуженному деятелю искусств Республики Татарстан Светлане Владимировне Зорюковой (1971)

5 сентябрь/сентября

Сынчы, рәссам, график, Татарстанның Г.Тукай исемендәге Дәүләт премиясе лауреаты Марина Викторовна Нигъмәтуллинага 60 яшь (1961)

– 60 лет скульптору, живописцу, графику, лауреату Государственной премии Татарстана им. Г.Тукая Марине Викторовне Нигматуллиной (1961)

6 сентябрь/сентября

Шагыйрә, Татарстан Республикасының атказанган мәдә-

ният хезмәткәре, Флёра Сабирҗан кызы Гыйззәтуллинага 90 яшь (1931)

– 90 лет поэтессе, заслуженному работнику культуры Республики Татарстан Флёре Сабирзяновне Гиззатуллиной (1931)

8 сентябрь/сентября

Актёр, режиссёр, педагог, Башкортстан АССРның, РСФСРның, Татарстан Республикасының атказанган сәнгать эшлеклесе, РСФСРның халык артисты, Башкортстанның С.Юлаев исемендәге Дәүләт премиясе, Россиянең Дәүләт премиясе лауреаты Рифкать Вәкил улы Исрафиловка 80 яшь (1941)

– 80 лет актёру, режиссёру, педагогу, заслуженному деятелю искусств Башкирской АССР, РСФСР, Республики Татарстан, народному артисту РСФСР, лауреату Государственных премий Башкортстана им. С.Юлаева и России Рифкату Вакиловичу Исрафилову (1941)

12 сентябрь/сентября

Язучы, ТАССРның атказанган мәдәният хезмәткәре Хәниф Гыйздулла улы Хәйруллинның тууына 90 ел (1931–1998)

– 90 лет со дня рождения писателя, заслуженного работника культуры ТАССР Ханифа Гиздулловича Хайруллина (1931–1998)

14 сентябрь/сентября

Шагыйрь Исхак Кадыйр улы Закировның тууына 110 ел (1911–1944)

– 110 лет со дня рождения поэта Исхака Кадыровича Закирова (1911–1944)

17 сентябрь/сентября

Архитектор Фёдор Романович (Фердинанд-Юлиус Адольф Фридрихович) Амлонгның тууына 150 ел (1871– ?)

– 150 лет со дня рождения архитектора Фёдора Романовича (Фердинанда-Юлиуса Адольфа Фридриховича) Амлонга (1871– ?)

***17** сентябрь/сентября

Актёр, режиссёр, педагог, ТАССРның, РСФСРның, СССРның халык артисты, Татарстанның Г.Тукай исемендәге Дәүләт премиясе лауреаты Хәлил Гали улы Әбҗәлиловның тууына 125 ел (1896–1963)

– 125 лет со дня рождения актёра, режиссёра, педагога, народного артиста ТАССР, РСФСР, СССР, лауреата Государственной премии Татарстана им. Г.Тукая Халила Галеевича Абжалилова (1896–1963)

17 сентябрь/сентября

Татарстанның Баулы районында куәтле яңа нефть чыганагы табылуга 75 ел (1946)

– 75 лет со дня открытия нового мощного нефтяного месторождения в Бавлинском районе Татарстана (1946)

20 сентябрь/сентября

Дәүләт эшлеклесе, социология фәннәре докторы Фәрит Рәфыйк улы Газизуллинга 75 яшь (1946)

– 75 лет государственному деятелю, доктору социологических наук Фариту Рафиковичу Газизуллину (1946)

21 сентябрь/сентября

Казан университетының В.П.Энгельгардт исемендәге астрономия обсерваториясе ачылуга 120 ел (1901)

– 120 лет со дня открытия астрономической обсерватории им. В.П.Энгельгардта Казанского университета (1901)

27 сентябрь/сентября

Шагыйрь Александр Леонидович Аввакумовка 70 яшь (1951)

– 70 лет поэту Александру Леонидовичу Аввакумову (1951)

ОКТЯБРЬ

1 октябрь/октября

Галим, шагыйрь, ветеринария фәннәре докторы, профессор, Татарстанның атказанган фән эшлеклесе, Татарстан Республикасының фән һәм техника өлкәсендәге Дәүләт премиясе лауреаты Рифат Җамал улы Корбановка 70 яшь (1951)

– 70 лет учёному, поэту, доктору ветеринарных наук, профессору, заслуженному деятелю науки Республики Татарстан, лауреату Государственной премии Республики Татарстан в области науки и техники Рифату Замаловичу Курбанову (1951)

1 октябрь/октября

Тел галиме, филология фәннәре докторы, профессор, Россия Федерациясенең югары һөнәри белем бирү өлкәсендәге мактаулы хезмәткәре, Татарстан Республикасының атказанган фән эшлеклесе Васил Заһит улы Гарифуллинга 60 яшь (1961)

– 60 лет языковеду, доктору филологических наук, профессору, почётному работнику высшего профессионального образования Российской Федерации, заслуженному деятелю науки Республики Татарстан Василу Загитовичу Гарифуллину (1961)

***2** октябрь/октября

Язучы Идрис Ильяс улы Туктаровның тууына 125 ел (1896–1982)

– 125 лет со дня рождения писателя Идриса Ильясовича Туктарова (1896–1982)

2 октябрь/октября

Рәссам, ТАССРның атказанган мәдәният хезмәткәре Борис Иванович Майоровның тууына 90 ел (1931–1991)

– 90 лет со дня рождения живописца, заслуженного работника культуры ТАССР Бориса Ивановича Майорова (1931–1991)

2 октябрь/октября

Шагыйрь, Татарстан Республикасының атказанган мәдәният хезмәткәре Илсур Гайнетдин улы Хөснетдиновка 75 яшь (1946)

– 75 лет поэту, заслуженному работнику культуры Республики Татарстан Ильсуру Гайнутдиновичу Хуснутдинову (1946)

5 октябрь/октября

Казан медицина-фармацевтика училищесы ачылуга 100 ел (1921)

– 100 лет со дня основания Казанского медико-фармацевтического училища (1921)

5 октябрь/октября

Актёр Габдрахман Галиәкбәр улы Камал (Камал II, Камалетдинов)ның тууына 125 ел (1896–1948)

– 125 лет со дня рождения актёра Габдрахмана Галиакберовича Камала (Камала II, Камалетдинова; 1896–1948)

5 октябрь/октября

Актёр, Татарстан Республикасының халык артисты Нуретдин Гыйлемхан улы Нәҗмиевкә 75 яшь (1946)

– 75 лет актёру, народному артисту Республики Татарстан Нуретдину Гильмехановичу Назмиеву (1946)

8 октябрь/октября

Татарстанның халык язучысы, Татарстан Республикасының атказанган сәнгать эшлеклесе, Татарстанның Г.Тукай исемендәге Дәүләт премиясе лауреаты Марсель Баян улы Галиевкә 75 яшь (1946)

– 75 лет народному писателю Татарстана, заслуженному деятелю искусств Республики Татарстан, лауреату Государственной премии Татарстана им. Г.Тукая Марселю Баяновичу Галиеву (1946)

9 октябрь/октября

Әдәбият тарихы галиме, педагог, филология фәннәре докторы, Россия Федерациясенең халык мәгарифе отличнигы, Татарстан Республикасының атказанган укытучысы Әнвәр Мәгъдәнур улы Шәриповка 80 яшь (1941)

– 80 лет литературоведу, педагогу, доктору филологических наук, отличнику народного просвещения Российской Федерации, заслуженному учителю Республики Татарстан Анвару Магдануровичу Шарипову (1941)

10 октябрь/октября

Рәссам Гөлназ Равил кызы Әдһәмовага 50 яшь (1971)

– 50 лет живописцу Гульназ Равиловна Адгамовой (1971)

12 октябрь/октября

Шагыйрь, Татарстан Республикасының атказанган мәдәният хезмәткәре Гарифҗан Садыйк улы Мөхәммәтшинга 80 яшь (1941)

– 80 лет поэту, заслуженному работнику культуры Республики Татарстан Гарифзяну Садыковичу Мухаметшину (1941)

12 октябрь/октября

Рәссам-график Андрей Борисович Левчукка 60 яшь (1961)

– 60 лет художнику-графику Андрею Борисовичу Левчуку (1961)

12 октябрь/октября

Рәссам-график Фәрид Шамил улы Хәбибуллинга 60 яшь (1961)

– 60 лет художнику-графику Фариду Шамиловичу Хабибуллину (1961)

13 октябрь/октября

Язучы Әсгать Йосыф улы Фәхринең (Фәхретдиновның) тууына 120 ел (1901–1926)

– 120 лет со дня рождения писателя Асгата Юсуповича Фахри (Фахрутдинова; 1901–1926)

13 октябрь/октября

Татарстанның халык шагыйре, Татарстан Республикасының атказанган мәдәният хезмәткәре, Татарстанның Г.Тукай исемендәге Дәүләт премиясе лауреаты Мөдәррис Зөфәр улы Әгъләмов (Әгъләметдинов)ның тууына 75 ел (1946–2006)

– 75 лет со дня рождения народного поэта Татарстана, заслуженного работника культуры Республики Татарстан, лауреата Государственной премии Татарстана им. Г.Тукая Мударриса Зуфаровича Аглямова (Аглямутдинова; 1946–2006)

18 октябрь/октября

Актёр Илдус Исламгали улы Вәлиевнең тууына 80 ел (1941–1978)

– 80 лет со дня рождения актёра Ильдуса Исламгалеевича Валиева (1941–1978)

18 октябрь/октября

Шагыйрь, прозаик, драматург, публицист, журналист һәм тәрҗемәче, Татарстанның Г.Тукай исемендәге Дәүләт премиясе лауреаты Равил Рәис улы Бохараевның тууына 70 ел (1951–2012)

– 70 лет со дня рождения поэта, прозаика, драматурга, публициста, журналиста и переводчика, лауреата Государственной премии Татарстана им. Г.Тукая Равиля Раисовича Бухараева (1951–2012)

19 октябрь/октября

Театр белгече һәм тәнкыйтьче, Татарстан Республикасының атказанган сәнгать эшлеклесе Рәүф Мәхмүт улы Игъламовның тууына 80 ел (1941–2016)

– 80 лет со дня рождения театроведа и критика, заслуженного деятеля искусств Республики Татарстан Рауфа Махмутовича Игламова (1941–2016)

19 октябрь/октября

Рәссам-проектлаучы, сценограф, рәссам Олег Андреевич Бойкога 75 яшь (1946)

– 75 лет художнику-проектировщику, сценографу, живописцу Олегу Андреевичу Бойко (1946)

19 октябрь/октября

Рәссам Михаил Сергеевич Пивоваровка 50 яшь (1971)

– 50 лет живописцу Михаилу Сергеевичу Пивоварову (1971)

20 октябрь/октября

Шагыйрь Фәнәвис Әбеләес улы Дәүләтбаевка (Әбеләескә) 70 яшь (1951)

– 70 лет поэту Фанавису Абдулаесовичу Давлетбаеву (1951)

21 октябрь/октября

Режиссёр, педагог, ТАССРның һәм РФнең атказанган сәнгать эшлеклесе Илдус Нәсыйх улы Зиннуровка 75 яшь (1946)

– 75 лет режиссёру, педагогу, заслуженному деятелю искусств ТАССР и РФ Ильдусу Насиховичу Зиннурову (1946)

23 октябрь/октября

Җырчы, ТАССРның, РСФСРның халык артисты, Татарстанның Г.Тукай исемендәге Дәүләт премиясе лауреаты Фәхри Хөсәен улы Насретдиновның тууына 110 ел (1911–1986)

– 110 лет со дня рождения певца, народного артиста ТАССР, РСФСР, лауреата Государственной премии Татарстана им. Г.Тукая Фахри Хусаиновича Насретдинова (1911–1986) (См.: Татарстан: Истәлекле һәм онытылмас даталар календаре=Календарь знаменательных и памятных дат. 2011. – Казань: Милли китап, 2010. – С. 102–104)

23 октябрь/октября

Язучы, тәрҗемәче, журналист, ТАССРның, РСФСРның атказанган мәдәният хезмәткәре, Татарстанның Г.Тукай исе-

мендәге Дәүләт премиясе лауреаты Марсель Харис улы Зариповның тууына 90 ел (1931–2017)

– 90 лет со дня рождения писателя, переводчика, журналиста, заслуженного работника культуры ТАССР, РСФСР, лауреата Государственной премии Татарстана им. Г.Тукая Марселя Харисовича Зарипова (1931–2017)

24 октябрь/октября

Композитор, РСФСРның атказанган сәнгать эшлеклесе, Россиянең Дәүләт премиясе лауреаты, Халыкара конкурслар лауреаты София (Сания) Әсгать кызы Гобәйдуллинага 90 яшь (1931)

– 90 лет композитору, заслуженному деятелю искусств РСФСР, лауреату Государственной премии России, Международных конкурсов Софии (Сание) Асгатовне Губайдуллиной (1931)

24 октябрь/октября

Драматург, Татарстан Республиксының атказанган сәнгать эшлеклесе Ризван Мирхәбибулла улы Хәмиднең (Хәмидуллинның) тууына 80 ел (1941–2017)

– 80 лет со дня рождения драматурга, заслуженного деятеля искусств Республики Татарстан Ризвана Мирхабибулловича Хамида (Хамидуллина; 1941–2017)

25 октябрь/октября

Актриса, Татарстан Республикасының халык артисты Надежда Михайловна Кочневага 70 яшь (1951)

– 70 лет актрисе, народной артистке Республики Татарстан Надежде Михайловне Кочневой (1951)

25 октябрь/октября

Виолончельдә уйнау остасы, педагог, Татарстан Республикасының халык артисты Лариса Владимировна Масловага 70 яшь (1951)

– 70 лет виолончелистке, педагогу, народной артистке Республики Татарстан Ларисе Владимировне Масловой (1951)

27 октябрь/октября

Язучы Мансур Мәгъсүм улы Шаһимәрдәновка 70 яшь (1951)

– 70 лет писателю Мансуру Магсумовичу Шагимарданову (1951)

28 октябрь/октября

Актриса, ТАССРның халык, РСФСРның атказанган артисты Гөлсем Болгарская (Өммегөлсем Муса кызы Мостафина)ның тууына 130 ел (1891–1968)

– 130 лет со дня рождения актрисы, народной артистки ТАССР, заслуженной артистки РСФСР Гульсум Болгарской (Уммегульсум Мусаевны Мустафиной; 1891–1968)

28 октябрь/октября

Язучы Рафаэль Шәйхуҗа улы Сибат (Хуҗин)ның тууына 75 ел (1946–2003)

– 75 лет со дня рождения писателя Рафаэля Шайхузеевича Сибата (Хузина; 1946–2003)

Октябрь

80 ел элек Казанда Дәүләт Оборона Комитеты төзелә (1941)

– 80 лет назад образовался Казанский Государственный Комитет Обороны (1941)

НОЯБРЬ

1 ноябрь/ноября

Татар әдәбияты классигы, драматург, шагыйрь, фольклорчы Мирхәйдәр Мостафа улы Фәйзинең (Фәйзуллинның) тууына 130 ел (1891–1928)

– 130 лет со дня рождения классика татарской литературы, драматурга, поэта, фольклориста Мирхайдара Мустафовича Файзи (Файзуллина; 1891–1928) (См.: Татарстан: Истәлекле һәм онытылмас даталар календаре=Календарь знаменательных и памятных дат. 2016. – Казань: Милли китап, 2015. – С. 118–123)

1 ноябрь/ноября

Этнограф, тарихчы, дин эшлеклесе Корбангали Халидинең тууына 175 ел (1846–1913)

– 175 лет со дня рождения историка, этнографа, религиозного деятеля Курбангали Халиди (1846–1913)

1 ноябрь/ноября

Композитор, фольклорист, Татарстан Республикасының атказанган сәнгать эшлеклесе Котдус Мирзасалих улы Хөснуллинга 80 яшь (1941)

– 80 лет композитору, фольклористу, заслуженному деятелю искусств Республики Татарстан Кутдусу Мирзасалиховичу Хуснуллину (1941)

8 ноябрь/ноября

Әдәбият галиме, педагог, журналист, РСФСРның атказанган мәдәният хезмәткәре Альберт Гатуф улы Яхинның тууына 90 ел (1931–2010)

– 90 лет со дня рождения литературоведа, педагога, журналиста, заслуженного работника культуры РСФСР Альберта Гатуфовича Яхина (1931–2010)

10 ноябрь/ноября

Композитор, педагог Рәшит Гомәр улы Гобәйдуллинның тууына 90 ел (1931–2000)

– 90 лет со дня рождения композитора, педагога Рашида Гумаровича Губайдуллина (1931–2000)

10 ноябрь/ноября

Балет артисты, педагог, профессор, ТАССРның халык артисты Наил Сәрвәр улы Сәрвәровка 75 яшь (1946)

– 75 лет артисту балета, педагогу, профессору, народному артисту ТАССР Наилю Сарваровичу Сарварову (1946)

10 ноябрь/ноября

Рәссам Владимир Фёдорович Пиянзинга 60 яшь (1961)

– 60 лет живописцу Владимиру Фёдоровичу Пиянзину (1961)

11 ноябрь/ноября

Язучы, Татарстанның атказанган сәнгать эшлеклесе, М.Җәлил исемендәге Республика премиясе лауреаты, «Безнең мирас» журналының баш мөхәррире Ләбиб Леронга (Лемон Лерон улы Лероновка) 60 яшь (1961)

– 60 лет писателю, заслуженному деятелю искусств Республики Татарстан, лауреату Республиканской премии им. М.Джалиля, главному редактору журнала «Безнең мирас» Лябибу Лерону (Лемону Лероновичу Леронову; 1961)

14 ноябрь/ноября

Дирижёр, пианист, педагог, ТАССРның атказанган артисты Тәлгать Гакыйф улы Әхмәтовның тууына 80 ел (1941–2019)

– 80 лет со дня рождения дирижёра, пианиста, педагога, заслуженного артиста ТАССР Талгата Гакифовича Ахметова (1941–2019)

16 ноябрь/ноября

Балет артисты, ТАССРның халык артисты Салих Зарифулла улы Хәйруллинның тууына 90 ел (1931–1978)

– 90 лет со дня рождения артиста балета, народного артиста ТАССР Салиха Зарифулловича Хайруллина (1931–1978)

17 ноябрь/ноября

Язучы, Татарстан Республикасының атказанган сәнгать эшлеклесе Рауль Мирсәет улы Мирхәйдәровка 80 яшь (1941)

– 80 лет писателю, заслуженному деятелю искусств Республики Татарстан Раулю Мирсаидовичу Мир-Хайдарову (1941)

20 ноябрь/ноября

Җырчы, композитор, ТАССРның, РСФСРның халык артисткасы Мәрьям Мәннан кызы Рахманкулованың тууына 120 ел (1901–1990)

– 120 лет со дня рождения певицы, композитора, народной артистики ТАССР, РСФСР Марьям Маннановны Рахманкуловой (1901–1990)

22 ноябрь/ноября

Балет артисткасы, балетмейстер, Татарстан дәүләт җыр һәм бию ансамбленең баш балетмейстеры, ТАССРның халык артисткасы Раилә Мөхәммәтхан кызы Гариповага 75 яшь (1946)

– 75 лет артистке балета, балетмейстеру, главному балетмейстеру Государственного ансамбля песни и танца Республики Татарстан, народной артистке ТАССР Раиле Мухаметхановне Гариповой (1946)

23 ноябрь/ноября

Рәссам Рәүф Талип улы Минияровка 80 яшь (1941)

– 80 лет живописцу Рауфу Талиповичу Миниярову (1941)

25 ноябрь/ноября

Педагог, мөхәррир, дәреслекләр авторы Харис Зариф улы Фәйзуллин (Фәйзи-Чистапули)ның тууына 150 ел (1871–1933)

– 150 лет со дня рождения педагога, редактора, автора учебников Хариса Зарифовича Файзуллина (Файзи-Чистапули; 1871–1933)

25 ноябрь/ноября

График, каллиграф, Татарстан Республикасының халык рәссамы, Татарстан Республикасының атказанган сәнгать

эшлеклесе Рушан Галәветдин улы Шәмсетдиновка 75 яшь (1946)

– 75 лет графику, каллиграфу, живописцу, народному художнику Республики Татарстан, заслуженному деятелю искусств Республики Татарстан Рушану Галяфовичу Шамсутдинову (1946)

26 ноябрь/ноября

Нәкышьче, график, педагог, Петербург Сәнгать академиясенең хакыйкый әгъзасы Николай Иванович Фешинның тууына 140 ел (1881–1955)

– 140 лет со дня рождения живописца, графика, педагога, действительного члена Петербургской Академии художеств Николая Ивановича Фешина (1881–1955) (См.: Татарстан: Истәлекле һәм онытылмас даталар календаре=Календарь знаменательных и памятных дат. 2011. – Казань: Милли китап, 2010. – С. 109–113)

30 ноябрь/ноября

Әдәбият галиме, филология фәннәре докторы, профессор, Башкортстан АССРның атказанган фән эшлеклесе Әхәт Зәйнетдин улы Нигъмәтуллинның тууына 100 ел (1921–2015)

– 100 лет лет со дня рождения литературоведа, доктора филологических наук, профессора, заслуженного деятеля науки Башкирской АССР Ахата Зайнутдиновича Нигматуллина (1921–2015)

ДЕКАБРЬ

1 декабрь/декабря

«Волжско-Камское слово» («Идел-Кама сүзе») газетасы чыга башлауга 140 ел (1881–1882)

– 140 лет со дня начала выхода общественно-политической газеты «Волжско-Камское слово» (1881–1882)

1 декабрь/декабря

Драматург, ТАССРның атказанган сәнгать эшлеклесе Юныс Шәрип улы Әминовның тууына 100 ел (1921–1982)

– 100 лет со дня рождения драматурга, заслуженного деятеля искусств ТАССР Юнуса Шариповича Аминова (1921–1982)

2 декабрь/декабря

Кинооператор, Татарстан Республикасының атказанган сәнгать эшлеклесе, Россиянең шәрәфле кинематографисты Әмир Таһир улы Золондиновка 70 яшь (1951)

– 70 лет кинооператору, заслуженному деятелю искусств Республики Татарстан, почётному кинематографисту России Эмиру Тагировичу Золондинову (1951)

3 декабрь/декабря

Язучы-прозаик Фәнил Хәбибулла улы Мансуровның тууына 90 ел (1931–1995)

– 90 лет со дня рождения писателя-прозаика Фаниля Хабибулловича Мансурова (1931–1995)

4 декабрь/декабря

Татарстанның халык шагыйре, Татарстанның Г.Тукай, РСФСРның М.Горький исемендәге Дәүләт премияләре лауреаты, Ленин ордены кавалеры Сибгат Таҗи улы Хәкимнең (Хәкимовның) тууына 110 ел (1911–1986)

– 110 лет со дня рождения народного поэта Татарстана, лауреата Государственных премий Татарстана им. Г.Тукая, РСФСР им. М.Горького, кавалера ордена Ленина Сибгата Тазиевича Хакима (Хакимова; 1911–1986) (См.: Татарстан: Истәлекле һәм онытылмас даталар календаре=Календарь знаменательных и памятных дат. 2011. – Казань: Милли китап, 2010. – С. 114–118)

4 декабрь/декабря

Әдәбият тәнкыйтьчесе, журналист, Татарстан Республикасының атказанган мәдәният хезмәткәре Фәез Мәүлит улы Зөлкарнәй (Зөлкарнәев)нең тууына 70 ел (1951–1997)

– 70 лет со дня рождения литературного критика, журналиста, заслуженного работника культуры Республики Татарстан Фаиза Маулетовича Зулькарная (Зулькарнаева; 1951–1997)

7 декабрь/декабря

Тел галиме, филология фәннәре докторы, профессор, Татарстан Республикасының атказанган фән эшлеклесе Фирдәүс Гариф кызы Гарипованың тууына 80 ел (1941–2014)

– 80 лет со дня рождения языковеда, доктора филологических наук, профессора, заслуженного деятеля науки Республики Татарстан Фирдаус Гариповны Гариповой (1941–2014)

11 декабрь/декабря

Җырчы, ТАССРның халык артисты, М.Җәлил исемендәге Республика премиясе лауреаты Зиннур Закир улы Нурмөхәммәтовның тууына 80 ел (1941–2003)

– 80 лет со дня рождения певца, народного артиста ТАССР, лауреата Республиканской премии им. М.Джалиля Зиннура Закировича Нурмухамедова (1941–2003)

13 декабрь/декабря

Язучы, Г.Р.Державин исемендәге Республика премиясе лауреаты Рөстәм Рәис улы Сабировка 70 яшь (1951)

– 70 лет писателю, лауреату Республиканской премии им. Г.Р.Державина Рустему Раисовичу Сабирову (1951)

14 декабрь/декабря

Шагыйрь, Татарстан Республикасының атказанган сәнгать эшлеклесе Нур Гариф улы Әхмәдиевкә 75 яшь (1946)

– 75 лет поэту, заслуженному деятелю искусств Республики Татарстан Нуру Гарифовичу Ахмадиеву (1946)

15 декабрь/декабря

Шагыйрь Сириннең (Сирин Хәниф улы Батыршинның) тууына 125 ел (1896–1970)

– 125 лет со дня рождения поэта Сирина (Сирина Ханифовича Батыршина; 1896–1970)

15 декабрь/декабря

Язучы, тәнкыйтьче-публицист, җәмәгать эшлеклесе, СССРның Дәүләт премиясе лауреаты Кави Һибәт улы Нәҗминең (Нәҗметдиновның) тууына 120 ел (1901–1957)

– 120 лет со дня рождения писателя, критика, публициста, общественного деятеля, лауреата Государственной премии СССР Кави Гибятовича Наджми (Нежметдинова) (1901–1957)

15 декабрь/декабря

Шагыйрә Гөлзада Хаҗи кызы Әхтәмовага 80 яшь (1941)

– 80 лет поэтессе Гульзаде Хазиевне Ахтямовой (1941)

15 декабрь/декабря

Актёр, Татарстан Республикасының халык, Россия Федерациясенең атказанган артисты Нуриәхмәт Вәлиәхмәт улы Сафинга 75 яшь (1946)

– 75 лет актёру, народному артисту Республики Татарстан, заслуженному артисту Российской Федерации Нуриахмету Валиахметовичу Сафину (1946)

15 декабрь/декабря

Рәссам, график, сценограф Рөстәм Шәйгали улы Фәттаховка 75 яшь (1946)

– 75 лет живописцу, графику, сценографу Рустему Шайгалеевичу Фатахову (1946)

18 декабрь/декабря

Актриса, ТАССРның халык, РСФСРның атказанган артисты Мария Павловна Неменко-Бабковскаяның тууына 110 ел (1911–1994)

– 110 лет со дня рождения актрисы, народной артистки ТАССР, заслуженной артистки РСФСР Марии Павловны Неменко-Бабковской (1911–1994)

18 декабрь/декабря

Тарихчы, тарих фәннәре докторы, профессор, Татарстан Республикасының һәм Россия Федерациясенең атказанган фән эшлеклесе, Татарстан Республикасының фән һәм техника өлкәсендәге Дәүләт премиясе лауреаты Альтер (Алексей) Львович Литвинга 90 яшь (1931)

– 90 лет историку, доктору исторических наук, профессору, заслуженному деятелю науки Республики Татарстан и Российской Федерации, лауреату Государственной премии Республики Татарстан в области науки и техники Альтеру (Алексею) Львовичу Литвину (1931)

18 декабрь/декабря

Актёр, Татарстан Республикасының халык артисты Михаил Алексеевич Меркушинга 60 яшь (1961)

– 60 лет актёру, народному артисту Республики Татарстан Михаилу Алексеевичу Меркушину (1961)

21 декабрь/декабря

Актриса, Татарстан Республикасының халык артисты Роза Хәбибрахман кызы Хәбибрахманованың тууына 80 ел (1941–2011)

– 80 лет со дня рождения актрисы, народной артистки ТАССР Розы Хабибрахмановны Хабибрахмановой (1941–2011)

21 декабрь/декабря

Проектлаучы рәссам, монументаль сәнгать остасы, Татарстан Республикасының атказанган сәнгать эшлеклесе Георгий Алексеевич Ивановның тууына 75 ел (1946–2012)

– 75 лет со дня рождения художника-проектировщика, монументалиста, заслуженного деятеля искусств Республики Татарстан Георгия Алексеевича Иванова (1946–2012)

22 декабрь/декабря

График, рәссам, китап бизәүче, Татарстан Республикасының атказанган сәнгать эшлеклесе, Россия Федерациясенең атказанган рәссамы, Татарстан Республикасы Мәдәният министрлыгының Б.И.Урманче исемендәге премиясе лауреаты Григорий Львович Эйдиновка 75 яшь (1946)

– 75 лет графику, живописцу, дизайнеру книги, заслуженному деятелю искусств Республики Татарстан, заслуженному художнику Российской Федерации, лауреату премии им. Б.И.Урманче Министерства культуры Республики Татарстан Григорию Львовичу Эйдинову (1946)

22 декабрь/декабря

Проектлаучы рәссам Әлфия Гамир кызы Усмановага 75 яшь (1946)

– 75 лет художнику-проектировщику Альфие Гамировне Усмановой (1946)

23 декабрь/декабря

Актёр, Татарстан Республикасының халык артисты Рамил Гаяз улы Минхановка 60 яшь (1961)

– 60 лет актёру, народному артисту Республики Татарстан Рамилю Гаязовичу Минханову 1961)

24 декабрь/декабря

Тәүге татар архитекторларының берсе, инженер-төзүче, РСФСРның атказанган төзүчесе Искәндәр Габдрахман улы Вәлиевнең тууына 110 ел (1911–2001)

– 110 лет со дня рождения одного из первых татарских архитекторов, инженера-строителя, заслуженного строителя РСФСР Искандера Абдурахмановича Валеева (1911–2001)

*24 декабрь/декабря

Шагыйрь, тәрҗемәче, җәмәгать эшлеклесе, РСФСР-ның атказанган мәдәният хезмәткәре Зәки Шәрәфетдин улы Нури (Нуретдинов)ның тууына 100 ел (1921–1994)

– 100 лет со дня рождения поэта, переводчика, общественного деятеля, заслуженного работника культуры РСФСР Заки Шарафутдиновича Нури (Нурутдинова; 1921–1994)

25 декабрь/декабря

Язучы Фирдәвес Зарифка (Фирдәвес Зәбихулла улы Зарифуллинга) 60 яшь (1961)

– 60 лет писателю Фирдаусу Зарифу (Фирдаусу Забихулловичу Зарифуллину; 1961)

27 декабрь/декабря

Татар-башкорт шагыйре, мәгърифәтче Мифтахетдин Камалетдин улы Акмулланың тууына 190 ел (1831–1895)

– 190 лет со дня рождения татаро-башкирского поэта, просветителя Мифтахетдина Камалетдиновича Акмуллы (1831–1895) (См.: Татарстан: Истәлекле һәм онытылмас даталар календаре=Календарь знаменательных и памятных дат. 2011. – Казань: Милли китап, 2010. – С. 119–122)

28 декабрь/декабря

Язучы, Татарстанның Г.Тукай исемендәге Дәүләт премиясе лауреаты Габдрахман Сафа улы Әпсәләмовның тууына 110 ел (1911–1979)

– 110 лет со дня рождения писателя, лауреата Государственной премии Татарстана им. Г.Тукая Абдурахмана Сафовича Абсалямова (1911–1979) (См.: Татарстан: Истәлекле һәм онытылмас даталар календаре=Календарь знаменательных и памятных дат. 2011. – Казань: Милли китап, 2010. – С. 123–127)

*29 декабрь/декабря

Сәясәт һәм җәмәгать эшлеклесе, тел галиме, язучы Галимҗан Шәрәфетдин улы Шәрәфнең тууына 125 ел (1896–1950)

– 125 лет со дня рождения общественного, политического деятеля, языковеда, писателя Галимзяна Шарафетдиновича Шарафа (1896–1950)

30 декабрь/декабря

Тәрҗемәче, әдәби тәнкыйтьче, педагог, филология фәннәре кандидаты Галия (Көбра) Закир кызы Хантимерованың тууына 100 ел (1921–2012)

– 100 лет со дня рождения переводчицы, литературного критика, педагога, кандидата филологических наук Галии (Кубры) Закировны Хантемировой (1921–2012)

2021 ЕЛНЫҢ КӨННӘРЕ ҺӘМ АЙЛАРЫ БИЛГЕЛЕ БУЛМАГАН ЮБИЛЕЙ ДАТАЛАРЫ

ЮБИЛЕЙНЫЕ ДАТЫ 2021 ГОДА С НЕУСТАНОВЛЕННЫМ ЧИСЛОМ И МЕСЯЦЕМ

Төрки-татар шагыйре Сәйф Сараиның тууына 700 ел (якынча 1321–1396)

– 700 лет назад родился тюрко-татарский поэт Саиф Сараи (1321–1396)

Зөя кальгасе төзелүгә 470 ел (1551)

– 470 лет назад построена крепость Свияжск (1551)

Казанда беренче даруханә ачылуга 320 ел (1701)
– 320 лет назад в Казани открылась первая аптека (1701)

Беренче профессиональ Казан архитекторы Василий Ильич Кафтыревның тууына 290 ел (1731/1733–1807)
– 290 лет назад родился первый профессиональный казанский архитектор Василий Ильич Кафтырев (1731/1733–1807)

Архитектор Михаил Емельянович Емельяновның тууына 260 ел (1761–1820 елдан соң)
– 260 лет назад родился архитектор Михаил Емельянович Емельянов (1761–после 1820)

Мамадыш, Спас, Чистай өяз шәһәрләре оешуга 240 ел (1781)
– 240 лет назад учреждены новые уездные города Мамадыш, Спасск, Чистополь (1781)

Вятка губернасы Сарапул өязенең (хәзер Татарстан Республикасының Әгерҗе районы) Иж-Бубый авылында Бубый мәдрәсәсе нигезләнүгә 240 ел (1781)
– 240 лет назад основано медресе Буби в дер. Иж-Бобья Сарапульского уезда Вятской губернии (ныне Агрызский район Республики Татарстан) (1781) (См.: Татарстан: Истәлекле һәм онытылмас даталар календаре=Календарь знаменательных и памятных дат. 2011. – Казань: Милли китап, 2010. – С. 128–131)

Бертуган Бубыйлар йорты һәм хатын- кызлар мәдрәсәсе. Иж-Бубый авылы. 1908 – 1910 еллар

Казанда беренче рус театры ачылуга 230 ел (1791; хәзер В.И.Качалов исемендәге Казан академия рус Зур драма театры)

– 230 лет назад в Казани открылся первый русский театр (1791; сейчас Казанский академический русский Большой драматический театр им. В.И.Качалова; см.: Татарстан: Истәлекле һәм онытылмас даталар календаре=Календарь знаменательных и памятных дат. 2011. – Казань: Милли китап, 2010. – С. 132–136)

Педагог, төрки телләр белгече Салихҗан Бикташ улы Кукляшевның тууына 210 ел (1811–1864)

– 210 лет назад родился педагог, языковед Салихджан Бикташевич Кукляшев (1811–1864; см.: Татарстан: Истәлекле һәм онытылмас даталар календаре=Календарь знаменательных и памятных дат. 2011. – Казань: Милли китап, 2010. – С. 137–139)

Архитектор Павел Алексеевич Солнцевның тууына 200 ел (1821–1875)

– 200 лет назад родился архитектор Павел Алексеевич Солнцев (1821–1875)

«Казанский вестник» («Казан хәбәрчесе») дип аталган айлык әдәби журнал чыга башлауга 200 ел (1821–1833)

– 200 лет ежемесячному литературному журналу «Казанский вестник» (1821–1833)

Архитектор Александр Андреевич Болотовның тууына 180 ел (1841–1884)

– 180 лет назад родился архитектор Александр Андреевич Болотов (1841–1884)

180 ел элек Казанда мәгърифәтче Р.Әмирханов тарафыннан беренче басма татар календаре «Горрәлек» чыга (1841)

– 180 лет назад просветитель Р.Амирханов в Казани начал издавать первый татарский календарь «Горрэлек» (1841)

Казандагы «Урак һәм чүкеч» заводы нигезләнүгә 170 ел (1851)

– 170 лет назад в Казани основан завод «Серп и молот» (1851)

Архитектор, инженер Иван Никитич Колмаковның тууына 160 ел (1861–1908)

– 160 лет назад родился архитектор, инженер Иван Никитич Колмаков (1861–1908)

Педагог, дин галиме Габдулла Габделгалләм улы Бубый (Нигъмәтуллин)ның тууына 150 ел (1871–1922)

– 150 лет назад родился педагог, богослов Габдулла Габделгаллямович Буби (Нигматуллин) (1871–1922)

Архитектор Михаил Степанович Григорьевның тууына 140 ел (1881–1933)

– 140 лет назад родился архитектор Михаил Степанович Григорьев (1881–1933)

Язучы, педагог Хәбибрахман Габделвәли улы Зәбиринең (Зәбировның, псевдонимы – Чистапули) тууына 140 ел (1881–1942)

– 140 лет назад родился писатель, педагог Хабибрахман Габдельвалиевич Забири (Забирова, псевд. – Чистапули; 1881–1942)

Педагог, гарәп теле белгече, гарәпчә-татарча сүзлек авторы Таһир Әхмәтҗан улы Ильясиның тууына 140 ел (1881–1933)

– 140 лет назад родился педагог, арабист, автор арабско-татарского словаря Тахир Ахметзянович Ильяси (1881–1933)

Актёр, театр эшлеклесе Локман Мөхәммәтхан улы Аитовның тууына 130 ел (1891–1972)

– 130 лет назад родился актёр, театральный деятель Лукман Мухамметханович Аитов (1891–1972)

Язучы-прозаик, тәрҗемәче, публицист Садри Җәләлнең (Садретдин Хәйретдин улы Вәлидовның) тууына 130 ел (1891–1943)

– 130 лет назад родился писатель, переводчик, публицист Садри Джалял (Садритдин Хайрутдинович Валидов; 1891–1943) (См.: Татарстан: Истәлекле һәм онытылмас даталар календаре=Календарь знаменательных и памятных дат. 2016. – Казань: Милли китап, 2015. – С. 133–136)

Педагог, журналист, пьесалар һәм хикәяләр авторы Габделхәй Ишмөхәммәт улы Динмөхәммәтовның тууына 130 ел (1891–1922)

– 130 лет назад родился педагог, журналист, автор пьес и рассказов Габдулхай Ишмухаметович Динмухаметов (1891–1922)

Актёр Гыйләҗетдин Ибраһим улы Ибраһимов (Казанский)ның тууына 130 ел (1891–1938)

– 130 лет назад родился актёр Гилязетдин Ибрагимович Ибрагимов (Казанский; 1891–1938)

Мәскәү-Казан тимер юлы төзелә башлауга 130 ел (1891–1893)

– 130 лет назад началось строительство Московско-Казанской железной дороги (1891–1893)

Шагыйрь Ярлы Кәримнең (Габдулла Әхмәтвәли улы Кәримовның) тууына 120 ел (1901–1937)

– 120 лет назад родился поэт Ярлы Карим (Габдулла Ахметвалеевич Каримов; 1901–1937)

Актриса Рокыя Камалетдин кызы Кушловскаяның тууына 120 ел (1901–1986)

– 120 лет назад родилась актриса Рукия Камалетдиновна Кушловская (1901–1986)

Актёр Хәсән Кәтиевнең тууына 120 ел (1901–1943)

– 120 лет назад родился актёр Хасан Катеев (1901–1943)

«Победа» химия лабораториясе приборлары һәм пыяла савыт-саба заводы төзелүгә 120 ел (1901). Яшел Үзән районының Васильево посёлогында урнашкан

– 120 лет заводу химико-лабораторных приборов и посуды «Победа» (1901). Расположен в посёлке Васильево Зеленодольского района РТ

График, рәссам Григорий Яковлевич Поляковның тууына 120 ел (1901–1948)

– 120 лет назад родился график и живописец Григорий Яковлевич Поляков (1901–1948)

Лубян урман хуҗалыгы техникумы (колледжы) ачылуга 100 ел (1921)

– 100 лет Лубянскому лесотехническому техникуму (колледжу) (1921)

Казан медицина инструментлары заводы төзелүгә 80 ел (1941)

– 80 лет Казанскому медико-инструментальному заводу (1941)

Татарстан Республикасының Дәүләт симфоник оркестры оештырылуга 55 ел (1966)

– 55 лет Государственному симфоническому оркестру Республики Татарстан (1966)

30 ел элек Татарстан Республикасының Балтач районы Шода авылында М.Фәйзинең әдәби музей-йорты ачыла (1991)

– 30 лет назад в с. Шуда Балтасинского района Республики Татарстан открыт Литературный музей-усадьба им. М.Файзи (1991)

ТҮБӘНДӘ ИСЕМНӘРЕ КҮРСӘТЕЛГӘН ЯКТАШЛАРЫБЫЗ – СОВЕТЛАР СОЮЗЫ ГЕРОЙЛАРЫНЫҢ 2021 ЕЛДА ЮБИЛЕЙЛАРЫ БУЛА:*

В 2021 ГОДУ ИСПОЛНЯЕТСЯ ГЕРОЯМ СОВЕТСКОГО СОЮЗА – НАШИМ ЗЕМЛЯКАМ:**

Зариф Закир улы Алимовның тууына 100 ел (1921–1945)

– 100 лет со дня рождения Зарифа Закировича Алимова (1921–1945)

Александр Максимович Беркутовның тууына 110 ел (11.11.1911–1962)

– 110 лет со дня рождения Александра Максимовича Беркутова (11.11.1921–1962)

Василий Галләм улы Булатовның тууына 100 ел (15.09.1921–1988)

– 100 лет со дня рождения Василия Галлямовича Булатова (15.09.1921–1988)

Александр Григорьевич Васильченконың тууына 110 ел (23.11.1911–1960)

– 110 лет со дня рождения Александра Григорьевича Васильченко (23.11.1911–1960)

Василий Николаевич Гордовның тууына 125 ел (12.12.1896–1950)

– 125 лет со дня рождения Василия Николаевича Гордова (12.12.1896–1950)

Виктор Антонович Григорьевның туусына 100 ел (18.08.1921– 1985)

– 100 лет со дня рождения Виктора Антоновича Григорьева (18.08.1921–1985)

Фәхретдин Гыйльметдин улы Заһидуллинның туусына 110 ел (1911–1998)

– 110 лет со дня рождения Фахрутдина Гильмутдиновича Загидуллина (1911–1998)

Геннадий Михайлович Захаровның туусына 100 ел (25.10.1921–1969)

– 100 лет со дня рождения Геннадия Михайловича Захарова (25.10.1921–1969)

Степан Игнатьевич Козловның туусына 100 ел (1921–1945)

– 100 лет со дня рождения Степана Игнатьевича Козлова (1921–1945)

Иван Егорович Кочневның туусына 100 ел (15.09.1921–1958)

– 100 лет со дня рождения Ивана Егоровича Кочнева (15.09.1921–1958)

Николай Михайлович Кошаевның туусына 110 ел (22.05.1911–1976)

– 110 лет со дня рождения Николая Михайловича Кошаева (22.05.1911–1976)

Сәхип Нурлыгаян улы Майскийның туусына 120 ел (17.01.1901–1942)

– 120 лет со дня рождения Сахиба Нурлугаяновича Майского (17.01.1901–1942)

Илдар Мәннан улы Мәннановның тууына 100 ел (10.03.1921–2010)

– 100 лет со дня рождения Ильдара Маннановича Маннанова (10.03.1921–2010)

Владимир Николаевич Николаевның тууына 100 ел (09.02.1921–1944)

– 100 лет со дня рождения Владимира Николаевича Николаева (09.02.1921–1944)

Нәкыйп Сафа улы Сафинның тууына 100 ел (15.03.1921–1987)

– 100 лет со дня рождения Накипа Сафиевича Сафина (15.03.1921–1987)

Зәки Хәбибулла улы Хәбибуллинның тууына 110 ел (28.07.1911–1945)

– 110 лет со дня рождения Заки Хабибулловича Хабибуллина (28.07.1911–1945)

Фатих Зариф улы Шәриповның тууына 100 ел (20.01.1921–1995)

– 100 лет со дня рождения Фатыха Зариповича Шарипова (20.01.1921–1995)

Пётр Григорьевич Шафрановның тууына 120 ел (09.01.1901–1972)

– 120 лет со дня рождения Петра Григорьевича Шафранова (09.01.1901–1972)

***Геройларның тормыш юллары турындагы очеркларны кара:**

Батырлар китабы= Книга Героев. – Казан: Татар. кит. нәшр., 2000. – 395 б.

Советлар Союзы Геройлары – якташларыбыз. – Казан: Татар. кит. нәшр., 1990. – 680 б.

Ханин Л. Советлар Союзы Геройлары – Татарстан уллары. – Казан: Татар. китап нәшр., 1966. – 640 б.

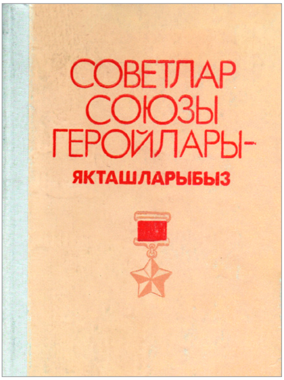

****Очерки о жизненном пути Героев см.:**

Герои Советского Союза – наши земляки: сб. докум. очерков и зарисовок в 3-х кн. /сост. З.И.Гильманов, А.К.Айнутдинов. – Казань: Татар. кн. изд-во, 1982–1985.

Ханин Л. Герои Советского Союза – сыны Татарии. – Казань: Татар. кн. изд-во, 1963. – 680 с.

Герои Казани = Казан Каһарманнары /авт.-сост.: М.В.Черепанов, Е.В.Панов. – Казань: Татар. кн. изд-во, 2018. – 335 с. илл.

ТҮБӘНДӘ ИСЕМНӘРЕ КҮРСӘТЕЛГӘН ЯКТАШЛАРЫБЫЗ – СОЦИАЛИСТИК ХЕЗМӘТ ГЕРОЙЛАРЫНЫҢ 2021 ЕЛДА ЮБИЛЕЙЛАРЫ БУЛА:*

В 2021 ГОДУ ИСПОЛНЯЕТСЯ ГЕРОЯМ СОЦИАЛИСТИЧЕСКОГО ТРУДА – НАШИМ ЗЕМЛЯКАМ:*

Алмас Харис улы Булатовның тууына 90 ел (02.05.1931–1989)

– 90 лет со дня рождения Алмаса Харисовича Булатова (02.05.1931–1989)

Ришат Тимергали улы Булгаковның тууына 90 ел (06.06.1931– 1989)

– 90 лет со дня рождения Ришата Тимергалиевича Булгакова (06.06.1931–1989)

Гайфетдин Сәлахетдин улы Галиевнең тууына 110 ел (18.11.1911–1996)

– 110 лет со дня рождения Гайфутдина Салахутдиновича Галеева (18.11.1911–1996)

Әсгать Гариф улы Гариповның тууына 100 ел (15.01.1921–2001)

– 100 лет со дня рождения Асгата Гариповича Гарипова (15.01.1921–2001)

Нәҗип Гаяз улы Җиһановның тууына 110 ел (02.01.1911–1988)

– 110 лет лет со дня рождения Назиба Гаязовича Жиганова (02.01.1911–1988)

Нәсифулла Гыйззәтулла улы Зәйнуллинның тууына 90 ел (28.10.1931–1981)

– 90 лет со дня рождения Насифуллы Гизатулловича Зайнуллина (28.10.1931–1981)

Николай Иванович Максимовның тууына 110 ел (19.05.1911–1967)

– 110 лет со дня рождения Николая Ивановича Максимова (19.05.1911–1967)

Семён Павлович Никитинның тууына 100 ел (15.02.1921–1968)

– 100 лет со дня рождения Семёна Павловича Никитина (15.02.1921–1968)

Зәйнәп Садыйк кызы Садыйкованың тууына 100 ел (09.01.1921–1977)

– 100 лет со дня рождения Зайнаб Садыковны Садыковой (09.01.1921–1977)

Александр Осипович Седовның тууына 110 лет (15.08.1911–1999)

– 110 лет со дня рождения Александра Осиповича Седова (15.08.1911–1999)

Андрей Алексеевич Трофимукның тууына 110 ел (03.08.1911–1999)

– 110 лет со дня рождения Андрея Алексеевича Трофимука (03.08.1911–1999)

Николай Андрианович Тюнинның тууына 90 ел (03.09.1931–1995)

– 90 лет со дня рождения Николая Андриановича Тюнина (03.09.1931–1995)

Николай Васильевич Фроловка 90 яшь (13.12.1931)

– 90 лет Николаю Васильевичу Фролову (13.12.1931)

Мәгъсүм Шәйгазам улы Хөсәеновның тууына 110 ел (15.08.1911–1986)

– 110 со дня рождения Магсума Шайгазамовича Хусаинова (15.08.1911–1986)

Камил Фаяз улы Шакировның тууына 90 ел (15.08.1931–2005)

– 90 лет со дня рождения Камиля Фаязовича Шакирова (15.08.1931–2005)

*** Геройларның тормыш юллары турындагы очеркларны кара:**

Очерки о жизненном пути Героев см.:

Герои Социалистического Труда и полные кавалеры ордена Трудовой Славы – наши земляки = Социалистик Хезмәт Геройлары һәм Хезмәт даны орденының тулы кавалерлары – безнең якташларыбыз. – Казань, 2003. – 232 с. – На рус. и татар. яз.

Герои Труда Татарии 1920–1938 гг.: док. очерки. – Казань: Татар. кн. изд-во, 1974. – 304 с.

Герои Социалистического Труда (1938–1978 гг.): (док. очерки). – Казань: Татар. кн. изд-во, 1980. – 383 с.

Герои Социалистического Труда Татарии: док. очерки. Кн.2. – Казань: Татар. кн. изд-во, 1984. – 352 с.

БЕЛЕШМӘ-БИБЛИОГРАФИК МӘГЪЛҮМАТЛАР

СПРАВОЧНО-БИБЛИОГРАФИЧЕСКИЕ СВЕДЕНИЯ

28 февраль/февраля

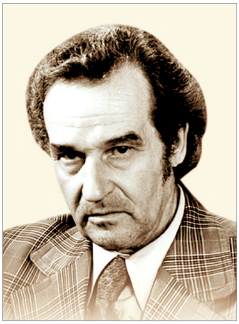

Геннадий Паушкин
1921–2007

тууына 100 ел
100 лет со дня рождения

Фронтовик-язучы Геннадий Александрович Паушкин 1921 елның 28 февралендә Казанда эшче гаиләсендә туа. 1939 елда Казан университетының тарих факультетына укырга керә. Шул ук елны, укуын туктатып, үзе теләп фин сугышының чик буе гаскәрләренә китә.

1941 елның июленнән Г.Паушкин – Бөек Ватан сугышы фронтларында. 2 нче дәрәҗә Ватан сугышы, Кызыл Байрак орденнары, медальләр белән бүләкләнә.

Демобилизациядән соң Г.Паушкин Казан университетында укуын дәвам итә, бер үк вакытта «Комсомолец Татарии» газетасы редакциясендә әдәбият һәм сәнгать бүлеге мөдире булып эшли. 1953–1955 елларда өч республика – Татарстан, Чуаш һәм Мари АССРда «Комсомольская правда» газетасының махсус хәбәрчесе була.

1950 нче еллар ахырыннан Г.Паушкин «Әдәби Татарстан» («Литературный Татарстан») альманахы мөхәррире, 1955–1965 елларда ТАССР Язучылар берлегенең рус секциясе консультанты. Ул – 1957 елдан СССР Язучылар берлеге әгъзасы.

Беренче шигырьләре армия һәм фронт газеталарында басыла башлый.

«Һәрвакыт юлда» («Всегда в пути», 1954) «Туган яклар» («Родные просторы», 1958) исемле җыентыкларга кергән

шигырьләре – «фронт юллары җырлары», алар Ватанга, хатын-кызга, табигатькә лирик мәхәббәтне белдерү турында.

«Ерактагы заставада» («На дальней заставе», 1952), «Кошлар китте» («Птицы улетели», 1962), «Элемтәгә чыгам» («Слушай мои позывные», 1965), «Йолдызлар сүнми» («Звезды не гаснут», 1967), «Кайтыгыз ләкләкләр» («Вернитесь аисты», 1970) исемле чәчмә әсәрләрендә Г.Паушкин солдатның хәрби батырлыгы темасына мөрәҗәгать итә. Ул – автобиографик жанрда язылган «Карлар тагын яуды» («И так же падал снег», 1981), «Томалану» («Затмение», 1990) дигән әсәрләр циклы, туган җир турында повесть һәм хикәяләр, Татарстан төзүчеләре һәм нефтьчеләре турында очерклар авторы да.

Г.Паушкин Х.Туфан, А.Расих һ.б. әсәрләрен рус теленә тәрҗемә итә.

1981 елда Г.А. Паушкинга ТАССРның атказанган мәдәният хезмәткәре дигән мактаулы исем бирелә.

Геннадий Александрович Паушкин 2007 елның 15 октябрендә вафат була.

Писатель-фронтовик Геннадий Александрович Паушкин родился 28 февраля 1921 года в Казани в семье рабочего. В 1939 году поступает на исторический факультет Казанского университета. В том же году, прервав учёбу, уходит добровольцем на финскую войну в пограничные войска.

Г. Паушкин – полковой поэт (1941 г.)

С июля 1941 года Г.Паушкин – на фронтах Великой Отечественной войны. Награждён орденами Отечественной войны 2-й степени, Красной Звезды и медалями.

После демобилизации Г.Паушкин продолжает учёбу в Казанском университете, совмещая её с работой в качестве заведующего отделом литературы и искусства в редакции газеты «Комсомолец Татарии». В 1953–1955 годы – собственный корреспондент «Комсомольской правды» в Татарской, Чувашской и Марийской АССР.

С конца 1950-х годов Г.Паушкин работает редактором альманаха «Литературный Татарстан», в 1955–1965 годы – литературным консультантом русской секции Союза писателей ТАССР. С 1957 года является членом Союза писателей СССР.

Г. Паушкин среди однополчан

Первые его стихотворения были опубликованы на страницах армейских и фронтовых газет. Стихотворения, вошедшие в сборники «Всегда в пути» (1954), «Родные просторы» (1958), «Возвращение» (2004) – это «песни фронтовых дорог», лирические признания в любви Родине, женщине, природе.

В прозаических произведениях («На дальней заставе», 1952; «Птицы улетели», 1962; «Слушай мои позывные», 1965; «Звёзды не гаснут», 1967; «Вернитесь, аисты», 1970) Г.Паушкин обращается к теме подвига и мужества рядовых солдат. Поэт является автором цикла произведений автобиографического жанра («И так же падал снег», 1981; «Затмение», 1990), повестей и рассказов о родной земле, очерков о строителях и нефтяниках Татарстана. Г.Паушкин перевёл на русский язык произведения Х.Туфана, А.Расиха и др.

В 1981 году Г.А.Паушкину присвоено почетное звание заслуженного работника культуры ТАССР.

Геннадий Александрович Паушкин умер 15 октября 2007 года.

Укырга тәкъдим итәбез:
Советуем прочитать:

Паушкин Г. Кайтыгыз, ләкләкләр: повесть. – Казан: Татар. кит. нәшр., 1979. – 67 б.

Паушкин Г. Слушай мои позывные!: повесть и рассказы. – М.: Современник, 1978. – 191 с.

Паушкин Г. И так же падал снег: повести и рассказы. – Казань: Татар. кн. изд-во, 1981. – 351 с.

Паушкин Г. Пришельцы: повесть. – Казань: Татар. кн. изд-во, 1984. – 111 с.

Паушкин Г. Позабыть нельзя: повесть. – Казань: Татар. кн. изд-во, 1986. – 80 с.

Паушкин Г. Затмение: повесть, рассказ, очерки. – Казань: Татар. кн. изд-во, 1990. – 158 с.: ил.

Паушкин Г. Трава на камне: повести. – Казань: Татар. кн. изд-во, 1991. – 366 с.

Паушкин Г. Материнская звезда: избранные рассказы. – Казань: Татар. кн. изд-во, 1996. – 160 с.

Паушкин Г. Живу и помню: повести и рассказы. – Казань: Татар. кн. изд-во, 2001. – 240 с.

Паушкин Г. Возвращение: тетрадь, найденный в окопе: стихи /[предисл. Н.Корсакова]. – Казань: Татар. кн. изд-во, 2004. – 64 с.: портр.

Даутов Р.Н., Нуруллина Н.Б. Совет Татарстаны язучылары: биобиблиогр. белешмә. – Казан: Татар. кит. нәшр., 1986. – Б. 368–370.

Сидоров С. Геннадий Паушкинга 60 яшь //Казан утлары. – 1981. – № 2. – Б. 185–187.

Скороходов М. Утта чыныккан каләм //Соц. Татарстан. – 1981. – 28 февр.

Гиниятуллина А. Писатели Советского Татарстана: биобиблиогр. справочник. – Казань: Татар. кн. изд-во, 1970. – С. 331–332.

Кутуй Р. И слово обретёт голос // Республика Татарстан. – 1996. – 24 февр.

Кутуева Я. Слышу твои позывные // Казань. – 2000. – № 5. – С. 66–67.

Хабибуллин М. Философия сердца и разума //Респ. Татарстан. – 2001. – 27 февр. – С. 7.

Газизова Л. Новые лауреаты Горьковской премии: лауреаты премии – 2004 //Республика Татарстан. – 2004. – 30 мая.

Газизова Л. Из поколения победителей //Респ. Татарстан. – 2006. – 28 февр.

Мустафин Р. Слушая его позывные //Татарстан. – 2006. – № 3. – С. 62.

Ганеева А. Когда плачет небо //Молодежь Татарстана. – 2007. – 19 окт. – С. 7.

Корсакова Н. Найденная в старых окопах: [конкурс «Разные дни войны». Об истории тетрадки, найденной в старом окопе под Одессой, в которой были поэма и 80 стихов за подписью Геннадия Паушкина] // Казанские ведомости. – 2000. – 1 февр. – С. 4.

Хузеева Л. О них будут слагать легенды: [фонд Центр. гос. архива РТ пополнился фронтовыми письмами писателя Геннадия Паушкина] // Респ. Татарстан. – 2009. – 20 июня.

25 апрель/апреля

Әдһәм Рәхим улы Тенишев
Эдхям Рахимович Тенишев
1921—2004

тууына 100 ел
100 лет со дня рождения

Тел галиме-тюрколог Әдһәм Рәхим улы Тенишев 1921 елның 25 апрелендә Пенза шәһәрендә зыялы татар гаиләсендә туа. Тенишевлар нәселе – борынгы татар морзалары.

1938 елда Ә.Тенишев Мәскәүдәге транспорт инженерлары әзерли торган институтка укырга керә. Бөек Ватан сугышы тәмамлангач, Ленинград дәүләт университетының шәрык факультетында укый һәм шушы вакыттан аның көнчыгыш белгече, тюрколог буларак эшчәнлеге башлана.

1953 елда ул борынгы уйгур эпосы «Алтын Ярук» буенча кандидатлык диссертациясен яклый. 1954 елда Ә.Р.Тенишев Мәскәүгә күченеп килә һәм СССР Фәннәр академиясе Тел белеме институтының төрки телләр секторында эшли башлый.

1956–1958 елларда, бу ил территориясендә төрки телләрне өйрәнү һәм аларның диалектлары буенча материал туплауда ярдәм күрсәтү максаты белән, Кытай Халык Республикасының Фәннәр академиясенә командировкага җибәрелә.

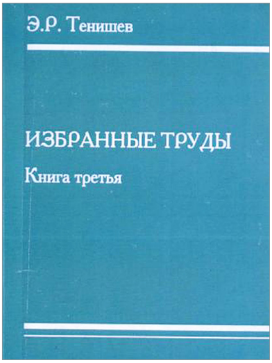

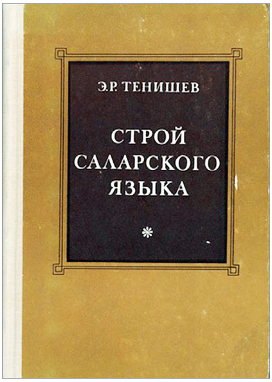

1969 елда Ә.Р.Тенишев докторлык диссертациясен яклый. 1970–2004 елларда үзенең төп хезмәтләрен бастырып чыгара. Ә.Р.Тенишев борынгы төрки телләрнең Үзәк Азия халыклары телләре берлегенә караулары белән бәйле үзенчәлекләрен тикшерүгә зур өлеш кертә. Төрки әдәби телләрнең Орхон-Енисей язма истәлекләреннән алып эзлекле үсеше схемасын төзи; татар әдәби теле тарихына аерым игътибар бирә. Галимнең теоретик нигезләмәләре тюркологиядәге яңа юнәлешкә – төрки әдәби телләрнең тарихи грамматикалары эшкәртмәләренә нигез була.

Ә.Р.Тенишев – СССР Фәннәр академиясенең мөхбир әгъзасы (1984), ТРның атказанган фән эшлеклесе (1997), Башкортстан Республикасы Фәннәр академиясенең шәрәфле академигы (2001). Ул 15 китап, 200дән артык фәнни мәкалә бастырып чыгара.

Ә.Р.Тенишев 2004 елның 11 июлендә вафат була. Мәскәүнең Хованское зиратында җирләнә.

Татарстан Республикасы Милли китапханәсенең кульязмалар һәм сирәк китаплар бүлегендә Ә.Р.Тенишевның шәхси китапханәсеннән кайтарылган (хатыны Е.А. Тенишевадан 2010 елда алынган) бай тупланма саклана. Тупланмага тел гыйлеменең төрле юнәлешләренә караган 3000 гә якын китап һәм вакытлы матбугат басмалары керә. Бүлектә Ә.Р.Тенишевның тупланмасын өйрәнү, исәпкә алу, фәнни

эшкәртү буенча эш алып барыла. Бөтен нөсхәләр дә Милли китапханәнең традицион һәм электрон каталогларына теркәлгән.

Казанның бер урамына Э.Тенишев исеме бирелгән.

Языковед-тюрколог Эдхям Рахимович Тенишев родился 25 апреля 1921 года в Пензе в семье татарских интеллигентов, представителей старинного татарского дворянского рода Тенишевых.

В 1938 году Э.Тенишев поступает в Московский институт инженеров транспорта. После окончания Великой Отечественной войны поступает на восточный факультет Ленинградского государственного университета, с этого момента начинается его деятельность как востоковеда-тюрколога.

В 1953 году ученый защищает кандидатскую диссертацию по уйгурскому языку памятника «Сутра золотого блеска». В 1954 году Э.Р.Тенишев переезжает в Москву, где работает в секторе тюркских языков Института языкознания АН СССР.

В 1956–1958 годах Э.Тенишев находился в командировке в Академии наук Китайской Народной Республики, занимался сбором материала по тюркским языкам и их диалектам на территории этой страны.

В 1969 году Э.Р.Тенишев защищает докторскую диссертацию. В 1970–2004 годы издает свои главные труды. Э.Р.Тенишев вносит большой вклад в исследование особенностей тюркских языков центрально-азиатского региона. Ученый создаёт стройную схему последовательного развития тюркских литературных языков, начиная с памятников орхоно-енисейской письменности; изучает историю татарского литературного языка. Теоретические положения учёного положили начало нового направления в тюркологии – разработке исторических грамматик тюркских литературных языков.

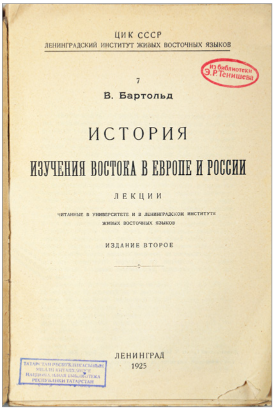
ЦИК СССР
ЛЕНИНГРАДСКИЙ ИНСТИТУТ ЖИВЫХ ВОСТОЧНЫХ ЯЗЫКОВ
Из библиотеки Э.Р.Тенишева
7
В. Бартольд
ИСТОРИЯ
ИЗУЧЕНИЯ ВОСТОКА В ЕВРОПЕ И РОССИИ
ЛЕКЦИИ
ЧИТАННЫЕ В УНИВЕРСИТЕТЕ И В ЛЕНИНГРАДСКОМ ИНСТИТУТЕ ЖИВЫХ ВОСТОЧНЫХ ЯЗЫКОВ
ИЗДАНИЕ ВТОРОЕ
ЛЕНИНГРАД
1925

Э.Р.Тенишев – член-корреспондент АН СССР (1984), заслуженный деятель науки РТ (1997), почётный академик АН Республики Башкортостан (2001), автор 15 книг, более 200 научных публикаций.

Э.Р.Тенишев скончался 11 июля 2004 года, похоронен на Хованском кладбище в Москве.

В отделе рукописей и редких книг Национальной библиотеки РТ бережно хранится книжная коллекция из личной библиотеки Э.Р.Тенишева, приобретённая у супруги ученого Е.А.Тенишевой в 2010 году. Она насчитывает около 3000 экземпляров книг и периодических изданий по различным направлениям языкознания. В отделе ведётся работа по изучению, учёту, описанию и научной обработке документов из коллекции Э.Тенишева. Все материалы введены в учётные документы Национальной библиотеки РТ, отражены в традиционных и электронных библиотечных каталогах.

Одна из улиц в Казани названа именем Э.Тенишева.

Укырга тәкъдим итәбез:
Советуем прочитать:

Тенишев Э.Р. Саларский язык /[Акад. наук СССР; Ин-т народов Азии]. – М.: Изд-во восточной литературы, 1963. – 56 с. – (Языки Зарубежного Востока и Азии). – Библиогр.: с. 54–55.

Тенишев Э.Р. Уйгурский диалектный словарь /Акад. наук СССР; Ин-т языкознания. – М.: Наука, 1990. – 200 с.

Тенишев Э.Р. Язык жёлтых уйгуров /Акад. наук СССР; Ин-т народов Азии. – М.: Наука, 1966. – 84 с.: ил. – Библиогр.: с. 82–83.

Хәкимҗанов Ф. Бай эрудицияле галим //Казан утлары. – 1981. – № 5. – Б. 184–185.

Юсупов Р. Тюркология даһие Әдһәм Тенишев //Мәдәни җомга. – 2014. – 28 март. – Б. 13.

Низамов И. Сагыну көчәя генә //Мәдәни җомга. – 2004. – 27 авг. – Б. 11, 12.

Гарипова Ф. Җәнабе Әдһәм Тенишев ядкарьләре //Шәһри Казан. – 2004. – 23 июль.

Кирсанов В.И. Крупный востоковед-тюрколог //Исследование языка древнеписьменных памятников / КФАН СССР; ИЯЛИ. – Казань, 1980. – С. 3–17.

Дыбо А.В., Нуриева Ф.Ш. Тенишев Эдхям Рахимович // Казанская лингвистическая школа. Кн. 1: Казанская тюркская лингвистическая школа. – Казань: Татар. кн. изд-во, 2008. – С.270–275.

Нуриева Ф., Курбатов Х. Тенишев, Еники, Куприн – близкие родственники //Татарстан. – 2003. – № 8. – С. 46–48.

Коллекция Э.Р.Тенишева = Ә.Р.Тенишев коллекциясе = The E.R.Tenishev Collection //Национальная библиотека Республики Татарстан = Татарстан Республикасы Милли китапханәсе = The National Library of Republik of Tatarstan. – Казань: Татар. кн. изд-во, 2015. – С. 260–271. – Текст парал. на рус., татар. и англ. яз.

Ашнин Ф.Д. Список трудов Э.Р.Тенишева (с указанием рецензий на них) и литературы о нём //Исследование языка древнеписьменных памятников / КФАН СССР; ИЯЛИ. – Казань, 1980. – С. 18–32.

15 май/мая

Фуад Вәлиев
Фуад Валеев
1921—1984

тууына 100 ел
100 лет со дня рождения

Сәнгать белгече, архитектор Фуад Хәсән (Хөсәен) улы Вәлиев 1921 елның 15 маенда Мәскәү шәһәрендә туа. Аның әти-әнисе чыгышлары белән хәзерге Татарстан Республикасы Биектау районының Кече Кавал авылыннан була. Әтисе Мәскәүдә берничә фабрика һәм кибет тота. Мондый тәэмин ителгән (житеш) һәм шактый укымышлы гаиләдә Фуад яхшы тәрбия һәм белем ала. Әтисе төрмә һәм лагерьларда утыра, ә 1937 елда атып үтерелә.

1947 елда Киев төзелеш инженерлары институтын тәмамлагач, Ф.Вәлиев Казанга килә һәм 1947–1957 елларда «Татгипронефтьпроект» институтының архитектура-төзелеш бүлеге, 1957–1959 елларда ТАССР Министрлар Советы каршындагы Махсус фәнни-реставрация остаханәсенең фәнни бүлеге җитәкчесе булып эшли.

1959 елда профессор Н.И.Воробьёв Ф.Вәлиевне СССР Фәннәр академиясенең Казан филиалы Тел, әдәбият һәм тарих институтына чакыра. Биредә ул эшли дә, аспирантурада да укый, ә 1966 елда тарих фәннәре кандидатлыгына диссертация яклый; тормышында иң мөһим булган фундаменталь фәнни хезмәт – «Татар милли орнаменты» монографиясен язуын дәвам итә; ул 1969 елда дөнья күрә.

1971 елда Ф.Вәлиев институттан китә һәм Мари политехника институтында укыта, архитектура кафедрасының доценты була. 1975 елда Йошкар-Олада татар халкының һәм аның ата-бабаларының сәнгатенә һәм архитектурасына багышланган ике монографиясен бастыра.

1981 елда Ф.Вәлиев Казанга кайта һәм шул елдан ТАССРның Көнкүреш хезмәте министрлыгында баш рәссам, 1982–1984 елларда ТАССР Җирле сәнәгать министрлыгында консультант (киңәшче) сыйфатында хезмәт итә.

Ф.Вәлиев – Идел буе республикаларында беренче сәнгать белеме докторы (1984), татар сәнгать белеменә нигез салучыларның берсе; татар халкының бизәлеш сәнгатен, Казан татарларының авыл йортлары архитектура-сәнгать бизәлешен, Урта Идел буйларының борынгы чорлары, Идел буе Болгар дәүләте, Казан ханлыгы сәнгатен өйрәнә. Татарстан авылларына һәм татарлар тупланып яшәгән төбәкләргә (Әстерхан өлкәсе, Касыйм шәһәре һ.б.) экспедицияләр оештыра. Һөнәри-сәнгать мәдәниятенең фәнни типологиясен төзи; татар халык сәнгатендәге туку, чигү, каюлы күн, зәркәнчелек, агачка һәм ташка уеп бизәк төшерү кебек традицион төрләрнең тарихи тамырларын һәм үсешен өйрәнә; татар сәнгатенең Болгар һәм Алтын Урда сәнгатьләре белән дәвамчан бәйләнешен дәлилли.

Ул Болгар тарих-архитектура саклаулыгындагы кайбер биналарның реставрацияләү һәм реконструкцияләү проектларын эшләүдә катнаша. Ф.Вәлиев – 1970 нче елларда Казан халык һөнәрләре комбинатында, Казан нәфис эшләнмәләр фабрикасында сувенирлар һәм халык сәнгате эшләнмәләре җитештерүне оештыручыларның берсе дә. Ул республикада музейлар эшен үстерүгә зур өлеш кертә. Экспедицияләр вакытында ул җыйган материаллар ТР Дәүләт сынлы сәнгать

музеенда, ТР Милли музеенда татар гамәли-бизәлеш сәнгате коллекцияләренең нигезе булып тора.

Татарның мәшһүр галиме Ф.Вәлиев 1984 елның 11 октябрендә вафат була. Казанда җирләнгән.

Искусствовед, архитектор Фуад Хасанович (Хусаинович) Валеев родился 15 мая 1921 года в Москве. Его родители были выходцами из деревни Малые Ковали современного Высокогорского района Республики Татарстан. Отец владел несколькими фабриками и магазинами в Москве. Детство Ф. Валеева прошло в обеспеченной семье, где он получает хорошее воспитание и образование. Его отец проходит тюрьмы и лагеря, а в 1937 году был расстрелян.

После окончания в 1947 году Киевского инженерно-строительного института Ф.Валеев переезжает в Казань и в 1947–1957 годах работает руководителем архитектурно-строительного отдела института «Татгипронефтьпроект», в 1957–1959 годах – возглавляет научный отдел Специализированных научно-реставрационных мастерских при Совете Министров ТАССР.

В 1959 году профессор Н.И.Воробьев приглашает Ф.Валеева в Институт языка, литературы и истории КФАН СССР. Здесь он работает и учится в аспирантуре, а в 1966 году защищает диссертацию на степень кандидата исторических наук; продолжает работать над фундаментальным научным трудом – монографией «Татарский национальный орнамент», изданной в 1969 году.

В 1971 году Ф.Валеев уходит из института и работает доцентом кафедры архитектуры Марийского политехнического института. В 1975 году в Йошкар-Оле выпускает две монографии, посвящённые искусству и архитектуре татарского народа и его предков.

В 1981 году Ф.Валеев возвращается в Казань и работает главным художником Министерства бытового обслуживания

ТАССР, в 1982–1984 годах – консультантом Министерства местной промышленности ТАССР.

Ф.Валеев – первый в Поволжье доктор искусствоведения (1984), один из основоположников татарского искусствоведения; исследователь татарского декоративного искусства, архитектурно-художественного оформления сельского жилища казанских татар; древнего искусства Среднего Поволжья, Волжской Булгарии, Казанского ханства. Осуществил ряд экспедиций по Татарстану и местам компактного проживания татар (Астраханская обл., г.Касимов и др.). Является автором научной типологии материально-художественной культуры; исследователем традиционных видов национального искусства – ткачества, вышивки, кожаной мозаики, ювелирного дела, керамики, резьбы по камню и дереву, доказавшим преемственную связь татарского искусства с булгарским и золотоордынским наследием.

Ученый принимает участие в разработке проектов реставрации и реконструкции ряда зданий Болгарского историко-архитектурного заповедника. Ф. Валеев – один из организаторов в 1970-е годы производства сувениров и изделий народного промысла на Казанском комбинате народных промыслов, Казанской фабрике художественных изделий. Ф. Валеев внёс вклад в развитие музейного дела в республике. Собранные им во время экспедиций материалы легли в основу коллекций татарского декоративно-прикладного искусства в Государственном музее изобразительного искусства РТ, Национальном музее РТ.

Ф.Х.Валеев скончался 11 октября 1984 года. Похоронен в Казани.

Укырга тәкъдим итәбез:
Советуем прочитать:

Валеев Ф.Х. Орнамент казанских татар /АН СССР, ИЯЛИ им. Г.Ибрагимова. – Казань: Татар. кн. изд-во, 1969. – 202 с.: ил.

Валеев Ф.Х. Архитектурно-декоративное искусство казанских татар: сельское жилище. – Йошкар-Ола: Марийск. кн. изд-во, 1975. – 92 с.: ил.

Валеев Ф. Древнее и средневековое искусство Среднего Поволжья. – Йошкар-Ола: Марийск. кн. изд-во, 1975. – 216 с.: ил.

Валеев Ф.Х. Народное декоративное искусство Татарстана. – Казань: Татар. кн. изд-во, 1984. – 188 с.: ил.

Валеев Ф.Х., Валеева-Сулейманова Г.Ф. Древнее искусство Татарии. – Казань: Татар. кн. изд-во, 1987. – 166 с.: ил.

Валеев Ф.Х., Валеева Г.Ф. Древнее искусство Татарстана. – 2-е изд., доп. – Казань: Татар. кн. изд-во, 2002. – 104 с.

Валеев Ф.Х. Татарский народный орнамент. – Казань, 2002. – 294 с.: ил.

Вәлиева-Сөләйманова Г. Хакыйкатьнең татлы җимеше; **Тәрҗеманов Н.** Сәнгатькә сәяхәт; **Фәхретдинов Р.** Алтын тутыкмый; **Нигъмәтҗанов М.** Дустымның җылы иңе; **Абдуллин Р.** Бер йотым ирек; **Габәши Р.** Яшьлегебез мәгънәсе; **Ахунов Г.** Акыл иясе; **Шәмси С.** Ул сынмыйча китте //Казан. – 1996. – № 5–6. – Б. 4–15; 44–45; 46–48; 49–50; 51; 52–55; 56–57; 57–60.

Фәхретдинов Р. Хәтер //Казан утлары. – 1991 – № 6. – Б. 182–185.

Фахрутдинов Р.Г. Фуад Хасанович Валеев: страницы биографии и научной деятельности // Искусство и этнос: новые парадигмы. – Казань: Дом печати, 2002. – С. 4–12.

Валеева-Сулейманова Г. Золотое яблоко истины; **Фахрутдинов Р.** Золото не тускнеет; **Нигмедзянов М.** Тепло плеча друга; **Ахунов Г.** Разум, согласный с сердцем; **Габяши Р.** Пароль нашей молодости; **Шамси С.** Он ушёл непокорённым; **Абдуллин Р.** Глоток свободных // Казань. – 1995. – № 5–6. – С. 4–16; 52–54; 54–55; 56–57; 57–60; 61–63; 64.

23 май/мая

Гамил Афзал
Гамиль Афзал
1921—2003

туына 100 ел
100 лет со дня рождения

Шагыйрь Гамил Афзал (Гамил Гыймазетдин улы Афзалов) 1921 елның 23 маенда Татарстан АССРның Актаныш волосте Минзәлә кантоны (хәзер Татарстанның Актаныш районы) Такталачык авылында тегермәнче гаиләсендә туа. Колхозлашу чорында аның әтисе, гаиләсе белән, Магнитогорск шәһәренә төзелешкә күчеп китәргә мәҗбүр була. Биредә Гамил 35 нче татар мәктәбендә укый. Мәктәптә укыган елларында ул әдәбият түгәрәгенә йөри, үзе дә каләм тибрәтә башлый. 1937 елда беренче шигыре басылып чыга.

Шул ук елда Троицк шәһәрендәге татар педагогия техникумына укырга керә. Каты авырып китеп, алга таба укуын туктата.

1940–1949 елларда Магнитогорскидагы Металлургия комбинатының механика цехында слесарь булып эшли, шигырьләр язуын дәвам иттерә, эшче яшьләрдән драма түгәрәге төзеп спектакльләр, концертлар куеп йөри, әдәби кичәләр оештыра.

1949 елда, сәламәтлеге начараю сәбәпле, заводтагы эшеннән китә. 1954 елда икенче группа инвалидлык ала һәм Башкортстанга, апасы янына китә.

1954–1964 елларда Г.Афзал Башкортстанның Калтасы районы Шәрип һәм Заболотский авылларында яши. Биредә

ул ныклап торып иҗатка кереп чума. 1955 елда «Совет әдәбияты» журналында шигырьләре басылып чыга. 1957 елда балалар өчен «Кар сулары» һәм 1958 елда зурлар өчен «Вөҗдан сүзе» исемле беренче ике китабы дөнья күрә. Шуннан соң шагыйрьнең бер-бер артлы шигырь җыентыклары басыла башлый, ул халык арасында киң танылa.

1958 елда Гамил Афзал Татарстан (СССР) Язучылар берлегенә алына.

1965 елдан ул Әлмәт шәһәрендә яши башлый.

1950–1960 нчы елларда Гамил Афзал күбрәк юмор-сатира жанрында актив эшли, җитмешенче еллардан башлап аның иҗатында фәлсәфи лирика өстенлек ала башлый. Шулай ук ул юмористик һәм сатирик рухта язылган хикәяләре белән дә танылa.

Г.Афзал – татар, башкорт һәм рус телләрендә басылган кырыкка якын китап авторы.

1977 елда «Айлы кичләр» шигъри җыентыгы һәм «Борылам да карыйм...» циклына кергән шигырьләре өчен Г.Афзал Татарстан Республикасының Г.Тукай исемендәге Дәүләт премиясенә лаек була. 1985 елда аңа ТАССРның атказанган мәдәният хезмәткәре, 1992 елда Татарстан Республикасының халык шагыйре дигән мактаулы исемнәр бирелә.

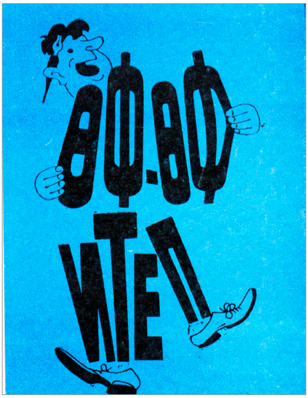

Гамил Афзал 2003 елның 20 августында Әлмәт шәһәрендә вафат була.

Поэт Гамиль Афзал (Гамиль Гыймазетдинович Афзалов) родился 23 мая 1921 года в деревне

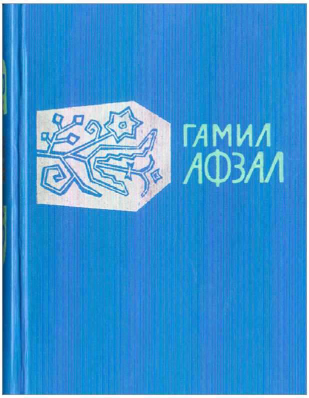

Такталачук Мензелинского кантона Актанышской волости Татарской АССР (ныне Актанышский район Татарстана) в семье сельского мельника. В период коллективизации его семья была вынуждена переехать на строительство в Магнитогорск. Здесь Гамиль учится в татарской школе №35. В школьные годы он посещает литературный кружок и пробует сочинять стихи. В 1937 году было опубликовано его первое стихотворение.

В том же году Гамиль поступает в Татарский педагогический техникум в Троицке, но по состоянию здоровья оставляет учебу.

С 1940 по 1949 годы Г.Афзал работает слесарем механического цеха на Магнитогорском металлургическом комбинате, продолжает писать стихи, организует драматические кружки из рабочей молодёжи, ставит спектакли, концерты, устраивает литературные вечера.

В 1949 году по состоянию здоровья уходит с завода. В 1954 году, получив инвалидность второй группы, переезжает в Башкирию к сестре.

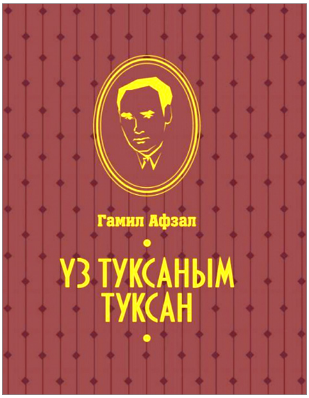

В 1954–1964 годах Г.Афзал живёт в деревнях Шарипово и Заболотское Калтасинского района. Много пишет, занимается активной творческой деятельностью. В 1955 году журнал «Совет әдәбияты» публикует цикл его стихотворений. Друг за другом издаются первые два сборника его стихотворений: в 1957 году сборник для детей «Кар сулары» («Вешние воды») и в 1958 году – «Вөждан сүзе» («Слово совести»). С этого

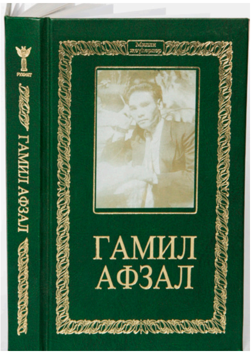

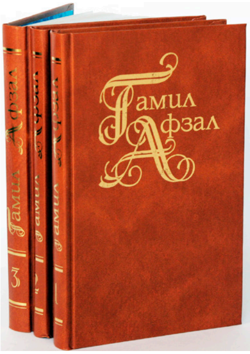

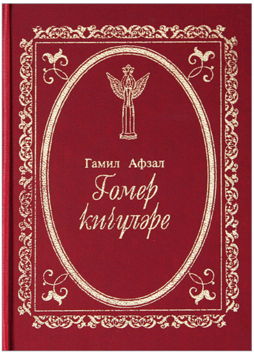

момента начинается издание поэтических сборников поэта, его творчество приобретает широкую известность в народе.

В 1958 году Г.Афзала принимают в Союз писателей Татарстана (СССР).

С 1965 года он проживает в городе Альметьевске.

В 1950–1960-х годах Г.Афзал пишет в основном в юмористическом и сатирическом жанре. С 1970-х годов в его творчестве преобладает философская лирика.

Г.Афзал – автор около сорока книг, изданных на татарском, башкирском и русском языках.

В 1977 году за книгу избранных произведений «Лунные вечера» («Айлы кичләр») Г.Афзал был удостоен Государственной премии Татарстана им. Г.Тукая. В 1985 году ему присвоено почетное звание заслуженного работника культуры ТАССР, в 1992 году – народного поэта Республики Татарстан.

Гамиль Афзал скончался 20 августа 2003 года в городе Альметьевске.

Укырга тәкъдим итәбез:
Советуем прочитать:

Афзал Г. Гомер кичүләре: шигырьләр /төз.-мөх-р, кереш сүз язучы Г.Гыйльманов. – Казан: Рухият, 2000. – 560 б.: портр., фото.

Афзал Г. Сайланма әсәрләр: өч томда. – Казан: Татар. кит. нәшр., 2004.

Т.1: Лирика, юмор, сатира /кереш сүз язучы С.Хәким. – 383 б.: портр. б-н.

Т. 2: Юмор һәм сатира, лирика, публицистика. – 335 б.

Т. 3: Юмор, сатира: балалар өчен шигырьләр. – 351 б.

Афзал Г. Рәхмәт!: лирика, юмор, сатира /кереш сүз язучы Л.Шәех. – Казан: Рухият, 2009. – 287 б.: портр. б-н.

Афзал Г. Үз туксаным туксан: юмор, сатира / төз. Л.Шәех. – Казан: Татар. кит. нәшр., 2015. – 527 б.: портр. б-н.

Афзал Г. В строю: стихотворения: пер. с татар. – М.: Сов. писатель, 1960. – 107 с.

Афзал Г. Бессонной ночью: стихи / пер. с татар. А.Кафанова, А.Зайца. – М.: Сов. писатель, 1966. – 68 с.

Афзал Г. Песни вечной любви: избранные произведения / пер. с татар. М.Сафина. – Наб. Челны: Автограф, 2016. – 72 с.: портр.

Әдипләребез: биобиблиогр. белешмәлек. 2 томда. Т. 1 / [төз. Р.Н.Даутов, Р.Ф.Рахмани]. – Казан: Татар. кит. нәшр., 2009. – 751 б. – Гамил Афзал. – Б. 50–52.

Даутов Р.Н., Нуруллина Н.Б. Совет Татарстаны язучылары: биобиблиогр. белешмәлек. – Казан: Татар. кит. нәшр., 1986. – 639 б. – Гамил Афзал. – Б. 19–21.

Гамил Афзал: мәкаләләр, истәлекләр, шигырьләр, хатлар, әңгәмәләр /[төз.: Н. Афзалова, Л. Шәех]. – Казан: Рухият, 2016. – 327 б.: фоторәс. б-н.

Галиуллин Т. Шәхесне гасырлар тудыра: әдәби тәнкыйть, хикәяләр. – Казан: Татар. кит. нәшр., 2003. – 192 б. – Тынгысыз каләмнең үлемсез шигърияте. – Б. 83–90.

Афзалова Н. Күңел түрендәге якты хатирәләр; **Шәех Л**. Күңелдә моң-сагыш тирбәлә; **Шәфигуллин Ф.** Намус тавышы; **Яхин А.** «Иҗаты намуслыгы, тыйнаклыгы белән матур...»; **Галиуллин Т.** Тынгысыз каләмнең үлемсез шигърияте; **Аның турында** каләмдәшләре; **Библиография**: [Г.Афзалның

басылып чыккан китаплары] //Мәйдан. Чаллы. – 2017. – № 5. – Б. 66–75; 76–79; 96–100; 104–106;107–111; 112–113; 114–117.

Лерон Л. Гомерлек иман // Безнең мирас. – 2016. – № 6. – Б. 68–71.

Бәйрәмова Ф. «Татар икәнемне онытмадым...» //Мәдәни җомга. – 2016. – 22 июль. – Б. 17; 29 июль. – Б. 17.

Мирза М. Гомерләр кичкәндә // Казан утлары. – 2016. – № 5. – Б. 110–118.

Хәким С. Мин чәчәкләр җыям; **Нажар Н.** Шагыйрь дөньясы; **Шәфигуллин Ф.** Намус тавышы; **Юныс М.** Үзе китте, җыры калды; **Садриев Ф.** Йөрәге халык күкрәгендә // Мәдәни җомга. – 2016. – 27 май. – Б. 6, 8–9, 12.

Шәрифуллина Э. Алтын тапсам, сезгә бирермен //Ватаным Татарстан. – 2019. – 23 гыйн. – Б. 3.

Гиниятуллина А. Писатели Советского Татарстана: биобиблиогр. справочник. – Казань: Татар. кн. изд-во, 1970. – 511 с. – Гамил Афзал. – С. 38–39.

Мингараев И. Народный поэт Татарстана // Нефть и жизнь. – 2011. – № 4. – С. 36–37.

Дашина А. Тонкий лирик с душой // Респ. Татарстан. – 2011. – 30 сент. – С. 3.

3 июль/июля

Пётр Евгеньевич Корнилов
1896—1981

тууына 125 ел
125 лет со дня рождения

Сәнгать белгече, музей эшлеклесе, коллекционер, библиофил Пётр Евгеньевич Корнилов 1896 елның 3 июлендә Сембер (хәзер Ульяновск) шәһәрендә туа. 1915 елда Казанда Беренче реаль училищены тәмамлагач, 1915–1917 елларда Мәскәү җир төзү институтында укый, шуннан Кызыл Армия сафларына чакырыла.

Демобилизациядән соң, 1921–1930 елларда (бүленеп, 1922–1925 елларда Ленинград университетында укый) ТАССР Үзәк музеенда сәнгать бүлеге фәнни хезмәткәре, китапханәче, гыйльми секретарь һәм бер үк вакытта ТАССР Халык мәгариф комиссариатының музей бүлегендә гыйльми секретарь була.

1927, 1928, 1930 елларда шәрык (көнчыгыш) архитектурасы һәм сәнгате ядкәрләрен өйрәнү өчен Урта Азиягә бара. 1930–1932 елларда Бохарада музей төзелеше белән шөгыльләнә. 1932 елдан Ленинградта яши.

1920 нче елларда П.Е.Корниловның күпьяклы эшчәнлеге нәтиҗәсендә Татарстанның сәнгать белеменә һәм музей эшенә ныклы нигез салына. ТАССР Үзәк музееның фәнни хезмәткәре буларак, ул музей тарихында беренче тапкыр борынгы рус сәнгате бүлеген оештыра. Моның өчен хакимият тарафыннан Казан чиркәүләре һәм соборлары ябылган вакытта музейга тапшырылган күпсанлы сәнгать әсәрләрен

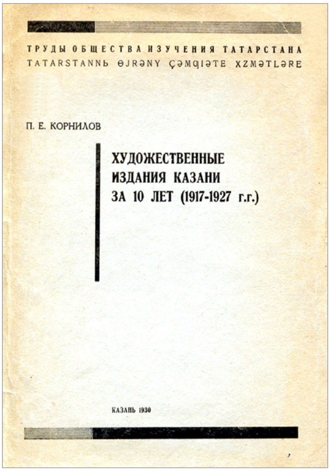

(иконалар, чигелгән әйберләр, вак пластика һ.б.) барлап-ачыклап чыга. Казанда Мәскәү һәм Ленинградның күренекле рәссамнары әсәрләреннән күргәзмәләр оештыра; әлеге күргәзмәләргә каталоглар төзи; бу эшләрдә катнашу өчен шушы шәһәрләрдән әйдәп баручы сәнгать белгечләрен чакыра.

Ул даими рәвештә китап ядкәрләренә багышланган докладлар белән чыгышлар ясый; Казанда басылган сәнгать әсәрләрен тикшерә; Казан рәссамары арасында экслибриска карата кызыксыну уята, экслибрис күргәзмәләрен оештыра һәм аларның җыентыкларын бастыра.

П.Е.Корнилов Казан график-рәссамнарын туплаган «Всадник» берләшмәсенең беренче историографы була, аның әйдәп баручы осталарының – Н.И.Шикалов, М.А.Андриевская, И.Н. Плещинский, К.К.Чеботаревның күргәзмәләрен оештыра; халык арасында аз билгеле һәм онытылган рәссамнарның иҗатлары турында очерклар яза.

Ул – мәдәният һәйкәлләрен саклау һәм өйрәнү эшен оештыручы да. Казан һәм Тәтеш шәһәрләрендәге иконография сәнгатен, болгар һәйкәлләре торышын, беренче булып Казандагы зиратларның архитектура-сәнгати халәтен һ.б. тикшерә. Казан архитектура-сәнгать остаханәләрендәге, Тәтеш музейларындагы коллекцияләрнең торышын тасвирлый.

Шиллинговский П.А. П.Е.Корниловның экслибрисы, 1924 ел

1927 елда И.И.Шишкинның 100 еллык юбилеен үткәрү буен-

ча оештыру комитетын җитәкли; ул рәссам мирасын өйрәнү һәм Алабуга шәһәрендә мемориаль музей булдыру максатын куя.

1920 нче елларда П.Е.Корниловның төбәк сәнгати мирасы белән фәнни кызыксынуны гомумроссия кысаларында активлаштыруы заманча сәнгать һәм нәшрият эше үсешенә зур ярдәм итә.

Пётр Евгеньевич Корнилов сәнгать фәннәре кандидаты, профессор. Ул 1981 елның 10 октябрендә Ленинград шәһәрендә вафат була.

Пётр Корнилов. Иркутск, 1920 год

Искусствовед, музейный работник, библиофил, коллекционер Пётр Евгеньевич Корнилов родился 3 июля 1896 года в городе Симбирске (ныне Ульяновск). После окончания в 1915 году Первое Казанское реальное училище в 1915–1917 годах учится в Московском межевом институте, оттуда призывается в Красную Армию.

После демобилизации, в 1921–1930 годах работает (с перерывом на время учёбы в 1922–1925 годах в Ленинградском университете) в Центральном музее ТАССР научным сотрудником художественного отдела, библиотекарем, учёным секретарем, одновременно – учёным секретарем в Музейном отделе Наркомата просвещения ТАССР.

В 1927, 1928, 1930 годах совершает поездки в Среднюю Азию для изучения памятников архитектуры и искусства Востока. В 1930–1932 годах работает над созданием музея в городе Бухаре. С 1932 года живёт в Ленинграде.

В 1920-е годы в результате многогранной деятельности П.Е.Корнилова была заложена прочная основа искусствознания и музейного дела Татарстана. Будучи научным сотрудником Центрального музея ТАССР, ученый создаёт первый

Шиллинговский П.А. Портрет П.Е.Корнилова, 1925 год

за всю историю музея отдел древнерусского искусства, для чего проводит первичную атрибуцию большого количества произведений (икон, лицевого шитья, мелкой пластики), изъятых властями из казанских церквей и соборов. Организует в Казани выставки произведений известных художников из Москвы и Ленинграда, составляет каталоги данных выставок, привлекая к участию в них ведущих искусствоведов этих столичных городов.

П.Е.Корнилов регулярно выступает с докладами, посвящёнными казанским книжным раритетам; исследует художественные издания Казани; активно формирует интерес к экслибрису в среде казанских художников, организует выставки экслибристов и издаёт их сборники.

П.Корнилов – первый историограф объединения казанских художников-графиков «Всадник», организатор выставок его ведущих мастеров: Н.И.Шикалова, М.А.Андриевской, И.Н.Плещинского, К.К.Чеботарева; автор очерков о малоизвестных и забытых художниках.

Ученый вносит большой вклад в организацию охраны и изучения памятников культуры, исследует художественную иконографию Казани и города Тетюши, состояние болгарских памятников, первым обращается к изучению архитектурно-художественного облика казанского некрополя, описывает художественные коллекции музея казанских архитектурно-художественных мастерских, Тетюшского музея.

В 1927 году исследователь возглавляет оргкомитет по проведению 100-летнего юбилея И.И.Шишкина, инициирует изучение наследия художника и создание мемориального музея в городе Елабуга.

В 1920-е годы область научных интересов П.Е.Корнилова была сосредоточена вокруг художественного наследия края в общероссийском контексте, современного искусства и издательского дела.

Кандидат искусствоведения, профессор Пётр Евгеньевич Корнилов скончался 10 октября 1981 года в городе Ленинграде.

Укырга тәкъдим итәбез:
Советуем прочитать:

Корнилов П.Е. А.Н.Рокович: 1815–1866 гг.: материалы к словарю казанских художников. – Казань, 1926. – 131–146 с.: ил. – Библиогр.: с.10. – Прим.: с. 142–143.

Корнилов П. Отделение древне-русского искусства /Центральный музей ТССР. – Казань, 1927. – 4 с.: ил. – Отд. отт. из изд. «Материалы Центр. Музея ТССР», Вып. 1, 1927 г.

Корнилов П.Е. Памятник Волжского судоходства галера «Тверь» XVIII в. / Отд. по делам музеев и охраны памятников ТАССР. – Казань, 1927. – 31 с.: ил.

Корнилов П. Старинный вид Казани. – Казань: 1-я гостипография «Красный печатник», 1927. – 7 с.: ил. – Примеч.: с. 7. – Отд. отт. Из «Вестник Науч. о-ва татароведения». – 1927. – № 6.

Корнилов П.Е. Охрана памятников ТССР: 1917–1927 гг. / Отд. по делам музеев и охраны памятников искусства, старины и природы при Акад. Центре ТНКП. – Казань, 1928. – 14 с.: ил. – Отд. отт. из журн. «Вестник Науч. О-ва Татароведения». – 1928. – № 8.

Корнилов П. Е. К изучению эпиграфического резного камня болгаро-татарской эпохи / Музейный отдел ТССР. – Казань, 1929. – 10 с. – Примеч.: с. 8–9.

Корнилов П. На родине И.И.Шишкина. – Казань, 1929. – 8 с.: ил. – Прим.: с. 8.

Корнилов П. Е. Художественные издания Казани за 10 лет (1917–1927 гг.) – Казань: Татполиграф, 1930. – С. 79–84. – Отд. отт. из журн «Труды общества изучения Татарстана».

Корнилов П. Е. Художник-гравер Иван Николаевич Павлов. – Казань, [1930]. – 6 с.: ил., автопортр.

Актуальные вопросы развития искусствоведения в России, странах СНГ и тюркского мира: материалы Междунар. науч. конф., посвящ. 120-летию со дня рождения Петра Евгеньевича Корнилова (1896–1981), Казань, 18–19 мая 2017 г. Ч. I. Жизнь и творчество П.Е.Корнилова. – Казань, 2017. – 168 с. – Труды П.Е.Корнилова. – С. 150–164.

Ключевская Е.П. «Знать прошлое, дабы строить настоящее...» // Татарстан. – 1996. – № 12. – С. 51–55.

Ключевская Е.П. Пётр Евгеньевич Корнилов – знаток и коллекционер экслибриса // Краеведческие среды: материалы заседаний, прошедших в Национальном музее РТ в 2003 году. – Вып. 4. /Национальный музей РТ. – Казань: Школа, 2004. – С. 107–118.

Каргалова Т.А. П.Е.Корнилов как заведующий библиотекой Центрального музея Татреспублики // Дьяконовские чтения: материалы 2001 г. / Национальный музей РТ. – Казань, 2001. – С. 52–57.

10 июль/июля

Фатих Колбарисов
Фатых Кульбарисов
1921—1981

тууына 100 ел
100 лет со дня рождения

Драма актёры Фатих Әкрам улы Колбарисов 1921 елның 10 июлендә Башкортстан АССРның Мишкә кантоны Субай авылында туа. 1930 нчы елларда алар гаиләләре белән Казанга күчеп киләләр.

Ф.Колбарисов сәхнә эшчәнлеген 1937 елда Татар академия театрында ярдәмче состав актёры сыйфатында башлап җибәрә. 1941 елда шул ук театр каршындагы студияне тәмамлый һәм төп составта эшли башлый.

Нарский («Серләр», А.Әхмәт), Бикбулат, Вәзир («Рәйхан», «Хуҗа Насретдин», Н.Исәнбәт), доктор Ломбарди («Ике хуҗаның хезмәтчесе», К.Гольдони), Миллер («Мәкер вә мәхәббәт», Ф.Шиллер) кебек шактый үзенчәлекле образлар тудыра.

Батырхан образы («Җилкәнсезләр», К.Тинчурин) Ф.Колбарисов иҗатына зур үзгәреш алып килә: әлеге геройны гәүдәләндергәндә актёр эчтәлек һәм форма берлегенә ирешә; тарих тәгәрмәчен кирегә борырга тырышучы образы аның тарафыннан гротеск дәрәҗәсенә җиткерелә. Бу роле өчен ул 1958 елда Татарстанның Г.Тукай исемендәге Дәүләт премиясенә лаек була.

Хөрмәтулла («Җиз кыңгырау», А.Гыйләҗев), Яков Бардин («Дошманнар», М.Горький), Мартин («Сукыр», Э.Альт), Максим («Ата хакы – Тәңре хакы», В.Лаврентьев), Паскуалино

К.Тинчурин «Җилкәнсезләр». Батырхан ролендә Ф.Колбарисов (сулда)

(«Бәйрәм кичендә», Эд. де Филиппо), Лавр Мироныч («Соңгы корбан», А.Островский), Дятлов («Баһадирлар», Н.Ф.Погодин), Розенберг, Әҗәл («Моңлы бер җыр», «Әлдермештән Әлмәндәр», Т.Миңнуллин) образларын да Ф.Колбарисов югары дәрәҗәдә, төгәл итеп яктырта.

Нәфис сүз остасы буларак, Ф.Колбарисов еш кына радиотапшыруларда һәм концертларда катнаша: татар шагыйрьләренең шигъри әсәрләрен укый; 1944–1948 елларда Татарстан радиосы дикторы булып эшли.

Ф.Колбарисов «Юлдан язган» («Блудный сын», Э.Раннет), «Кол» («Эзоп», Г.Фигейредо), «Ешрак елмаегыз!» («Сослуживцы», Э.В.Брагинский, Э.А.Рязанов) һ.б. шактый гына пьесаларны татарчага тәрҗемә итә.

1968 елда Ф.Ә.Колбарисовка ТАССРның атказанган артисты дигән мактаулы исем бирелә.

Ф.Ә. Колбарисов 1981 елның 7 октябрендә Казанда вафат була.

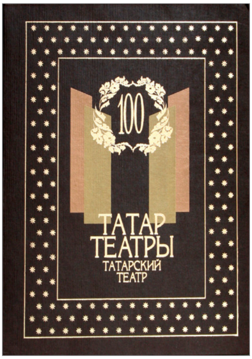

Драматический актёр Фатых Акрамович Кульбарисов родился 10 июля 1921 года в деревне Субаево Мишкинского кантона Башкирской АССР. В 1930-е годы семья переезжает в Казань.

Сценическую деятельность Ф. Кульбарисов начинает в 1937 году в вспомогательном составе Татарского академического театра. В 1941 году заканчивает студию при этом театре и переходит в основной состав труппы.

Театральные роли Ф. Кульбарисова отмечены своеобразием решения: Нарский («Тайны» А.Ахмета), Бикбулат, Визирь («Райхан», «Ходжа Насретдин» Н.Исанбета), доктор Ломбарди («Слуга двух господ» К.Гольдони), Миллер («Коварная любовь» Ф.Шиллера).

Переломным в творчестве Ф.Кульбарисова становится образ Батырхана («Без ветрил» К.Тинчурина): актёр талантливо сочетает содержание и форму; образ буржуазного националиста, пытающего повернуть колесо истории вспять, был решён им в жанре гротеска. За эту роль в 1958 году актер удостоен Государственной премии Татарстана им. Г.Тукая.

Глубоким проникновением в сущность образа были отмечены последующие работы актёра, среди которых: Хурматулла («Медный колокол» А.Гилязова), Яков Бардин («Враги» М.Горького), Мартин («Слепой» Э.Альта), Максим («Чти отца своего» В.Лаврентьева), Паскуалино («Рождество в доме сеньора Купьелло» Эд. де Филиппо), Лавр Мироныч («Последняя жертва» А.Островского), Дятлов («Третья, патетическая» Н.Ф.Погодина), Розенберг, Азраил («У совести вариантов нет», «Альмандар из Альдермыша» Т.Миңнуллина).

Мастер художественного слова, Ф.Кульбарисов неоднократно принимает участие в радиопередачах и концертах с произведениями татарских поэтов; в 1944–1948 годах работает диктором татарского радио.

Ф.Кульбарисов переводит на татарский язык ряд пьес, среди которых «Блудный сын» Э.Раннета, «Эзоп» Г.Фигейредо, «Сослуживцы» Э.В.Брагинского, Э.А.Рязанова.

В 1968 году Ф.А.Кульбарисову присуждается почётное звание заслуженного артиста ТАССР.

Ф.А.Кульбарисов скончался 7 октября 1981 года в Казани.

Укырга тәкъдим итәбез:
Советуем прочитать:

Г.Камал исемендәге Татар дәүләт академия театры. 2 томда. Т. 2. – Казан: Заман: Татар. кит. нәшр., 2009. – 368 б.: ил. – Колбарисов Фатих Әкрам улы. – Б. 92–93. – Текст парал. на рус.

Арсланов М.Г. Татар театры: энциклопедик сүзлек-белешмә. – Казан: Заман, 2014. – 584 б. – Колбарисов Фатих Әкрам улы. – Б. 328.

Шакиров Ә. Артист ул фәрештә түгел // Шәһри Казан. – 2006. – 3 февр.

Шакирҗан Л. Хыялдагы Дон Кихот // Шәһри Казан. – 2001. – 13 июль.

Гыйззәт Б. Вәгъдәгә тугрылык // Соц. Татарстан. – 1981. – 12 июль.

Кумысников Х. Тыйнак кеше, сәләтле кеше // Казан утлары. – 1972. – № 5. – Б. 164–168.

Гимранова Д. Ответственность – качество обязательное // Веч. Казань. – 1981. – 6 авг.

Кумысников Х. Со сцены – только правду // Сов. Татария. – 1981. – 12 июля.

Кумысников Х. Актёр современности: творческий портрет Кульбарисова // Сов. Татария. – 1965. – 17 дек.

15 июль/июля

Асия Хәйруллина
Асия Хайруллина
1921—2004

тууына 100 ел
100 лет со дня рождения

Драма артисты, педагог Асия Хәсән кызы Хәйруллина 1921 елның 15 июлендә Казан губернасы Свияжск (Зөя) кантоны (хәзер Татарстан Республикасының Югары Ослан районы) Кызыл Байрак авылында туа.

1949 елда Асия Хәйруллина Мәскәүдә Театр сәнгате дәүләт институтының (ГИТИС) татар студиясен тәмамлый һәм Казан яшьләр театрының татар төркеменә кабул ителә. Бер елдан Татар академия театрына эшкә чакырыла. Башта травести амплуасындагы артистка – тапкыр, бөтен җиргә өлгерә торган малайлар һәм кызлар булып уйный: Садрый, Малай («Галиябану», «Ак калфак», М.Фәйзи), Миңлеәхмәт («Миңлекамал», М.Әмир), Идел («Зифа», Н.Исәнбәт), Зөлкагыйдә («Кыю кызлар», Т.Гыйззәт).

Соңрак ул төрле характердагы образлар иҗат итә – Нурсәнә, Гүзәл («Беренче мәхәббәт», «Рәхим итегез», Х.Вахит), Екатерина («Яшь йөрәкләр», Ф.Бурнаш) һ.б. Кәрим Тинчуринның «Җилкәнсезләр» пьесасы буенча куелган спектакльдә Рокыя роле актрисаның зур уңышы була. Бу рольне башкарганы өчен Асия Хәйруллина 1958 елда Татарстанның Г.Тукай исемендәге Дәүләт премиясенә лаек була.

1962 елда А.Хәйруллина педагоглык эшенә күчә: Казан театр училищесында сәхнә телен укыта; бер үк вакытта, 1970–

К.Тинчурин «Җилкәнсезләр».
А.Хәйруллина, Г. Шамуков

1976 елларда Казан дәүләт мәдәният институтында да дәресләр алып бара. Ул – сәхнә теленнән методик кулланмалар (ярдәмлекләр) авторы да.

1992 елда Асия Хәйруллинага Татарстанның атказанган сәнгать эшлеклесе дигән мактаулы исем бирелә.

Асия Хәсән кызы Хәйруллина 2004 елның 4 ноябрендә вафат була.

Драматическая актриса, педагог Асия Хасановна Хайруллина родилась 15 июля 1921 года в посёлке Кзыл Байрак Свияжского кантона Казанской губернии (ныне Верхнеуслонский район Республики Татарстан).

В 1949 году после окончания татарской студии Государственного института театрального искусства (ГИТИС) в Москве, поступает в татарскую группу Казанского ТЮЗа, через год переводится в труппу Татарского академического театра. Как актриса-травести играет роли Садри, Мальчика («Галиябану», «Белый калфак» М.Файзи), Минниахмата («Миннికамал» М.Амира), Иделя («Зифа» Н.Исанбета), Зулькагиды («Смелые девушки» Т.Гиззата) – смекалистых, всюду поспевающих деревенских мальчишек и девчонок.

Позднее актриса переходит на характерные роли – Нурсана, Гузель («Первая любовь», «Добро пожаловать» Х.Вахита), Екатерина («Молодые сердца» Ф.Бурнаша) и др. Значительным достижением актрисы становится роль Рокии в спектакле «Җилкәнсезләр» («Без вертил») по пьесе К.Тинчурина. За исполнение этой роли А.Хайруллина в 1958 году была удостоена Государственной премии Татарстана им. Г.Тукая.

В 1962 году А.Хайруллина переходит на педагогическую работу: преподает сценическую речь в Казанском театральном училище, в 1970–1976 годах – в Казанском государственном институте культуры; является автором методических пособий по сценической речи.

В 1992 году А.Х.Хайруллиной присвоено почётное звание заслуженного деятеля искусств Республики Татарстан.

А.Х.Хайруллина умерла 4 ноября 2004 года.

Укырга тәкъдим итәбез:
Советуем прочитать:

Хәйруллина А.Х. Тел күрке – сүз (матур сөйләргә өйрән). – Казан: Татар. кит. нәшр., 1978. – 112 б.

Хәйруллина А.Х. Дөрес сөйләргә өйрәнегез. – Казан, 1992. – 96 б.

Хәйруллина А. Ничек тиз узасың син, гомер...: [очерклар, хатирә-истәлекләр, әңгәмәләр] /төз. һәм кереш сүз авт. Г.С.Нуриев. – Казан: Заман, 2012. – 255 б.: рәс.

Г.Камал исемендәге Татар дәүләт академия театры. 2 томда. Т. 2. – Казан: Заман: Татар. кит. нәшр., 2009. – 368 б.: ил. – Хәйруллина Асия Хәсән кызы. – Б. 147–148. – Текст парал. на рус.

Арсланов М.Г. Татар театры: энциклопедик сүзлек-белешмә. – Казан: Заман, 2014. – 584 б. – Хәйруллина Асия Хәсән кызы. – Б. 536.

Имашев М. Остаз-мөгаллимә иде ул // Сәхнә. – 2009. – № 6. – Б. 10–11.

Кумысников Х. Кулымдагы йөзегемнең исемнәре Асия // Сөембикә. – 2001. – № 1. – Б. 28–29.

Миңлебаев К. Кыйблага тугрылык // Татарстан. – 1992. – № 2. – Б. 73–78.

Солтанов Һ. Һаман шулай булып калыгыз ! // Шәһри Казан. – 1992. – 17 гыйн.

Хәбибуллина Л. Тормышка ашкан хыял // Шәһри Казан. – 2001. – 20 июль.

Кумысников Х. Правда добра и любви: Чистое слово Асии Хайруллиной // Казань. – 1997. – № 1–2. – С. 39–41.

16 август/августа

Рөстәм Яхин
Рустем Яхин
1921—1993

тууына 100 ел
100 лет со дня рождения

Композитор Рөстәм Мөхәммәтхаҗи улы Яхин 1921 елның 16 августында Казан шәһәрендә туа. 13 яшьтә Казанның 1-нче санлы балалар музыка мәктәбенә укырга керә. Белем алуын Мәскәүдә дәвам итә. 1941 елда, Мәскәү музыка училищесын тәмамлагач, Мәскәү консерваториясенә укырга керә. Ләкин Бөек Ватан сугышы башлана. Р.Яхин башта зенит-артиллерия дивизиясендә укчы, аннары Мәскәү фронтының җыр һәм бию ансамблендә пианист-аккомпаниатор булып хезмәт итә.

Сугыштан соң Р.Яхин Мәскәү консерваториясендә укуын дәвам итә: композиция классында – профессорлар В.А.Белый, аннары Ю. А. Шапоринда һәм фортенианога махсус В.М.Эпштейн классында. Мәскәүдә укыган еллары композиторның һөнәри осталыгын һәм иҗади фикерләвен формалаштыруга зур йогынты ясый. Диплом эше сыйфатында Р.Яхин «Фортепиано белән

Рөстәм Яхин әнисе белән. 1970 еллар

оркестр өчен концерт» тәкъдим итә (Беренче өлеш), ул киң резонанс тудыра (1950).

Рөстәм Яхин. 1970 еллар ахыры

1950 елда яшь композитор Казанга кайта һәм үзенең фортепиано өчен концерты өстендә эшләвен дәвам итә, 1951 елда аның ике бүлеген тәмамлый. Бу татар музыкасында фортепиано белән оркестр өчен беренче концерт була һәм ул хәзерге көнгә кадәр республикада әлеге жанрның иң танылган һәм күп башкарыла торган әсәре булып кала.

1950–1952 елларда Р.Яхин Казан консерваториясендә композиция укыта. Шуннан соңгы елларда ул музыка иҗат итү һәм концерт эшчәнлеге белән актив шөгыльләнә.

Иҗатының башында ул зур формадагы берничә инструменталь әсәр – «Скрипка һәм фортепиано өчен соната», «Скрипка һәм фортепиано өчен поэма», «Фортепиано өчен соната», «Фортепиано концерты» иҗат итә.

Алга таба Р.Яхин инструменталь музыка өлкәсендә, миниатюра жанрында эшли, Европаның төрле милли композиторлык мәктәпләре традицияләрендә үзенең иҗатын камилләштерә. Ул төрле характердагы пьесалар иҗат итә, кайвакыт аларны циклларга берләштерә. Аның вальс, ноктюрн, музыкаль момент, юмореска һ. б. жанрларда искиткеч, аңа гына хас индивидуаль әсәрләре бар.

Р. Яхин – камера-вокал һәм камера-инструменталь музыканың иң танылган осталарыннан берсе. Аның иҗатында фортепиано өчен язылган әсәрләр аерым урын алып тора. Ул татар фортепиано сәнгатенә нигез салучы буларак та, композитор буларак та, беренче татар концертчысы буларак та зур уңыш казана. Р.Яхинның фортепиано әсәрләре – татар пианистлары репертуарының алтын фонды. Пианист буларак ул үзенең әсәрләрен генә түгел, ә рус һәм чит ил фортепиано классикасы әсәрләрен дә башкара.

Композитор заманча татар җыр мәдәниятен үстерүгә дә үзеннән зур өлеш кертә. Аның «Туган ягым» җырының музыкасы 1993 елда Татарстан Республикасының Дәүләт Гимны итеп раслана.

Р.Яхинга ТАССРның атказанган сәнгать эшлеклесе (1964), РСФСРның атказанган сәнгать эшлеклесе (1977), РСФСРның халык артисты (1981), СССРның халык артисты (1986) дигән мактаулы исемнәр бирелә. Ул – Татарстанның Г.Тукай исемендәге Дәүләт премиясе лауреаты.

Р. Яхин 1993 елның 23 ноябрендә вафат була. Казанның Яңа Татар бистәсендәге татар зиратында җирләнә.

2003 елдан башлап Казанда камера җырчыларының һәм концертмейстерларның Р.Яхин исемендәге Халыкара конкурсы үткәрелә. Казанда Р.Яхин яшәгән йортка мемориаль такта урнаштырыла; шәһәрнең бер урамы аның исеме белән атала; Казан консерваториясе каршында композиторга һәйкәл (скульпторлар А. Миңнуллина һәм А. Балашов; архитектор Г. Бакулин) куела.

Композитор Рустем Мухаметхазеевич Яхин родился 16 августа 1921 года в Казани. В 13 лет поступает в детскую музыкальную школу № 1 города Казани. Обучение продолжает в Москве. В 1941 году после окончания Московского музыкального училища поступает в Московскую консерваторию. С началом Великой Отечественной войны Р.Яхин служит стрелком в зенитно-артиллерийской дивизии, затем – пианистом-аккомпаниатором в ансамбле песни и пляски Московского фронта ПВО (1942–1945 гг.).

После войны Р.Яхин продолжает учёбу в Московской консерватории по классу композиции у профессоров В.А.Белого и Ю.А.Шапорина, по классу специального фортепиано – у В.М.Эпштейна. Годы учебы в Москве оказывают большое влияние на формирование профессионального мастерства и творческого кругозора композитора. В качестве дипломной работы Р.Яхин представляет «Концерт для фортепиано с оркестром» (первую часть), который вызывает широкий общественный резонанс (1950).

В 1950 году молодой композитор возвращается в Казань, продолжает работу над своим фортепианным концертом, завершив в 1951 году ещё две его части. Это был первый в татарской музыке концерт для фортепиано с оркестром, который до настоящего времени остаётся в республике самым известным и исполняемым произведением этого жанра.

В 1950–1952 годах Р.Яхин преподает композицию в Казанской консерватории. В последующие годы он активно занимается сочинением музыки и концертной деятельностью.

В начале творческого пути им было создано несколько инструментальных произведений крупной формы: «Соната для скрипки и фортепиано», «Поэма для скрипки и фортепиано», «Соната для фортепиано», «Фортепианный концерт».

В дальнейшем Р.Яхин работает в области инструментальной музыки, в жанре миниатюры, творчески развивает традиции разных европейских национальных композиторских школ. Композитор создаёт ряд разнохарактерных пьес, некоторые из которых

были объединены в циклы. Автору принадлежат замечательные, яркие сочинения в таких жанрах, как вальс, ноктюрн, музыкальный момент, юмореска и др.

Р.Яхин является одним из самых выдающихся мастеров камерно-вокальной и камерно-инструментальной музыки. Особое место в творчестве композитора занимают сочинения для фортепиано. Он оказал большое влияние на развитие татарского фортепианного искусства, фактически выступив его основателем как композитор и как первый татарский концертирующий пианист. Фортепианные сочинения Р.Яхина – это золотой фонд репертуара татарских пианистов. Как пианист он исполняет не только собственные сочинения, но и произведения русской и зарубежной фортепианной классики.

Композитор внёс большой вклад в развитие современной татарской песенной культуры. Его музыка к песне «Туган ягым» («Родной край») в 1993 году была утверждена Государственным Гимном РТ.

Р.Яхину присвоены почётные звания: заслуженного деятеля искусств ТАССР (1964) и РСФСР (1977), народного артиста РСФСР (1981) и СССР (1986), лауреат Государственной премии Татарстана им. Г.Тукая.

Р.Яхин умер 23 ноября 1993 года. Похоронен на татарском кладбище в Ново-Татарской слободе Казани.

С 2003 года в Казани проводится Международный конкурс камерных певцов и концертмейстеров им. Р.Яхина. В Казани на доме, в котором жил Р.Яхин, установлена мемориальная доска; его именем названа улица; у здания Казанской консерватории открыт памятник композитору (скульпторы А.Минуллина и А.Балашов; архитектор Г. Бакулин).

Укырга тәкъдим итәбез:
Советуем прочитать:

Яхин Р. Дулкыннар: җырлар һәм романслар: фортепианога кушылып җырлау өчен. – Казан: Татар. Кит. нәшр., 1964. – 55 б.: ноталар б-н..

Яхин Р. Ак җилкән: җырлар һәм романслар / кереш сүз авт. Й. Исәнбәт]. – Казан: Татар. кит. нәшр., 1982. – 120 б.: ноталар б-н.

Яхин Р. Йолдызлы кичләр: җырлар һәм романслар. – Казан: Матбугат йорты, 2002. – 112 б.: портрет белән.

Яхин Р. Песни и романсы [ноты] = Songs and romances: для голоса в сопровождении фортепиано; [авт. предисл. С.Гурарий]. – М.: Сов. композитор, 1987. – 152 с.: фото.

Яхин Р.М. В душе весна [ноты]: песни и романсы (для голоса в сопровождении фортепиано): [в 2–х частях]. – Казань: Идел–Пресс, 2010. – Ч. 1. – 2010. – 74 с. – В предисл. инф. об авт. на рус., татар. яз. и англ. яз.

Яхин Р. М. Пьесы для фортепиано = Фортепиано өчен пьесалар: [Ноты] /сост. З. А. Ибрагимова. – Казань: Наследие булгар, 2013. – Текст парал. на рус. и татар. яз.

Ч.1. – 2013. – 73 с.

Ч.2. – 2013. – 85 с.

Рөстәм Яхин: үзем турында: [композиторның үз кулы белән язылган тәрҗемәи хәле] / русчадан Р.Низами тәрҗ. // Идел. – 2005. – № 6. – Б. 42–44.

Нигъмәтҗанов М. Халык күңеленең аһәң сазы: // Мәдәни җомга. – 2011. – 16 сентябрь. – Б. 11.

Монасыйпов Ш. Назлы моң // Казан утлары. – 2001. – № 10. – Б. 135–144.

Любовский Л. Бармы олы җанга тынычлык; Фәйзи З. Күңелдә дә, истә дә // Казан. – 1996. – № 7–8. – Б. 42–44; 48–51.

Хөсәенов Ш. Газап диңгезен эчеп... // Казан утлары. – 1996. – № 8. – Б.148–160.

Айрат Арсланов: истәлекләр. – Казан: Татар. кит. нәшр., 2007. – 239 б. – Зәңгәр томаннар артында калган мизгелләр. – Б. 197–201.

Арслан А. Күңелендә һәрчак яз иде // Мәдәни җомга. – 2001. – 17 авг. – Б. 12.

Хисамов Н.Ш. Хәтер сагында: әдәби-фәнни мәкаләләре, иҗат портретлары һәм публицистика. – Казан: Мәгариф, 2004. – 620 б. – Илаһи моң: (Рөстәм Яхинга бәйләнешле истәлекләр). – Б. 461–466.

Ильясов Р. Олы сәнгатькә багышланган гомер // Шәһри Казан. – 2012. – 31 гыйнвар. – Б. 11.

Бәдигый Х. Мәңгелекнең бер төре // Мәдәни җомга. – 2011. – 16 дек. – Б. 11.

Газизова Л. Нечкә күңел нигә телгәләнгән? // Шәһри Казан. – 2013. – 26 ноябрь. – Б. 5.

Галиев М. Әсәрләр. 6 томда. Т.5. – Казан: Идел-Пресс, 2011. – 448 б. –Сүзсез дога. – Б. 131– 140; Сәхнә. – 2005. – № 11-12. – Б. 14–16.

Мортазина А. Аның гимны белән яшибез // Шәһри Казан. – 2013. – 26 нояб. – Б. 5.

Низами Рашат. Яшәүгә гимн. – Казан: Идел-Пресс, 2011. – 32 б.

Вәлиева Г. Яшәү гимны: [әдәби-музыкаль кичә] // Мәгариф=Просвещение. – 2011. – № 8. – Б. 59–61.

Рустем Яхин в воспоминаниях современников / М-во культуры РФ; Казан. гос. консерватория им. Н.Г.Жиганова; [сост.-ред., авт. предисл. Ф.И.Хасанова]. – 2-е изд., доп. – Казань: Казан. гос. консерватория, 2004. – 294 с.

Рустем Яхин в воспоминаниях современников / Казан. гос. консерватория; АН Татарстана; Союз композиторов Респ.Татарстан; сост. Ф.И.Хасанова. – Казань, 1996. – 275 с.: 16 л.: ил.

Рустем Яхин: Материалы. Письма. Воспоминания / общ. ред., вступ. ст., коммент. и указ. Ю.Н.Исанбет; сост.: Ю.И.Исанбет, К.С.Тазиева, А.М.Мусина. – Казань: Татар. кн. изд-во, 2002. – 431 с., 24 л. фотоил.: ил. – На рус. и татар. яз.

Рустем Яхин: Стиль творчества: сб. науч. ст. / М-во культуры РФ; Казан. гос. консерватория им. Н.Г.Жиганова; сост. и науч. ред. В.Р.Дулат-Алеев. – Казань: Казан. гос. консерватория, 2002. – 152 с.

Рустем Яхин: биобиблиогр. указ., 1935–1996 / авт.-сост. Ю.Исанбет. – Казань: Магариф, 2001. – 120 с.

Нигмедзянов М.Н. Народ достоин подлинного искусства. – Казань, 2017. – 415 с.: ил. – Рустем Яхин. – С. 130–133.

Монасыпов Ш. Звезда любви: штрихи к духовному портрету Рустема Яхина // Казань. – 1999. – № 11. – С. 42–47.

Шарифуллина Н. Прививка от ностальгии // Казань. – 2011. – № 8. – С. 52–55.

Хайрутдинов А. Забыть не в силах; **Сунгатуллина З.** Гений общения; **Хасанова Ф.** Власть волшебной музыки; **Шагимуратова А.** Божественный дар; **Абдуллин Р.** Благородная душа // Казань. – 2011. – № 10. – С. 60–63; 64–65; 65–67; 67–68; 69.

20 август/августа

Гази Заһитов
Гази Загитов
1921—1953

туына 100 ел
100 лет со дня рождения

Бөек Ватан сугышы каһарманы Гази Казыйхан улы Заһитов 1921 елның 20 августында Башкортстан АССРның Мишкә районындагы татар авылы Яңагышта (Яңакош) туа. Башлангыч белемне туган авылында алгач, Урьяды авылында җидееллык мәктәпне тәмамлый. 1938 елда Бөре медицина техникумына укырга керә.

1940 елның августыннан Г.Заһитов – хәрби хезмәттә. Таллин шәһәрендә кече командирлар курсын тәмамлый. 1941 елның 22 июненнән Бөек Ватан сугышында.

136 нчы армиянең Кызыл Байраклы пушка-артиллерия бригадасына караган разведка дивизионындагы оптик разведка взводының пост башлыгы өлкән сержанты Гази Заһитов 1945 елның апрелендә Берлинны алу өчен барган сугышларда зур тәвәккәллек үрнәкләре күрсәтә. Рейхстагны штурмлаучыларның иң алгы сафында була. 29 апрельдә ул һәм аның иптәшләре немецлар урнашкан җиргә үтеп керәләр һәм безнең артиллерия

утын рейхстагка юнәлдерәләр. Авыр яралануга карамастан, Г. Заһитов 30 апрельдә 22 сәгать 30 минутта, М.А.Егоров һәм М.В.Кантариягә кадәр үк, сугышчан дусты сержант М.П.Минин белән бергә, беренче булып, рейхстаг бинасындагы «Җиңү алиһәсе» скульптурасы таҗына үз частенең Кызыл Байрагын беркетеп куя.

Рейхстаг түбәсенә беренче булып Кызыл Байрак кадаучылардан Александр Лисименко (сулда) һәм Гази Заһитов

1945 елның 1 маенда рейхстагны штурмлауда күрсәткән батырлыгы, кыюлыгы, тәвәккәллеге өчен Г.Заһитов Советлар Союзы Герое исеменә тәкъдим ителә, ләкин соңыннан Кызыл Байрак ордены белән бүләкләнә. Яу кырында күрсәткән батырлыклары өчен аның II һәм III дәрәҗә Дан орденнары, «Батырлык өчен», «Сугышчан казанышлары өчен» медальләре бар.

Г.Заһитов 1946 елның 1 июлендә армиядән туган авылына кайта. Башкортстан АССРның Мишкә районы Яңагыш авыл советы рәисе, Урьяды МТСында механик булып эшли.

Г.К.Заһитов 1953 елның 23 августында автомобиль һәлакәтенә очрап һәлак була.

Рейхстагка Җиңү байрагын иң беренче булып элгәне өчен Гази Заһитовка һәм аның дүрт иптәшенә, СССР халык депутатлары даими съезды Президиумының 1997 елгы 21 май Указы нигезендә, Советлар Союзы Герое исеме бирелә.

2007 елда Яңагыш авылында Гази Заһитов исемендәге тарихи-туган якны өйрәнү музее ачыла. Уфа һәм Казан шәһәрләрендәге урамнарга аның исеме бирелә.

2020 елның 9 маенда, Җиңүнең 75 еллыгына, Казанның Җиңү паркында Совет солдатына һәйкәл ачылды. Яңа һәйкәл 1945 елда рейхстаг түбәсенә Кызыл Байрак кадаган татар улы Гази Заһитов образын гәүдәләндерә.

Герой Великой Отечественной войны Гази Казыханович Загитов родился 20 августа 1921 года в татарской деревне Янагушево Мишкинского района Башкирской АССР. Получив начальное образование в родной деревне, продолжает обучение в Урьядской семилетней школе. В 1938 году поступает в Бирский медицинский техникум.

В Советской Армии с августа 1940 года. В Таллине заканчивает курсы младших командиров.

Начальник поста взвода оптической разведки разведдивизиона 136-й армейской пушечной артиллерийской Режецкой Краснознаменной бригады старший сержант Г.Загитов особенно отличается в боях за Берлин. 29 апреля он и его товарищи пробираются в расположение немцев и ориентируют огонь нашей артиллерии на рейхстаг. Несмотря на сквозное ранение, 30 апреля в 22 часа 30 минут Г.Загитов и М.Минин первыми, до М.А.Егорова и М.В.Кантария, установили Красное Знамя своей части в короне скульптуры «Богини Победы» на здании рейхстага.

За храбрость, мужество и героизм, проявленные во время штурма рейхстага, Г.Загитов 1 мая 1945 года был представлен к званию Героя Советского Союза, но впоследствии награждён орденом Красного Знамени. За смелость и решительность в боях награждён орденами Славы II и III степени, медалями «За отвагу». «За боевые заслуги».

1 июля 1946 года Г.Загитов возвращается в родную деревню, работает председателем Янагушевского сельсовета, механиком Урьядинской МТС Мишкинского района Башкирской АССР.

Г.К.Загитов погиб в автокатастрофе 23 августа 1953 года.

21 мая 1997 года Указом Постоянного Президиума Съезда народных депутатов СССР Г.К.Загитову и его четырём боевым товарищам было присвоено звание Героя Советского Союза за водружение Знамени Победы первыми над рейхстагом.

В 2007 году в селе Янагушево открылся историко-краеведческий музей имени Гази Загитова. Его именем названы улицы в Уфе и Казани.

К 75-летию Победы, 9 мая 2020 года в Казани в парке Победы открыт памятник Советскому солдату, прообразом которого стал Г.Загитов.

Укырга тәкъдим итәбез:
Советуем прочитать:

Хәлим А. Татар солдаты: тарихи-документаль роман. – Казан: Татар. кит. нәшр., 2016. – 326 б.: фоторәс. б-н.

Батырлар китабы = Книга Героев. – Казан: Татар. кит. нәшр., 2000. – 395 б. – Заһитов Гази (Газетдин) Казыйхан улы. – Б. 131.

Рәкыйпов Ш. Геройлар үлмиләр. – Казан: Татар. кит. нәшр., 1978. – 288 б.: рәс., портр. – «Мәңге сакларга». – Б. 81–129.

Шәфыйков Я. Бер очрашу – бер гомер. – Казан: Татар. кит. нәшр., 2002. – 208 б.: фото б-н. – Сугышлар шулай бетә. – Б. 149–170.

Халим А. Татарский воин: историко-документальный роман / [пер. с татар. А.Халима, А.Галимовой]. – Казань: Татар. кн. изд-во, 2017. – 341 с.: фото.

Хамидуллин Б.Л. Гази Загитов, Григорий Булатов – знаменосцы Великой Победы. – Казань: Татар. кн. изд-во, 2013. – 87 с.: цв. ил. – (История татар в лицах). – Библиогр. в конце кн.

Ракипов Ш. По следам героев. – Казань: Татар. кн. изд-во, 1975. – 224 с.: ил., 4 отд. л. портр. – Доблесть / пер. с татар. А.Хазрятова. – С. 209–218.

Шафиков Я.Д. Семнадцать интервью в конце века: совершенно несекретно. – Казань: Татар. газ.-журн. изд-во, 1999. – 232 с.: ил. – Гази Загитов: Так кончаются войны. – С. 151–174.

Шафиков Я. Кто же первым водрузил Знамя Победы над Рейхстагом? // Казанский альманах. – 2015. – № 14. – С. 65–71.

Шафиков Я. Правдивая война Гази Загитова // Звезда Поволжья. – 2015. – 16-22 апр.

Мустафин Р. Кто же первым водрузил Знамя Победы над Рейхстагом? //Татарстан. – 2005. – № 4. – С. 46–49.

Гадельшина Г. Он был первым // Респ. Татарстан. – 2005. – 6 мая.

Габдрахманов Х. Правда о первом Знамени Победы над Рейхстагом // Аргамак. – 1998. – № 3. – С. 138–141.

17 сентябрь/сентября

Хәлил Әбҗәлилов
Халил Абжалилов
1896 —1963

тууына 125 ел
125 лет со дня рождения

Драма актёры Хәлил Гали улы Әбҗәлилов 1896 елның 17 сентябрендә Оренбург губернасы Шарлык өязе Мостафа авылында туа. Шагыйрь Муса Җәлилнең ике туган абыйсы. 7 яшендә аны мәдрәсәгә бирәләр. 1906 елда алар гаиләсе белән Оренбургка күчеп килә, биредә Хәлил үзенең хезмәт юлын башлый.

1914 елда, Беренче бөтендөнья сугышы башлангач, ул патша армиясенә хәрби хезмәткә алына. 1916 елда яраланып, госпитальдә ята, шуннан соң өенә кайтарыла. 1916 елда Оренбургта «Ширкәт» татар драма труппасына керә.

Гражданнар сугышы елларында фронт театр бригадаларында эшли. 1920–1922 елларда Хива һәм Бохара татар театрларында, 1923–1924 елларда Әстерхан дәүләт татар театрында иҗат итә.

1924–1928 елларда Бохара дәүләт киностудиясендә (хәзер – «Үзбәкфильм») «Үлем манарасы», «Рәвәт чүл бүреләре», «Мәчет гөмбәзе астында», «Ябык фургон», «Махау авырулылар», «Икенче хатын» һ.б. фильмнарда катнаша.

Н.Исәнбәтнең «Хуҗа Насретдин»ендә Хуҗа

1928 елда Х.Әбҗәлилов Казанга килә, Татар академия театрында эшли башлый һәм тиздән аның әйдәп баручы актёры була.

Хәлил Әбҗәлилов – татар халкының олы талантка ия булган мәшһүр артисты. Ул иҗат иткән образлар үзләренең гадилекләре, табигыйлекләре, тышкы яктан беркатлылыклары белән аерылып торсалар да, эчке дөньялары тирән кичерешләргә бай, ачык фикерле, зирәк шәхесләр. Аның рольләре: Локман – «Томан арты» (Ш.Камал), Боцман – «Разлом» (Б.Лавренёв), Тихон – «Яшенле яңгыр», Шмага – «Гаепсездән гаеплеләр» (А.Островский), Омелько – «Мартын Боруля» (И.Карпенко-Карый), Гыйльманов – «Миңлекамал» (М.Әмир), Сиражетдин – «Банкрот» (Г.Камал), Яков – «Соңгылар» (М. Горький), Харитонов – «Диңгездәгеләр өчен» (Б.Лавренёв), Полежаев – «Тынгысыз картлык» (Л.Рахманов), Кучумов – «Котырган акчалар» (А.Островский) һ.б.

Х.Әбҗәлиловка 1939 елда Татарстан АССРның атказанган артисты, 1940 елда РСФСРның атказанган артисты, 1944 елда Татарстан АССРның халык артисты, 1950 елда РСФСРның халык артисты дигән мактаулы исемнәр бирелә.

Т.Гыйззәтнең «Ташкыннар»ында Биктимер, Н.Исәнбәтнең «Хуҗа Насретдин»ендә Хуҗа, В.Шекспирның «Король Лир» спектаклендә Лир кебек рольләре аны бөек артист итә.

Төп рольләрдә Х.Әбҗәлилов катнашкан әлеге спектакльләр 1957 елда Мәскәүдә Татар әдәбияты һәм сәнгате декадасы вакытында күрсәтелә. Аңа татар театрында беренчеләрдән булып СССРның халык артисты исеме бирелә.

Х.Әбҗәлилов башкаруындагы Мисбах хаҗи роле (К.Тинчурин, «Җилкәнсезләр», 1958) иң күренекле казанышларның берсе буларакраслана. Бу роле өчен ул 1958 елда Татарстан-

ның Г.Тукай исемендәге Дәүләт премиясенә лаек була.

Х.Әбҗәлилов Казанның һәм республиканың җәмәгать һәм мәдәният тормышында актив катнаша: 1941–1951 елларда театр әһелләре берлегенең Татарстан бүлеге рәисе, ТАССР Югары Советы депутаты (1947–1959) була.

Хәлил Әбҗәлилов 1963 елның 18 мартында Казан шәһәрендә вафат була, Яңа Татар бистәсе зиратында җирләнә. Казанда актёр яшәгән йортка мемориал такта куелган, шәһәрдәге бер урам аның исемен йөртә.

Х.Абжалилов в роли Ходжи Насретдина

Драматический актёр Халил Галеевич Абжалилов родился 17 сентября 1896 года в селе Мустафино Шарлыкского уезда Оренбургской губернии. Двоюродной брат поэта Мусы Джалиля. В возрасте 7 лет его отдают на обучение в медресе. В 1906 году семья переезжает в Оренбург, здесь Халил начинает свою трудовую деятельность.

В 1914 году, с началом Первой мировой войны, его призывают в царскую армию. В 1916 году после тяжёлого ранения попадает в госпиталь, после демобилизуется. В 1916 году вступает в Оренбургскую татарскую театральную труппу «Ширкэт».

В годы гражданской войны состоит в фронтовых театральных бригадах. В 1920–1922 годах служит в татарских театрах Хивы и Бухары, а в 1923–1924 годах – в Астраханском государственном татарском театре.

В 1924–1928 годах снимается в фильмах Бухарской киностудии (ныне «Узбекфильм») «Минарет смерти», «Шакалы Равата», «Из-под сводов мечети», «Крытый фургон», «Прокажённые», «Вторая жена» и др.

С 1928 года Х. Абжалилов работает в Татарском академическом театре и вскоре становится его ведущим актёром.

Х.Абжалилов – талантливый артист широкого творческого диапазона. Кажущаяся простота, естественность поведения персонажей, умение выстраивать внутреннюю логику характера были отличительными чертами актёра. Он исполнил роли: Лукман – «За туманом» Ш.Камала, Боцман – «Разлом» Б.Лавренёва, Тихон – «Гроза», Шмага – «Без вины виноватые» А.Островского, Омелько – «Мартын Боруля» И.Карпенко-Карого, Гильманов – «Минникамал» М.Амира, Сиразетдин – «Банкрот» Г.Камала, Яков – «Последние» М.Горького, Харитонов – «За тех, кто в море» Б.Лавренёва, Полежаев – «Беспокойная старость» Л.Рахманова, Кучумов – «Бешеные деньги» А.Островского и др.

Х.Абжалилов удостоен почётных званий: заслуженного артиста Татарской АССР (1939), заслуженного артиста РСФСР (1940), народного артиста Татарской АССР (1944), народного артиста РСФСР (1950).

Созданные им образы Биктемира в «Потоках» Т.Гиззата, Ходжи в «Ходже Насретдине» Н.Исанбета, Лира в «Короле Лире» В.Шекспира делают его великим художником. Спектакли с участием Х.Абжалилова были показаны в Москве в 1957 году в рамках Декады татарского искусства и литературы. Первым в истории татарского театра Х.Абжалилов удостоен почётного звания народного артиста СССР.

Выдающимся было признано исполнение Х.Абжалиловым роли Мисбаххаджи («Без ветрил» К. Тинчурина, 1958), за которую артист в 1958 году был удостоен Государственной премии Татарстана им. Г. Тукая.

Х.Абжалилов активно участвует в общественной и культурной жизни Казани и республики: в 1941–1953 годах – председатель Татарского отделения Всесоюзного театрального общества, в 1947–1957 годах – депутат Верховного Совета ТАССР.

Х.Абжалилов скончался 18 марта 1963 года в Казани, похоронен на татарском кладбище в Ново-Татарской слободе Казани. На доме, где жил Х.Абжалилов, установлена мемориальная доска, одна из улиц Казани носит его имя.

Укырга тәкъдим итәбез:
Советуем прочитать:

Г.Камал исемендәге Татар дәүләт академия театры. 2 томда. Т. 2. – Казан: Заман: Татар. кит. нәшр., 2009. – 368 б.: ил. – Әбҗәлилов Хәлил Гали улы. – Б. 16 – Текст парал. на рус.

Арсланов М.Г. Татар театры: энциклопедик сүзлек-белешмә. – Казан: Заман, 2014. – 584 б. – Әбҗәлилов Хәлил Гали улы. – Б. 30–32.

Шакиров Ә. Татарның бөек артисты Хәлил Әбҗәлилов // Мәдәни җомга. – 2016. – 30 сент. – Б. 12–14; Казан утлары. – 2012. – № 2. – Б. 165–171.

Миңнуллин Т. Хәлил Әбҗәлилов // Сәхнә. – 2012. – № 1. – Б. 2.

Дунаев Н. Хәлил Әбҗәлилов васыятьләре // Шәһри Казан. – 2012. – 11 сент. – Б. 9.

Арслан А. Әбҗәлиловның язмыш урамы // Мәдәни җомга. – 2006. – 6 окт. – Б. 17.

Гыйматдинова Д. Ул сәхнә бизәге иде // Шәһри Казан. – 2006. – 13 окт.

Кумысников Х. Тормыш мәктәбенең тырыш өйрәнчеге: Хәлил Әбҗәлилов язмышы һәм ул башкарган рольләр // Казан. – 1997. – № 3-4. – Б. 113–117.

Кумысников Х.Л. Халил Абжалилов. – Казань: Татар. кн. изд-во, 1984. – 192 с.

Кумысников Х. Прилежный ученик школы жизни: судьба и роли Халила Абжалилова // Казань. – 1997. – № 3-4. – С. 112–117.

Ибатуллина-Гатова И. Слава татарской сцены // Казань. – 2002. – № 3-4. – С. 23.

2 октябрь/октября

Идрис Туктар
1896—1982

тууына 125 ел
125 лет со дня рождения

Язучы Идрис Ильяс улы Туктар (Туктаров) 1896 елның 2 октябрендә Уфа губернасының Уфа өязе (хәзерге Башкортстан Республикасының Благовар районы) Булышлы (Балышлы) авылында крестьян гаиләсендә туа. Бераздан алар Уралдагы Кучкар алтын приискаларына күчеп китә. Ун яше тулгач, Идрис тә приискада эшли башлый. Бер үк вакытта ул Кучкардагы өч класслы рус мәктәбендә, аннары Уфада дүрт класслы һөнәр училищесында укый. 1915 елда училищены тәмамлагач, Кучкарга кайтып, приискадагы хезмәтен дәвам иттерә. Шул елның көзендә аны патша армиясенә алалар. 1917 елның февралендә, ул фронтны ташлап, Кучкарга кайта һәм китапханәдә эшли.

1919 елда акларга каршы агитация эшләре алып баруда гаепләп, колчаклылар И.Туктарны кулга алалар, Чиләбе төрмәсенә ябып куялар, аннары үлем эшелонында Владивосток шәһәренә озаталар. Бер елдан ул кызыл партизаннар тарафыннан азат ителә.

1920 елда И.Туктар үз ирке белән Кызыл Армиягә языла, 1920–1922 елларда акгвардиячеләргә каршы сугыш хәрәкәтләрендә катнаша.

1923–1924 елларда Чиләбе шәһәрендә – китапханә һәм клуб мөдире, аннары Свердловск шәһәрендә татар телендә

чыга торган «Коммунист» газетасы һәм «Шәпи агай» дигән көлке журналы редакцияләрендә әдәби хезмәткәр булып эшли.

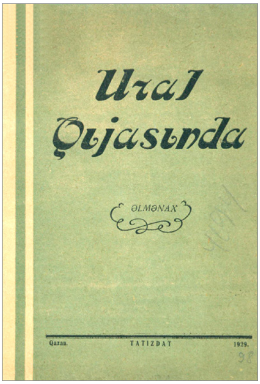

«Урал кыясында» альманахы. 1929 ел

1932–1935 елларда И.Туктар – Казан дәүләт педагогия институты студенты. Институтны тәмамлагач укытучы, аннары корректор хезмәтендә була.

1943 елның маенда фронтка китеп, 1945 елның октябренә кадәр артиллерия гаскәрләрендә гади солдат булып хезмәт итә, Совет Армиясе белән Германия җирләренә кадәр сугышчан юл уза.

Сугыштан соң И.Туктар ике ел Киевта яши: укытучы, китапханәче булып эшли.

1947 елның октябрендә Яшел Үзән шәһәренә кайтып, 1953 елның ахырына кадәр шәһәр Үзәк китапханәсендә китапханәче һәм мөдир вазифаларын башкара, 1953–1958 елларда күптиражлы газета редакциясендә тәрҗемәче булып эшли.

Идрис Туктаров 1924 елда яза башлый. Ул татар язучыларыннан беренче булып диярлек, эшчеләр һәм шахтёрларга, аларның Октябрь революциясендә һәм Гражданнар сугышында катнашуына багышланган әдәби әсәрләр иҗат иткән язучы. Аның «Сиксән беренче штольня» дигән повесте индустриаль Урал кешеләренә багышланган. «Ике егет» исемле автобиографик романында революция бәрелешләрендә катнашкан эшче һәм крестьян образлары тасвирлана.

«Партизаннар» китабы. 1931 ел

Сугыштан соңгы елларда И.Туктар күбрәк балалар әдәбияты өлкәсендә эшли: «Нәни хикәяләр», 1947; «Җир җиләге», 1948; «Батырлыкта – матурлык», 1966 (русчага тәрҗемәсе – 1969) җыентыклары бар.

«Сиксән беренче штольня» китабы. 1932 ел

Шулай ук ул рус язучыларының әсәрләрен татар теленә тәрҗемә итә, мәсәлән: А.Куприн хикәяләрен («Ак пудель», 1950), И.Ликстановның «Малышок» («Бәләкәй малай», 1950) повестен, А.Волошинның «Земля кузнецкая» («Кузнецк җире») романын.

И.Туктар 1982 елның 20 октябрендә Яшел Үзән шәһәрендә вафат була. Яшел Үзән шәһәренең бер урамына аның исеме бирелгән. Язучы торган йорт та саклана.

Писатель Идрис Ильясович Туктар (Туктаров) родился 2 октября 1896 года в деревне Булышлы (Балышлы) Уфимского уезда Уфимской губернии (ныне Благоварский район Республики Башкортостан) в семье крестьянина. Вскоре его семья перебирается на золотые прииски Кучкар на Урале. В возрасте десяти лет Идрис также начинает работать на прииске. Параллельно учится в трехклассной русской школе в Кучкаре, затем – в четырёхклассном ремесленном училище в Уфе. После окончания училища в 1915 году возвращается в Кучкар и продолжает работать на прииске. Осенью того же года И. Туктара призывают в царскую армию. В феврале 1917 года он возвращается в Кучкар, работает в библиотеке.

За агитационную работу против белогвардейцев в 1919 году колчаковцы арестовывают И.Туктара и сажают в Челябинскую тюрьму; через некоторое время в эшелоне смерти переправляют в город Владивосток, откуда через год был освобожден красными партизанами.

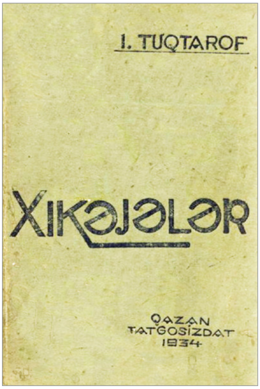

Книга «Хикәяләр». 1934 год

В 1920 году И.Туктар добровольно записывается в Красную Армию, в 1920–1922 годах участвует в боевых действиях против белогвардейцев.

В 1923–1924 годах работает библиотекарем и завклубом в городе Челябинске, литературным сотрудником в татарских изданиях Свердловска – газете «Коммунист» и сатирическом журнале «Шэпи агай».

В 1932–1935 годах И.Туктар – студент Казанского государственного педагогического института. После его окончания работает учителем, потом корректором.

С мая 1943 по октябрь 1945 годов – рядовой артиллерийского полка, дошел до Германии.

После войны И.Туктар два года живёт в Киеве: работает преподавателем, библиотекарем.

В октябре 1947 года возвращается в город Зеленодольск, до конца 1953 года исполняет обязанности библиотекаря и заведующего библиотекой; в 1953–1958 годах – переводчик в редакции многотиражной газеты.

И.Туктар начинает печататься в 1924 году. Один из первых татарских писателей, создавших художественные произведения, посвящённые рабочим и шахтёрам, их участию в Октябрьской революции и Гражданской войне. Повесть «Виксэн беренче штольня» («Штольня № 81») посвящена людям индустриального Урала. Главными героями автобиографического романа «Ике егет» («Два парня») являются рабочий и крестьянин – участники революционных событий.

В послевоенные годы И. Туктар больше работает в области детской литературы: сборники «Нэни хикэялэр» («Маленькие рассказы», 1947), «Жир жилэге» («Земляника», 1948), «Батырлыкта – матурлык» («Геройство – это здорово», 1966; русский перевод – 1969) и др.

И.Туктар переводит на татарский язык рассказ А.Куприна «Белый пудель» («Ак пудель», 1950), повесть «Малышок» И.Ликстанова («Бәләкәй малай», 1950), роман «Земля кузнецкая» А.Волошина («Кузнецк җире», 1952) и др.

Идрис Туктар скончался 20 октября 1982 года в Зеленодольске. Его именем названа одна из улиц города. Сохранился дом, в котором проживал писатель.

Укырга тәкъдим итәбез:
Советуем прочитать:

Туктар И. Ике егет: роман. – Казан: Татар. кит. нәшр., 1964. – 232 б.

Туктар И. Батырлыкта – матурлык: хикәяләр. – Казан: Татар. кит. нәшр., 1966. – 55 б.

Туктар И. Таныш тургайлар: балалар өчен хикәяләр. – Казан: Татар. кит. нәшр., 1973. – 32 б.

Туктар И. Батырлыкта – матурлык: хикәя, нәсер, әкиятләр. – Казан: Татар. кит. нәшр., 1976. – 64 б.

Туктар И. Ике егет: роман. – Казан: Татар. кит. нәшр., 1981. – 222 б.

Идрис Туктарның фронт хатлары / текстны әзерләүче Ә.Шамова // Мәдәни җомга. – 2016. – 14 окт. – Б. 15.

Туктар И. Геройство – это здорово! / пер. с татар. Л.Файзуллиной. – Казань: Татар. кн. изд-во, 1969. – 36 с.

Әдипләребез: биобиблиогр. белешмәлек. 2 томда. Т. 2 / [төз. Р.Н.Даутов, Р.Ф.Рахмани]. – Казан: Татар. кит. нәшр., 2009. – 751 б. – Идрис Туктар. – Б. 449–451.

Даутов Р.Н., Нуруллина Н.Б. Совет Татарстаны язучылары: биобиблиогр. белешмәлек. – Казан: Татар. кит. нәшр., 1986. – 639 б. – Идрис Туктар. – Б. 451–452.

Халиков Х. Һаман истә // Шәһри Казан. – 1996. – 6 сент.

Ихсанова В. Соңгы мәхәббәт // Ватаным Татарстан. – 1996. – 21 сент.

Ихсанова Л. Шатлык өләшүче // Мәдәни җомга. – 1996. – 20 сент. – Б.14.

Шәфигуллин Ф. Кешелек тавы: повесть, хикәяләр, мәкаләләр, рецензияләр, очерклар. – Казан: Татар. кит. нәшр., 1988. – 255 б. – Кече күңелле өлкән дустыбыз. – Б. 140–142.

Шамова Ә. Алтын эзләгән әдип // Мәдәни җомга. – 2016. – 14 окт. – Б. 14.

Гиниятуллина А. Писатели Советского Татарстана: био-библиогр. справочник. – Казань: Татар. кн. изд-во, 1970. – 511 с. – Идрис Туктар. – С. 402–403.

Давыдов Э. Юбилей писателя-бойца // Сов. Татария. – 1956. – 21 сент.

Гиниятуллин Г. На трудовом посту // Сов. Татария. – 1971. – 18 сент.

24 декабрь/декабря

Зәки Нури
Заки Нури
1921—1984

тууына 100 ел
100 лет со дня рождения

Шагыйрь һәм җәмәгать эшлеклесе Зәки Нури (Зәки Шәрәфетдин улы Нуретдинов) 1921 елның 24 декабрендә Татарстан АССРның Буа кантоны (хәзер Татарстанның Чүпрәле районы) Татар Төкесе авылында крестьян гаиләсендә туа. Җидееллык мәктәпне тәмамлаганнан соң, 1934–1937 һәм 1940–1941 елларда Татарстанның хәзерге Кукмара районындагы Лубян урман техникумында белем ала.

1938–1940 елларда Николаевск-на-Амуре шәһәрендә, Чувашстанның Шомыршы урман хуҗалыгында үз белгечлеге буенча эшли.

1941 елның маенда З.Нури хәрби хезмәткә алына һәм беренче көннәреннән үк фашист илбасарларына каршы сугыш хәрәкәтләрендә катнаша. 1941 елның августында чолганышта кала, партизаннар отрядына кушылып, 1942 елның мартыннан 1944 елның августына кадәр атаклы К.Заслонов җитәкчелегендәге партизаннар отрядында башта дошман объектларын шартлатучы-диверсант, соңыннан разведка отряды начальнигы булып хезмәт итә.

1944 елның августыннан 1946 елның көзенә кадәр З.Нури Орша шәһәрен сугыш хәрабәләреннән арындыру, торгызу буенча зур оештыру эшләре алып бара. 1975 елда З.Нурига Орша

шәһәренең Почётлы гражданы дигән мактаулы исем бирелә.

1946 елда З.Нури туган якларына кайта һәм 1946–1949 елларда Татарстан АССРның урман хуҗалыгында эшли.

1949 елның ахырында З.Нури Казанга килә, «Яшь сталинчы» (хәзерге «Татарстан яшьләре») газетасында редактор урынбасары, 1951–1955 елларда Татарстан китап нәшриятында балалар һәм яшүсмерләр әдәбияты редакциясе мөдире булып эшли. 1957 елда Мәскәүдә А.М.Горкий исемендәге Әдәбият институты каршындагы Югары әдәби курсларны тәмамлый. 1957–1963 елларда З.Нури Татарстан Язучылар берлеге идарәсе җаваплы секретаре, 1971–1974 елларда аның рәисе вазыйфасын башкара.

1964–1971, 1974–1982 елларда ул «Казан утлары» журналының баш редакторы хезмәтендә.

З.Нуриның беренче шигырьләре сугыш алды елларында көндәлек матбугатта һәм күмәк җыентыкларда күренә башлый. 1945 елда беренче җыентыгы басылып чыга. Ватан сугышы темасы, партизан лирикасы шагыйрьнең бөтен иҗатында дәвам итә. Әдипнең сугыш темасына язылган «Үлгәннәр дә үч алды» исемле проза әсәре дә бар.

З.Нуриның иҗат эшчәнлеге жанр ягыннан өч тармакта бара: публицистик лирика, балалар поэзиясе һәм юмор-сатира әсәрләре. Аның поэзиясендәге төп идея эчтәлеге булып туган илне ярату, аның тарихи казанышлары, көндәлек уңышлары белән горурлану тора. Шагыйрьнең татар, рус һәм башка телләрдә 60-ка якын китабы басылып чыга.

З.Нури шигъри тәрҗемә өлкәсендә дә нәтиҗәле эшли: төрле халыкларның фольклор әсәрләрен, шагыйрьләр А.Твардовский, Н.Некрасов, С.Щипачёв, Мәхтүмколый, Я.Колас, Я.Купала әсәрләрен татар теленә тәрҗемә итә. Ул милли әдәбиятлар поэзиясенең иң яхшы үрнәкләрен татарчага тәрҗемәче итүче: үзе төзеп һәм татарчага тәрҗемә итеп, аерым серия рәвешендә, 1967–1975 еллар арасында азәрбәйҗан, белорус, казакъ, үзбәк, төрекмән, кыргыз, таҗик, украин, рус, латыш, литва, эстон, әрмән һәм грузин совет поэзиясенең иң яхшы үрнәкләре тупланган махсус җыентыклар бастырып чыгара.

1983 елда З.Нурига РСФСРның атказанган мәдәният хезмәткәре дигән мактаулы исем бирелә. 2 дәрәҗә Ватан сугышы (1948), «Почёт Билгесе» (1971), Халыклар Дуслыгы (1981) орденнары, «Ватан сугышы партизанына» (1944) һәм башка медальләр белән бүләкләнә.

З.Нури 1984 елның 28 февралендә Казанда вафат була.

Поэт и общественный деятель Заки Нури (Заки Шарафутдинович Нурутдинов) родился 24 декабря 1921 года в деревне Татарские Тюки Буинского кантона Татарской АССР (ныне Дрожжановский район Татарстана) в семье крестьянина. После окончания семилетней школы в 1934–1937 и 1940–1941 годах учится в Лубянском лесотехническом техникуме (ныне Кукморский район Татарстана).

В 1938–1940 годы работает в городе Николаевске-на-Амуре и в Шемуршинском лесничестве Чувашии по специальности.

В мае 1941 года З.Нури призывают в армию. В августе 1941 года попадает в окружение, присоединяется к партизанскому отряду, с марта 1942 года до августа 1944 года воюет в составе партизанского соединения под руководством извест-

ного К.Заслонова: сначала подрывником вражеских объектов, в дальнейшем – начальником разведотряда.

С августа 1944 года по осень 1946 года – организатор восстановительных работ в городе Орша. В 1975 году З.Нури присвоено почётное звание «Почётный гражданин города Орши».

В 1946 году З.Нури возвращается на родину и до 1949 года работает в лесной промышленности Татарской АССР.

В конце 1949 года З.Нури переезжает в Казань, работает заместителем редактора газеты «Яшь сталинчы» (ныне «Татарстан яшьләре»), в 1951–1955 годах – заведующим редакцией юношеско-детской литературы Татарского книжного издательства. В 1957 году заканчивает Высшие литературные курсы при Литературном институте им. А.М.Горького в Москве. В 1957–1963 годах – ответственный секретарь, в 1971–1974 годах – председатель правления Союза писателей ТАССР. В 1964–1971 и 1974–1982 годах – главный редактор журнала «Казан утлары».

Первые стихи З.Нури напечатаны в республиканских периодических изданиях, коллективных сборниках довоенных лет.

В 1945 году издается его первый сборник стихотворений. Тема Отечественной войны, партизанской лирики остается актуальной на протяжении всего творчества поэта. Прозаическое произведение «И мёртвые мстили» также посвящено теме войны.

Творчество З. Нури представлено в трех жанрах: публицистической лирике, детской поэзии и юмористически-сатирических произведениях. Красной линией через все творчество поэта проходит любовь к Родине, гордость за ее историю и достижения. Издано около 60 книг поэта на татарском, русском и других языках.

З.Нури активно работает и в области поэтического перевода: пере-

водит на татарский язык фольклорные произведения разных народов; произведения А.Твардовского, Н.Некрасова, С.Щипачёва, Махтумкули, Я.Коласа, Я.Купалы. Он является переводчиком лучших образцов поэзии национальных литератур: в 1967–1975 годах составляет и издаёт отдельной серией сборники стиховорений азербайджанских, белорусских, казахских, узбекских, турекменских, киргизских, таджикских, украинских, русских, латышских, литовских, эстонских, армянских и грузинских поэтов.

В 1983 году З.Нури присвоено почётное звание заслуженного работника культуры РСФСР. Награждён орденами Отечественной войны 2-й степени (1948), «Знак Почёта» (1971), Дружбы народов (1981), медалью «Партизану Отечественной войны» (1944) и другими наградами.

З.Нури скончался 28 февраля 1984 года в Казани.

Укырга тәкъдим итәбез:
Советуем прочитать:

Нури З. Күңел яктысы: шигырьләр, поэмалар / кереш сүз язучы Р.Мөхәммәдиев. – Казан: Татар. кит. нәшр., 1980. – 464 б.: портр. б-н.

Нури З. Үлгәннәр дә үч алды: партизан хикәяләре. – Тулыланд. 2-басма. – Казан: Татар. кит. нәшр., 1982. – 96 б.

Нури З. Китап битләренә кергәндә: мәкаләләр, күзәтүләр, истәлекләр. – Казан: Татар. кит. нәшр., 1986. – 192 б.

Нури З. Веселая книга: юмористические стихи / авториз. пер. с татар. И. Законова; вступит. слово А. Исхака. – Казань: Татар. кн. изд-во, 1973. – 143 с.

Нури З. Короче говоря: стихи. – М.: Современник, 1974. – 159 с.

Нури З. И мёртвые мстили: Из партизанских будней / пер. М. Рафикова. – Казань: Татар. кн. изд-во, 1976. – 111 с.

Нури З. Навстречу дружбе: стихи: пер. с татар. – М.: Сов. писатель, 1976. – 150 с.

Нури З. Озарённость: стихи / [авт. вступ. статьи М. Львов]. – М.: Худож. лит., 1981. – 207 с.

Нури З. Поют влюбленные: стихотворения и поэма / пер. с татар. С. Макарова. – М.: Мол. гвардия, 1981. – 111 с.

Нури З. Рождение весны: книга стихов: пер. с татар. – М.: Современник, 1982. – 63 с. – (Новинки «Современника»).

Нури З. Дорога к солнцу: стихи: пер. с татар. – М.: Сов. Россия, 1983. – 188 с.

Әдипләребез: биобиблиогр. белешмәлек. 2 томда. Т. 2 / [төз. Р.Н.Даутов, Р.Ф.Рахмани]. – Казан: Татар. кит. нәшр., 2009. – 751 б. – Зәки Нури. – Б. 213–215.

Даутов Р.Н., Нуруллина Н.Б. Совет Татарстаны язучылары: биобиблиогр. белешмәлек. – Казан: Татар. кит. нәшр., 1986. – 639 б. – Зәки Нури. – Б. 349–353.

Мөхәммәдиев Р. Якутлар табыладыр вакыт белән: (бүген-

ге татар әдәбиятындагы эзләнүләр). – Казан: Татар. кит. нәшр., 1983. – 216 б. – Иманлектән башланган юл... – Б. 92–96.

Гаташ Р. Шагыйрьне яд итеп // Казан утлары. – 2001. – № 12. – Б. 164–166.

Рәхим Г. «Туры карап күзегезгә...» // Казан утлары. – 2011. – № 12. –Б. 171–172.

Мостафин Ш. «Штык һәм каләм белән...» // Безнең мирас. – 2016. – № 12. – Б. 60–66.

Нуруллин В. Зәки Нури якты кеше иде // Шәһри Казан. – 2002. – 22 февр.

Аймәтов М. Янды, куркып янмады // Шәһри Казан. – 2009. – 3 апр.

Мирхәйдәров Р. Ялтаның җылы хатирәсе // Безнең мирас. – 2016. – № 11. – Б. 84–89.

Шевченко Е. Без җиңүне көн саен көттек // Шәһри Казан. – 2000. – 10 июнь.

Гиниятуллина А. Писатели Советского Татарстана: био-библиогр. справочник. – Казань: Татар. кн. изд-во, 1970. – 511 с. – Заки Нури. – С. 325–327.

Харис Р. Поэт-партизан Заки Нури // Казань. – 2017. – № 2. – С. 124–125.

Фаезова Г. Заки Нури // Гасырлар авазы = Эхо веков. – 2011. – № 3-4. – С. 229–233.

Коган И. «В Белоруссии знают и любят татарского поэта» // Сов. Татария. – 1985. – 14 апр.

29 декабрь/декабря

Галимҗан Шәрәф
Галимзян Шараф
1896—1950

туувына 125 ел
125 лет со дня рождения

Җәмәгать һәм сәясәт эшлеклесе, тел галиме Галимҗан Шәрәфетдин улы Шәрәф 1896 елның 29 декабрендә Казан губернасы Тәтеш өязе (хәзер Татарстанның Буа районы) Аксу авылында туа. Башлангыч белемне гаиләдә алгач, Казандагы «Мөхәммәдия» мәдрәсәсендә укый. Биредә ул госманлы төрек, фарсы, гарәп, татар телләрен өйрәнә. Мәдрәсәне тәмамлагач, Икенче Казан реаль училищесына укырга керә һәм аны 1915 елда тәмамлый. Аннары (1917 елга кадәр) Петроградта тимер юл инженерлары институтында һәм бер үк вакытта университетның тарих-филология бүлегендә укый.

Февраль революциясеннән соң, Г.Шәрәф укуын ташлап, сәяси эшчәнлеккә кереп китә. Революция аны тулысынча җәмәгать эшенә җәлеп итә.

Г.Шәрәф 1 нче һәм 2 нче Бөтенроссия мөселманнары корылтайларында (1917) актив катнаша, ул – Милли Мәҗлес депутаты (1917–1918), Идел-Урал штатын гамәлгә ашыру Коллегиясе рәисе. Г.Шәрәф автономия территориясе концепциясен төзи, Идел-Урал штаты, Татар-Башкорт ССР һәм ТАССР төзү проектлары (И.Алкин белән бергә) буенча эксперт; ТАССРның чикләрен билгеләү буенча катнаш комиссия әгъзасы була. 1920–1933 елларда ул ТАССР Үзәк сайлау комитеты каршындагы административ

Г. Шәрәф хатыны Әсма Риза-эддин кызы, кызы Йолдыз белән

берәмлекләр үзәк комиссиясенең фәнни консультанты.

Татар халкының күп гасырлар дәвамында өметләнгән дәүләтчелеген торгызу теләге җимерелә барганын күреп, Г.Шәрәф сәяси активлыгын киметергә мәҗбүр була. Гыйльми-фәнни эшчәнлеген көчәйтә.

1918–1920 елларда Г.Шәрәф – Казан университетының тарих-филология факультеты тыңлаучысы. В.А.Богородицкий җитәкчелегендә эксперименталь фонетика өлкәсендә тикшеренүләрен башлый; беренчеләрдән булып төрки-татар фонетикасы мәсьәләләрен морфология белән бәйләп карый. Ул тел белеменә, демографиягә, экономик географиягә караган хезмәтләрен яза. Г.Шәрәф хезмәтләренә галимнәр югары бәя бирә. 1921–1922 елларда Академүзәкнең Шәрык бүлеге мөдире була. 1922–1937 елларда Г.Шәрәф Шәрык (1931 елдан Татар, 1934 елдан Казан) педагогия институтында. 1928 елдан шушы институтның татар теле кафедрасы доценты.

Г.Шәрәф – тюркологларның Бөтенсоюз съезды делегаты (Баку, 1926). Бу съезд илдә латин язуына күчү мәсьәләләрен карый. 1926 елда Бөтенсоюз төбәкне өйрәнү бюросына әгъза-корреспондент итеп сайлана, 1929 елдан – Халыкара эксперименталь фонетика ассоциациясе (Вена шәһәре) әгъзасы.

1937 елның 30 мартында Г.Шәрәф «Идел-Урал» мөстәкыйль төрки-татар дәүләтен төзергә омтылуда гаепләнеп, сигез елга иректән мәхрүм ителә. 1945 елда азат ителгәч, Апаста яши, анда урта мәктәптә татар теле һәм әдәбияты укыта.

Г.Шәрәф 1950 елның 13 гыйнварында вафат була, Казандагы татар зиратында җирләнә. 1958 елның 2 февралендә реабилитацияләнә. Казанда Г. Шәрәф яшәгән йортта мемориаль такта урнаштырылган.

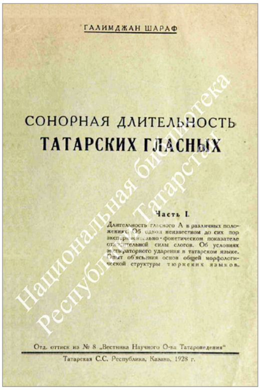

Общественный и политический деятель, языковед Галимзян Шарафутдинович Шараф родился 29 декабря 1896 года в деревне Аксу Тетюшского уезда Казанской губернии (ныне Буинский район Республики Татарстан). Начальное образование он получает в семье, после поступает в медресе «Мухаммадия», где изучает староосманский, персидский, арабский, татарский языки. После окончания медресе поступает во 2-е Казанское реальное училище, которое заканчивает в 1915 году. Затем учится (до 1917 года) в Институте инженеров путей сообщения и одновременно на историко-филологическом отделении университета в Петрограде.

После Февральской революции Г.Шараф оставляет учебу и начинает политическую деятельность. Г.Шараф принимает активное участие во I и II Всероссийских съездах мусульман (1917), является депутатом Милли Меджлиса (1917–1918), председателем Коллегии по осуществлению Волжско-Уралского Штата. Г.Шараф разрабатывает концепцию автономии, является экспертом проектов Волжско-Уралского Штата (совместно с И.Алкиным), Татаро-Башкирской ССР и ТАССР; членом смешанной комиссии по установлению смежных границ ТАССР. В 1920–1933 годах – научный консультант Центральной комиссии административных единиц при ЦИК ТАССР.

Видя невозможность восстановления государственности татар, Г.Шараф снижает политическую активность и обращается к научно-исследовательской деятельности.

В 1918–1920 годах – слушатель историко-филологического факультета Казанского университета. Под руководством В.А.Богородицкого начинает ис-

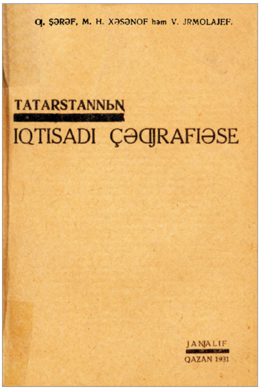

«Татарстанның икътисади җәгърафиясе» китабы

следования в области экспериментальной фонетики, одним из первых рассматривает вопросы тюрко-татарской фонетики в связи с морфологией. Создает ряд трудов по языкознанию, демографии, экономической географии. Работы Г.Шарафа получают высокую оценку научного сообщества. В 1921–1922 годах руководит отделом востоковедения Академического центра. В 1922–1937 годах Г.Шараф преподает в Восточном педагогическом институте (с 1931 года – Татарский, с 1934 года – Казанский педагогический институт). С 1928 года – доцент кафедры татарского языка этого института.

Г.Шараф – делегат Всесоюзного съезда тюркологов (Баку, 1926), на котором рассматривался вопрос латинизации письменности в стране. С 1926 года – член-корреспондент Всесоюзного бюро краеведения, с 1929 года – член Международной ассоциации экспериментальной фонетики (г. Вена).

30 марта 1937 года Г.Шараф по обвинению в попытке создания самостоятельного тюрко-татарского государства «Идель-Урал» был приговорён к восьми годам лишения свободы. После освобождения в 1945 году живет в селе Апастово, где преподает татарский язык и литературу в средней школе.

Г.Шараф скончался 13 января 1950 года; похоронен на татарском кладбище в Казани. 2 февраля 1958 года реабилитирован. В Казани на доме, где жил Г.Шараф, установлена мемориальная доска.

Укырга тәкъдим итәбез:
Советуем прочитать:

Шәрәф Г. Ике мәрмәр ташы; Булат һәм алтын; Әфлисун багында: мәсәлләр / Ж.Тәрҗеманов кереш сүзе б-н // Ватаным Татарстан. – 1992. – 6 нояб.

Вәлиев Рәмзи. Фаҗига. – Казан: Татар. кит. нәшр., 1996. – 192 б.

Гарифуллин Д. Кульязма мәҗмуга актарганда...: [бертуган Шәрәфләр шәҗәрәсе турында] // Мәдәни җомга. – 2010. – 12 нояб. – Б. 9.

Хәбетдинов А. Галимҗан Шәрәф: «Дәүләт чиге милләте яшәгән җирдә билгеләнә!» // Гаилә һәм мәктәп. – 2018. – № 5. – Б. 24–25.

Вәлиев Рәмзи. Гасырлардан килгән әманәт // Мәдәни җомга. – 2011. – 26 авг. – Б. 9.

Вәлиев Рәмзи. Ватан өчен җан фида / Г.Шәрәф турында әңгәмәне И.Йосыпов алып барды // Мәдәни җомга. – 2012. – 10 авг. – Б. 8.

Вәлиев Рәмзи. Авазларны өйрәнгән сәясәтче // Мәдәни җомга. – 2006. – 29 дек. – Б. 13.

Хәйруллин М. Галимҗан Шәрәф һәм татар теле белеме // Мирас. – 2000. – № 2. – Б. 36–37.

Сәгъдуллина Р. Таный башладык // Мәдәни җомга. – 1996. – 27 дек. – Б. 13.

Вәлиев Р., Сулима Л. һ.б. Күренекле татар галиме // Мәгариф. – 1996. – № 12. – Б. 21.

Хазиева Г.С. Шараф Галимзян Шарафутдинович // Казанская лингвистическая школа: Книга первая: Казанская тюркологическая лингвистическая школа. – Казань: Татар. кн. изд-во, 2008. – С. 94–95. – Библиогр.: с. 95.

Литвин А.Л. Запрет на жизнь. – Казань: Татар. кн. изд-во, 1993. – 224 с. – Смерть учёного. – С. 164–179.

Валеев Рамзи. Трагедия таланта // Татарстан. – 1992. – № 9–10. – С. 70–76.

Валеев Рамзи. «Не хочу сдаваться…» // Сов. Татария. – 1991. – 25 мая, 1 июня.

РӘССАМНАР, ЯЗУЧЫЛАР, КОМПОЗИТОРЛАР ТУРЫНДА ТҮБӘНДӘГЕ БЕЛЕШМӘЛӘРДӘН УКЫРГА ТӘКЪДИМ ИТӘБЕЗ:

О ХУДОЖНИКАХ, ПИСАТЕЛЯХ, КОМПОЗИТОРАХ СОВЕТУЕМ ПРОЧИТАТЬ В СЛЕДУЮЩИХ СПРАВОЧНИКАХ:

Татар энциклопедия сүзлеге. – Казан: ТР ФАнең Татар энцикл. ин-ты, 2002. – 830 б.: ил.

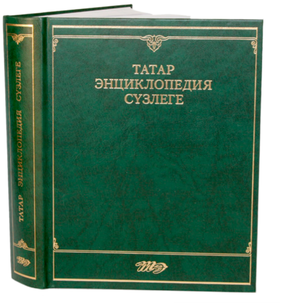

Татар энциклопедиясе: 6 томда. – Казан: ТР ФАнең Татар энцикл. ин-ты, 2008.

Т.1: А-В. – 720 б.
Т.2: Г-Й. – 656 б.
Т.3: К-Л. – 716 б.
Т.4: М-П. – 632 б.
Т.5: Р-Та. – 728 б.

Татарский энциклопедический словарь / гл. ред. М.Х.Хасанов. – Казань: Ин-т Татар. энцикл. АН РТ, 1999. – 703 с.: ил.

Татарская энциклопедия: в 6 т. / гл. ред. М.Х.Хасанов; отв. ред. Г.С.Сабирзянов. – Казань: Ин-т Татар. энцикл. АН РТ, 2005.

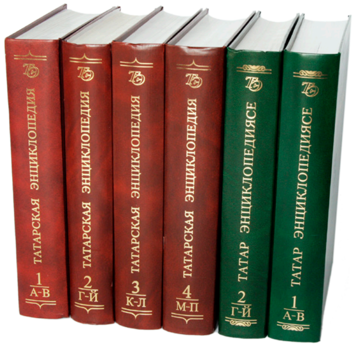

Т.1: А-В. – 672 с.
Т.2: Г-Й. – 656 с.
Т.3: К-Л. – 664 с.
Т.4: М-П. – 768 с.
Т.5: Р-Т. – 736 с.
Т.6: У-Я. – 720 с. с ил.

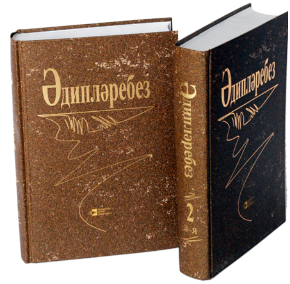

Әдипләребез: биобиблиогр. белешмәлек: 2 томда / [төз. Р.Н.Даутов, Р.Ф.Рахмани]. – Казан: Татар. кит. нәшр., 2009.

Т.1: А-К. – 751 б.

Т.2: Л-Я. – 735 б.

Даутов Р.Н. Балачак әдипләре: биобиблиогр. белешмәлек = Писатели нашего детства: биобиблиогр. справочник. – Казан: Мәгариф, 2002.

Беренче китап = Первая книга. – 2002. – 223 б.

Икенче китап = Вторая книга. – 2004. – 286 б.

Өченче китап = Третья книга. – 2005. – 335 б.

Дүртенче китап = Четвертая книга. – 2008. – 255 б.

Даутов Р.Н. Совет Татарстаны язучылары: биобиблиогр. белешмә /Р.Н.Даутов, Н.Б.Нуруллина. – Казан: Татар. китап нәшр., 1986. – 639 б.

Гиниятуллина А. Писатели Советского Татарстана: биобиблиогр. справочник. – Казань: Татар. кн. изд-во, 1970. – 512 с.

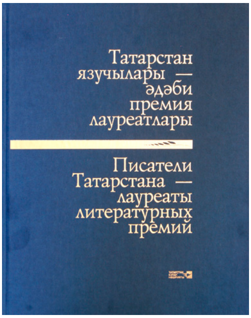

Татарстан язучылары – әдәби премия лауреатлары = Писатели Татарстана – лауреаты литературных премий / [төз. һәм кереш сүз авт. Д.И.Фәйзуллина]. – Казан: Татар. кит. нәшр., 2011. – 287 б.

Арсланов М.Г. Татар театры: энциклопедик сүзлек-белешмә. – Казан: Заман, 2014. – 584 б.

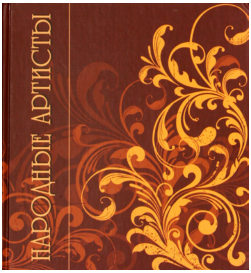

Народные артисты: очерки / [рук. проекта и авт.-сост. И.Илялова]. – Казань: Магариф–Вакыт, 2011. – 391 с.

Червонная С.М. Художники Советской Татарии: (мастера изобразительного искусства Союза художников ТАССР). – Казань: Татар. кн. изд-во, 1984. – 464 с.: ил.

Союз художников Татарстана, региональное отделение ВТОО «Союз художников России»: живопись, графика, скульптура, декоративно-прикладное искусство, искусствоведение, монументальное искусство / авт.-сост. М.Кузнецов. – Казань: [б.и.], [2008?]. – 363 с.

Художники Татарстана. – Казань: Фолиант, 2016. – 236 с.

Композиторы Татарстана. – М.: Композитор, 2009. – 260 с.

Композиторы и музыковеды Советского Татарстана. – Казань: Татар. кн. изд-во, 1986. – 203 с.

ИСЕМНӘР КҮРСӘТКЕЧЕ
УКАЗАТЕЛЬ ИМЕН

Абдуллин Р.Ф. **47**
Абжалилов Х.Г. **47, 133-137**
Абсалямов А.С. **69**
Аввакумов А.Л. **52**
Аглямов М.З. **56**
Адгамова Г.Р. **55**
Адгамова С.С. **26**
Аитов Л.М. **75**
Айди (Айдельдинов) Т.Р. **30**
Акмулла **69**
Акъегет (Файзуллин Р.А.) **21**
Александров Л.Н. **37**
Алимов З.З. **78**
Альмеев Н.У. **44**
Аминов Ю.Ш. **64**
Амирхан Ф. **13**
Амирханов Р. **74**
Амирханов Р.У. **10-11**
Амлонг Ф.Р. **51**
Афзал Г.Г. **34, 101-106**
Ахмадиев Н.Г. **65**
Ахмерова Х.Ш. **30**
Ахметзянов Р.Х. **27**
Ахметзянов Ш.С. **21**
Ахметов Р.М. **48**
Ахметов Т.Г. **61**
Ахтямова Г.Х. **66**
Аюпов Х.Г. **47**

Бадалян Г.Р. **35**
Бадиги Х.Г. **13**
Бакир (Бакиров) У.Ф. **22-23**
Бакиров Р.М. **39**
Балашов Ю.А. **27-28**
Баширов Г.Б. **10**
Бендецкий А.Г. **14**
Беркутов А.М. **78**
Бирючевский Е.И. **13**
Бойко О.А. **57**
Болгарская Г. (Мустафина У.М.) **59**
Болотов А.А. **74**
Буби Г.Г. **74**
Булатов А.Х. **82**
Булатов В.Г. **78**
Булгаков А.Н. **48**
Булгаков Р.Т. **82**
Бухараев Р.Р. **56**

Вагапов Р.М. **45**
Валеев И.А. **68**
Валеев Ф.Х. **34, 96-100**
Валиев И.И. **56**
Валиев К.А. **13-14**
Валитова Н.М. **23**
Валиуллин Н.К. **26**
Васильев О.А. **39**
Васильченко А.Г. **78**

Габяшев Р.С. **32**
Габяши С.Х. **33**
Газизуллин Ф.Р. **52**

Гаимов Р.Х. **14-15**
Гайнуллин К.Г. **24**
Галеев А.М. **44-45**
Галеев Г.С.
Галиев М.Б. **54-55**
Галимуллин Ф.Г. **24**
Гарай Р. (Гараев Р.Г.) **27**
Гарипов А.С. **82**
Гарипова Р.М. **62**
Гарипова Ф.Г. **65**
Гариф М. (Гарипов М.М.) **31**
Гарифуллин В.З. **53**
Гаспринский И.М. **22**
Гаташ Р. (Гатауллин Р.К.) **25**
Гафуров И.Р. **43-44**
Гафурова Р.М. **22**
Гаффар Р. (Гаффаров Р.Г.) **27**
Гиззатуллина В.М. **17**
Гиззатуллина Ф.С. **50-51**
Гилазов Р.А. **42-43**
Гилязов И.С. **14**
Гилязов М.А. **15**
Гимаев З.Ф. **11**
Гордов В.Н. **78**
Григорьев В.А. **79**
Григорьев М.С. **74**
Гриценко Л.Г. **38**
Губайдуллин Р.Г. **60**
Губайдуллина С.А. **58**
Гуммерт Р.А. **40-41**

Давлетбаев Ф.А. **57**
Джалиль М. **18-19**
Джаляль (Валидов) С.Х. **75**
Динмухаметов Г.И. **75**
Дубин А.И. **25**

Евграфова Л.Е. **16**
Емельянов М.Е. **72**

Жиганов Н.Г. **8-9, 82**

Забири (Забиров) Х.Г. **75**
Загидуллин Ф.Г. **79**
Загидуллина Л.М. **28**
Загитов Г.К. **47, 128-132**
Загоскин Н.П. **43**
Зайнуллин Н.Г. **83**
Зайцев А.М. **38**
Закиров И.К. **51**
Закирзянова Р.З. **32**
Замилова А.А. **45**
Замитов К.З. **14**
Зарипов М.Х. **57-58**
Зариф (Зарифуллин) Ф.З. **69**
Захаров Г.М. **79**
Зигангирова Ш.Г. **20**
Зиннуров И.Н. **57**
Зиятдинов К.Ш. **40**
Золондинов Э.Т. **64**
Зорюкова С.В. **50**
Зубаиров Д.М. 50
Зулькарнай (Зулькарнаев) Ф.М. **65**
Зыялы (Зиятдинова) С.З. **25**

Ибрагимов Г.И. **75-76**
Иванов Г.А. **67-68**
Игламов Р.М. **56**
Ильяси Т.А. **75**
Ислаев Ф.Г. **10**
Исмагилова С.Н. **21**
Исрафилов Р.В. **51**

Камай Г.Х. **19**
Камал Г.Г. **54**
Камская Г.С. **24**
Карим Я. (Каримов Г.А.) **76**
Катеев Х. **76**
Кафтырев В.И. **72**
Каюмов М.А. **16**
Клаус К.К. **12**
Кобчикова М.В. **47**
Ковалев В.И. **31**
Козлов С.И. **79**
Колмаков И.Н. **74**
Корнилов П.Е. **38, 107-112**
Кочнев И.Е. **79**
Кочнева Н.М. **58**
Кошаев Н.М. **79**
Кривошеева Т.Н. **36**
Крылов А.В. **22**
Куделькин В.И. **11**
Кузнецов М.И. **47-48**
Кузнецов М.М. **15**
Кукляшев С.Б. **73**
Кулахметов Г.Ю. **31**
Кульбарисов Ф.А. **40, 113-116**
Кульпин О.А. **21**
Курбанов Р.З. **53**
Кушловская Р.К. **76**

Лебедев К.В. **46**
Левчук А.Б. **55**
Лерон (Леронов) Л.Л. **61**
Литвин А.Л. **67**
Литинский Г.И. **23**

Майоров Б.И. **53-54**
Майский С.Н. **79**
Максимов Н.И. **83**
Маликов А.М. **46**
Маннан Р. (Архипов Р.Н.) **16**
Маннанов И.М. **80**
Мансуров Ф.Х. **64**
Маслова Л.В. **58**
Махинин А.Ю. **49**
Меркушин М.А. **67**
Минияров Р.Т. **62**
Миннибаева (Халитова) М.Г. **45**
Минханов Р.Г. **68**
Мир-Хайдаров Р.М. **61-62**
Музай Х. (Хайрутдинов М.Х.) **24**
Мулланурова Р. (Камалутдинова Р.Г.) **34**
Мустафин Р.А. **33**
Мустафин Р.Ш. **10**
Мустафина-Хазиева Л.Ф. **22**
Мухаметзянов Р.С. **35**
Мухаметзянова З.В. **42**
Мухаметова М.М. **9**
Мухаметшин Г.М. **17**
Мухаметшин Г.С. **55**
Мухтаров К.Г. **41**
Мушинский А.Х. **35**

Наджми К.Г. **66**
Назипова Г.Р. **18**
Назмиев Н.Г. **54**
Насретдинов Ф.Х. **57**
Неменко-Бабковская М.П. **66-67**
Нигматуллин А.З. **63**
Нигматуллин Ш.А. **9**
Нигматуллина М.Н. **50**
Нигматуллина Р.Х. **27**

Никитин С.П. **83**
Николаев В.Н. **80**
Никольский В.В. **32**
Новиков В.Н. **23**
Новиков Г.Ф. **44**
Нугайбек Г.Ш. **18**
Нури (Нурутдинов) З.Ш. **69, 144-150**
Нурмухаметов З.З. **65**
Нуруллина Д.Н. **48**
Нуруллина М.В. **23**

Панов В.А. **48**
Паушкин Г.А. **19, 86-90**
Петров А.А. **28**
Пивоваров М.С. **57**
Піянзин В.Ф. **61**
Покалёв М.А. **19**
Покалёва О.С. **32**
Поляков Г.Я. **76**

Рафиков Б.Ш. **17**
Рахим Р. (Родионов Г.В.) **42**
Рахманкулова М.М. **62**
Рахматуллин Д.Г. **17**
Рябинина Л.В. **17**

Сабиров Р.Р. **65**
Сабитов Г.В. **37**
Садриев Ф.М. **22**
Садыкова З.С. **83**
Салахов И.Н. **49**
Салахов М.Х. **41**
Сараи С. **71**
Сарваров Н.С. **61**
Сарымсаков Ш.М. **33**
Саубанова С. (Бадретдинова С.А.) **34**
Сафаров М.М. **32**
Сафин Н.В. **66**
Сафин Н.С. **80**
Сахабиев Р.А. **39**
Сахабиева (Бигичева) З.К. **29**
Седов А.О. **83**
Семыкин В.Р. **26**
Сибат (Хузин) Р.Ш. **59**
Сирин (Батыршин С.Х.) **66**
Солнцев П.А. **73-74**
Сорокин Н.М. **39**
Сульва (Кугушева) М.Г. **46**

Тазиева К.С. **37**
Такташ Х. **8**
Тарчевский И.А. **15**
Тенишев Э.Р. **28-29, 91-95**
Тимергалин А.К. **8**
Тимофеев В.К. **8**
Тимофеева С.В. **18**
Трескин Э.Г. **26**
Трофимук А.А. **83**
Тукай Г. **29**
Туктаров И.И. **53,138-143**
Тюнин Н.А. **83**

Усманова А.Г. **68**
Утяганов Э.Х. **19**

Фаизов Р.Х. **34**
Файзи М.М. **59-60, 77**
Файзуллаева М.П. **29**
Файзуллин Х.З. **62**
Фатахов Р.Ш. **66**
Фахри А.Ю. **55-56**
Фахрутдинов И.И. **29**

Фахрутдинов Ш.Т. **46**
Фахрутдинова Н.Н. **31**
Фешин Н.И. **63**
Фирсов Н.А. **10**
Фролов Н.В. **84**
Фугалевич И.Ю. **37**

Хабибрахманова Р.Х. **67**
Хабибуллин З.Х. **80**
Хабибуллин Ф.А. **35**
Хабибуллин Ф.Ш. **55**
Хайруллин С..З. **61**
Хайруллин Х.Г. **51**
Хайруллина А.Х. **41, 117-119**
Хайруллина Ф.Х. **9-10**
Хаким (Хакимов) С.Т. **64**
Хакимов Р.Ф. **30**
Хакимова И.Ш. **25**
Халиди К. **60**
Халиуллина Р.З. **37**
Хамид (Хамидуллин) Р.М. **58**
Хамматов Ш.Ш. **49**
Хамматова Э.М. **12**
Хамматуллин Х.Х. **32**
Хангильдин В.Н. **36**
Хантемирова Г.З. **70**
Харис Р.М. **31**
Хасанов Г.Х. **36**
Хасанов Н.Г. **20**
Хафизов Ф.Ф. **15**
Хузин Ф.Ш. **43**
Хусаинов М.Ш. **84**
Хуснияр (Хуснутдинов) З.З. **42**
Хуснуллин К.М. **60**
Хуснутдинов И.Г. **54**

Цой В.А. **13**

Четвергов Б.Г. **37**
Чиханов В.Е. **19**

Шагимарданов М.М. **59**
Шаймарданов А.М. **15**
Шайхетдинов Н.Ш. **20**
Шакиров К.Ф. **84**
Шамов А.Ш. **21**
Шамси С. **17-18**
Шамсутдинов Р.Г. **62-63**
Шараф Г.Ш. **70, 151-155**
Шарафиев Г.А. **10**
Шарипов А.М. **55**
Шарипов Ф.З. **80**
Шафранов П.Г. **80**
Шигабутдинов Р.С. **18**
Шигапов Ф.З. **44**
Шикова Р.Д. **50**
Шутиков А.И. **38-39**

Эйдинов Г.Л. **68**

Юдин В.Н. **14**
Юзеев Н.Г. **11-12**

Ягафаров Р.Ф. **16**
Яковлев В.А. **12**
Якупов Ф.Х. **30**
Якупова С.М. **48**
Яхин А.Г. **60**
Яхин Р.М. **46, 120-127**
Яхин Ф.З. **10**

УЧРЕЖДЕНИЕЛӘР, ОЕШМАЛАР, БАСМАЛАР ҺӘМ ӘСӘРЛӘР АТАМАЛАРЫ КҮРСӘТКЕЧЕ

УКАЗАТЕЛЬ НАЗВАНИЙ УЧРЕЖДЕНИЙ, ОРГАНИЗАЦИЙ, ИЗДАНИЙ И ПРОИЗВЕДЕНИЙ

Аптека **72**
Астрономическая обсерватория им. В.П.Энгельгардта **52**
Бавлинский район (нефтяное месторождение) **52**
Бездна (село) **26**
Васильево (посёлок) **76**
«Волжско-Камское слово» (газета) **63-64**
«Горрэлек» (календарь) **74**
Государственный Большой концертный зал РТ им. С.Сайдашева **40**
Государственный симфонический оркестр РТ 77
Елабужская центральная библиотека **16**
Дворец пионеров **37**
Иж-Бобья (деревня) **72**
Буби (медресе) **72**
«Казанские ведомости» (газета) **23**
«Казанские известия» (газета) **28**
«Казанский вестник» (журнал) **74**
Казанский академический русский Большой драматический театр им. В.И.Качалова **73**
Казанский Государственный Комитет Обороны **59**
Казанский завод точного машиностроения им. М.И.Калинина **49**
Казанский медико-инструментальный завод **77**
Казанский финансово-экономический институт **45**
Казанское медико-фармацевтическое училище **54**
«Казань» (журнал) **27-28**
«Камско-Волжский край «(газета) **10**
Литературный музей-усадьба им. М.Файзи **77**
Лубянский лесотехнический техникум **76-77**
Мамадыш (город) **72**
Московско-Казанская железная дорога **76**
Нижнекамск (город) **20**
«Победа» (завод) **76**

Свижск (крепость) **71**
«Серп и молот» (завод) **74**
Спасск (город) **72**
Третья Казанская женская гимназия **36**
Частная музыкальная школа **40-41**
Чистополь (город) **72**
Шуда (село) **77**

КЫСКАРТЫЛМАЛАР ИСЕМЛЕГЕ
СПИСОК СОКРАЩЕНИЙ

АЖ – Акционерлык җәмгыяте
ААЖ – Ачык Акционерлык җәмгыяте
АН – Академия наук
АО – Акционерное общество
им. – имени
КПСС – Коммунистическая партия Советского Союза
НПО – научно-производственное объединение
ОАО – Открытое акционерное общество
ПО – Производственное объединение
РТ – Республика Татарстан
РФ – Российская Федерация = Россия Федерациясе
РСФСР – Россия Социалистик Федератив Совет Республикасы = Российская Социалистическая Федеративная Советская Республика
см. – смотри
СССР – Союз Советских Социалистических Республик
ССР – Советская Социалистическая Республика
ТАССР – Татарстан Автономияле Совет Социалистик Республикасы = Татарская Автономная Советская Социалистическая Республика
ТССР – Татарстан Совет Социалистик Республикасы = Татарская Советская Социалистическая Республика
ТР – Татарстан Республикасы
һ.б. – һәм башкалар

ЭЧТӘЛЕК
СОДЕРЖАНИЕ

Төзүчедән 3
От составителя 5

ИСТӘЛЕКЛЕ ДАТАЛАР ҺӘМ ВАКЫЙГАЛАР
ПАМЯТНЫЕ ДАТЫ И СОБЫТИЯ 7

2021 елның көннәре һәм айлары
билгеле булмаган юбилей даталары
Юбилейные даты 2021 года с неустановленным
числом и месяцем 71

Якташларыбыз – Советлар Союзы
Геройларының 2021 елдагы юбилейлары
Юбилеи Героев Советского Союза –
наших земляков в 2021 году 78

Якташларыбыз – Социалистик Хезмәт
Геройларының 2021 елдагы юбилейлары
Юбилеи Героев Социалистического Труда –
наших земляков в 2021 году 82

СПРАВОЧНО-БИБЛИОГРАФИЧЕСКИЕ СВЕДЕНИЯ
БЕЛЕШМӘ-БИБЛИОГРАФИК МӘГЪЛҮМАТЛАР ....

Геннадий Паушкин 86

Әдһәм Рәхим улы Тенишев
Эдгам Рахимович Тенишев 91

Фуад Вәлиев
Фуад Валеев 96

Гамил Афзал
Гамиль Афзал 101

Пётр Евгеньевич Корнилов 107

Фатих Колбарисов
Фатых Кульбарисов 113

Асия Хәйруллина
Асия Хайруллина 117

Рөстәм Яхин
Рустем Яхин 120

Гази Заһитов
Гази Загитов 128

Хәлил Әбҗәлилов
Халил Абжалилов 133

Идрис Туктар 138

Зәки Нури
Заки Нури 144

Галимҗан Шәрәф
Галимзян Шараф 151

Рәссамнар, язучылар, композиторлар турында белешмәлекләр
Справочники о художниках, писателях, композиторах 156

Исемнәр күрсәткече
Именной указатель..159

Учреждениеләр һәм оешмалар атамалары күрсәткече
Указатель названий учреждений и организаций 164

Кыскартылмалар исемлеге
Список сокращений 165

Календарьда Татарстан Республикасы Милли китапханәсе фондларыннан һәм Интернет челтәрендәге ачык чыганаклардан фотолар һәм рәсемнәр файдаланылды.

В Календаре использованы фотографии и иллюстрации из фондов Национальной библиотеки Республики Татарстан и открытых источников в сети Интернет.

**ТАТАРСТАН:
КАЛЕНДАРЬ ЗНАМЕНАТЕЛЬНЫХ
И ПАМЯТНЫХ ДАТ. 2021**

На татарском и русском языках

Компьютерда җыю	Г. Ш. Зимаголова
Компьютерда битләргә салу	А. Ф. Гаязов
Техник мөхәррирләре	Р. Ә. Хөсәенова, Г. Ә. Гамбәрова
Тышлык рәссамы	А. А. Хафизова

Басарга кул куелды 18.11.2020. Форматы 60 х 90 1/16.
Тиражы 100 данә. Заказ № 442.
Татарстан Республикасы Милли китапханәсе.
«Милли китап» нәшрияты.
420011, Казан шәһәре, Кремль ур., 33.

Подписано в печать 18.11.2020. Формат 60 х 90 1/16.
Тираж 100 экз. Заказ № 442.
Национальная библиотека Республики Татарстан.
Издательство «Милли китап».
420011, г. Казань, ул. Кремлёвская, 33.

Татарстан Республикасы Милли китапханәсенең
редакция-нәшрият бүлегендә басылды.
420111, Казан шәһәре, Кремль ур., 33.

Отпечатано в редакционно-издательском отделе
Национальной библиотеки Республики Татарстан.
420111, г. Казань, ул. Кремлёвская, 33.